

PARTIJ VOOR MENS EN SPIRIT

BRENG HET HART NAAR DE POLITIEK!

Partijprogramma 2012

Als er licht is in de ziel, zal er schoonheid zijn in de mens.
Als er schoonheid is in de mens, zal er harmonie zijn in het huis.
Als er harmonie is in het huis, zal er rust zijn in het land.
Als er rust is in het land, zal er vrede zijn op aarde.
(Chinees gezegde)

Inhoudsopgave

2. Politiek volgens de Partij voor Mens en Spirit	5
3. Democratisering	6
3.1 Gemeenschapsdienst voor en door burgers	6
3.2 Verbeteren democratie	6
3.3 Herziening kieswet	7
3.4 Koningshuis met puur ceremoniële rol	7
4. Nieuw financieel systeem	7
4.1 Oprichten coöperatieve gemeenschapsbank	8
4.2 Oorzaak van de schulden crisis	8
4.3 Oplossen schulden crisis door 4-stappenplan	8
4.4 Creatie van geld in eigen handen	9
4.5 Investeren door Coöperatieve Gemeenschapsbank	9
4.6 Afschaffen rente en inflatie	9
4.7 Beperken speculatie	10
4.8 Stoppen Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM)	10
4.9 Meten van Bruto Nationaal Geluk	10
5. Nieuw sociaal zekerheidssysteem	11
5.1 Garantie-inkomen ten behoeve van jongeren	11
5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep	11
6. Nieuw pensioensysteem	12
6.1 Garantie-inkomen voor ouderen	12
6.2 Oplossing voor gedupeerden woekerpolissen	13
6.3 Ouderen niet langer te duur	13
6.4 Nieuw aanvullend pensioensysteem	14
7. Nieuw belastingsysteem	15
7.1 Afschaffen BTW en belasting op arbeid	15
7.2 Bezuinigen door transactiebelasting	16
7.3 Solidariteitsheffing op topinkomens	17
7.4 Duurzaam belastingsysteem	17
7.5 Bezuinigen op subsidies	18
8. Woningmarktbeleid	18
8.1 Alternatief voor hypotheekrenteaftrek	18
8.2 Huurprijzen omlaag	19
8.3 Bevorderen doorstroming woningmarkt	20
8.4 Wonen en werken dicht bij elkaar	21
9. Arbeidsmarktbeleid	21
9.1 Waardering van verschillende rollen	21
9.2 Het garantie-inkomen	21
9.3 Prijs- en loonbeleid	22
9.4 Afstemmen vraag en aanbod	22
9.5 Werk en arbeidstijd bijdragend aan geluk	23
9.6 Ontslagrecht	23
9.7 ZZP'ers serieus nemen	24
10. Onderwijs en educatie	24
10.1 Ruimte bieden voor ontwikkeling	24
10.2 Aandacht voor zowel basisvaardigheden als voor ervaren leren	25
10.3 Lesinhoud: UVRM en UVRK zijn richtinggevend	25
10.4 Vrije studiekeuze zonder marktwerking	26
10.5 Aanbod en de positie van leerkrachten	26
10.6 Afschaffen les- en collegegeld	26
10.7 Bezuinigen niet ten koste van leerlingen	27
11. Gezondheid en zorg	27
11.1 Preventie en zelf genezend vermogen	27
11.2 Meer ontspanningsmogelijkheden op werk en school	28

11.3 Gezond, lokaal geproduceerd voedsel betaalbaar voor iedereen en handhaving natuurlijke gewasbeschermers	28
11.4 Meer ruimte voor fysieke uitdaging: spel voor jong en oud	29
11.5 Eigen verantwoordelijkheid: vrije keuze van heelmethoden en –middelen	29
11.6 Ontvlechting onderzoek/onderwijs en commercie	30
11.7 Verantwoordelijkheid werkgevers en onderwijsinstellingen	30
11.8 Eerlijke informatie over voedingsmiddelen	30
11.9 Sterke terughoudendheid bij vaccineren	31
11.10 Blijvende verkrijgbaarheid voedingssupplementen en alternatieve geneesmiddelen	31
11.11 Natuurlijke cosmetica	31
11.12 Professionalisering alternatieve/ natuurlijke gezondheidszorg	32
11.13 Bescherming tegen straling	32
11.14 Bescherming van het gehoor	32
11.15 Besparingen gezondheidszorg	33
11.16 Erkenning geboorte- en zelfbeschikkingsrecht.....	33
11.17 Afschaffen DSM-monopolie	33
12. Jeugd en gezin	34
12.1 Goed functionerende jeugdzorg	34
12.2 Meer ruimte voor het gezin en het kind	35
12.3 Herziening adoptierecht	35
12.4 Kinderopvang: grootouders doen mee	35
13. Alcohol, drugs en verslaving	35
13.1 Softdrugs en alcohol toestaan en harddrugs hard aanpakken.....	36
14. Wetenschap en spiritualiteit	36
14.1 Openheid over risico's van nieuwe technologieën	37
14.2 Wijs met nanodeeltjes	37
15. Veiligheid en privacy	37
15.1 Sociaal burgerschap	37
15.2 Aandacht voor daders en slachtoffers vanuit helende intentie	37
15.3 Lokaal aangestuurde politie en rechtvaardige, toegankelijke justitie	38
15.4 Betere bescherming van persoonsgegevens	38
15.5 Bescherming van woning en de lichamelijke integriteit	39
15.6 Vrij internet en flexibel auteursrecht	40
15.7 Betere bescherming belangen consument	40
16. Samen leven, multi-menselijke samenleving	40
16.1 Vluchtelingen.....	41
16.2 Humane opvang.....	41
16.3 Wonen, scholing en werk vluchtelingen	41
16.4 Veilig teruggaan	42
16.5 Cultuurverschillen waarderen	42
16.6 Samen leven door samen leren	42
16.7 Meer mogelijkheden voor lokale kunstuitingen.....	42
17. Het nieuwe wonen, leven en werken	43
17.1 Groen uitbreiden in de stad: bescherming oude bomen en aanleg parken	43
17.2 Een stadsinrichting voor en door bewoners.....	43
17.3 Betere voorzieningen waardoor jongeren en ouderen samenleven	43
17.4 Aandacht voor ontvolking.....	44
17.5 Ambachten en kleinschalige maakindustrie in Nederland houden en ondersteunen	44
17.6 Iedereen zijn eigen, lokale energiebron	45
17.7 Investeren in duurzame energie en stoppen investeren in vervuilende energie.....	45
17.8 Bevorderen energiebesparing en rechtvaardige verdeling	46
17.9 Geen energiebelasting op schone energie	46
17.10 Zelfvoorzienend bouwen en renoveren.....	46
17.11 Geen opslag van CO ₂	47
18. Milieu, natuur en voedselvoorziening	47
18.1 Natuurbescherming en waardering van ecosysteemdiensten.....	48
18.2 Blijven verbinden van natuurgebieden	48

18.3 Actieve inzet voor bescherming van de natuur wereldwijd	48
18.4 Spaarzaam, optimaal (her-)gebruik van materialen	48
18.5 Centraal afgestoken vuurwerk	49
18.6 Gebruik van natuurlijke materialen	49
18.7 Bescherming van insecten en vogels tegen giften	49
18.8 Stadslandbouw	50
18.9 Ruimte voor permacultuur	50
18.10 Bevorderen biologische landbouw	51
18.11 Gentechnologie aan banden	51
18.12 Dier- en milieuvriendelijk dieren houden	52
18.13 Dierenwelzijn en vegetarisme	52
19. Verkeer en vervoer	52
19.1 Beperking van vervoer door decentralisatie	53
19.2 Goedkoop, gratis en veiliger openbaar vervoer door nationalisering	53
19.3 Ontwikkeling van innovatieve vervoermiddelen	53
19.4 Uitbreiding voorzieningen voor fietsers en wandelaars	54
19.5 Autovrije gebieden	54
20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking	54
20.1 Ontwikkelingshulp die tot autonomie leidt	54
20.2 Bevorderen duurzame handel	54
20.3 Scheefheid rechttrekken	55
20.4 Effectieve hulp met zichtbare resultaten	55
21. Defensie	55
21.1 Herkaderen werkgebied defensie	55
21.2 Vredesconcepten uitwerken	56
22. Nederland, Europa en de wereld	56
22.1 Samenwerken in vrijheid	56
22.2 Verbetering Europese democratie	57
22.3 Duurzame voldoening	57
22.4 Eigen koers op het gebied van duurzame vrede	58
22.5 Verbeterde transparantie	58
22.6 Bezuinigen op Europese Unie	58
23. Partij voor Mens en Spirit in twaalf gedachten	58
24. Het wereldbeeld van Partij voor Mens en Spirit	60
Begrippenlijst	60

Colofon

Partijprogramma Mens

De auteurs van dit partijprogramma geven via deze weg een aanzet voor het in gezamenlijkheid formuleren van het partijprogramma van Mens. Reacties kunnen worden gestuurd naar:

info@mensenspirit.nl

1. Inleiding

Partij voor Mens en Spirit is in maart 2008 opgericht door drie vrouwen met een spirituele achtergrond. Al snel steeg het aantal leden en waren mensen enthousiast bezig om een nieuwe dimensie in de politiek vorm te geven.

De partij ziet politiek niet als een doel op zich maar als een weg om gewenste verandering te realiseren. Deze veranderingen vinden hun wortels in het besef dat de mens een geestelijk wezen is, verbonden met alles om zich heen. Het is vanuit dit weten vanzelfsprekend om doelstellingen te kiezen die bijdragen aan een eerlijke en rechtvaardige wereld en aan een samenleving die geen arena meer is voor commerciële en zakelijke belangen, maar een samenleving in vrijlatende en respectvolle verbondenheid. Daarbij zijn begrippen als integriteit, intuïtie, menselijkheid, verbondenheid en transparantie van het grootste belang. In het programma zijn zowel kortetermijndoelstellingen als gewenste langetermijndoelstellingen aangegeven. Hiermee wil Partij voor Mens en Spirit een visie neerzetten, maar ook op korte termijn antwoorden geven op actuele politieke vraagstukken.

Partij voor Mens en Spirit heeft doelstellingen geformuleerd waarmee gestreefd wordt naar het slaan van bruggen om zo tot een nieuwe wereld te komen. De vier basiswaarden liefde, authenticiteit, bewustwording en holisme zijn belangrijke toetsstenen voor haar visie en beleid. De partij wil zich niet alleen laten leiden door zaken op de korte termijn maar doelen formuleren op basis van een langetermijnvisie. Het programma van 2010 *Bruggen bouwen naar een nieuwe wereld* waarmee de partij 26.196 stemmen heeft behaald, is de basis geweest voor dit nieuwe programma voor 2012 en verder. Het programma is en blijft in ontwikkeling.

Partij voor Mens en Spirit presenteert in dit verkiezingsprogramma oplossingen die leiden tot meer vertrouwen, meer democratie, meer verbondenheid en meer zingeving. De partij wil denken, leven en de samenleving organiseren vanuit individuele en lokale kracht en autonomie. Hierbij staan duurzame principes centraal en het besef dat geld een middel is en geen doel op zich. Samen kunnen we een warme en verbonden samenleving tot stand gaan brengen. De partij nodigt alle inwoners van Nederland uit om, samen met haar het hart naar de politiek te brengen!

2. Politiek volgens de Partij voor Mens en Spirit

Politiek bedrijven houdt voor de partij in dat zij een dienende taak heeft om de samenleving met burgers vorm te geven. Hierbij ligt de nadruk op respect voor de authenticiteit van elk wezen vanuit een vernieuwend denken. Dit denken is gebaseerd op openheid, zingeving en spiritualiteit en de wens een kansrijke samenleving te creëren. Binnen deze samenleving heeft de mens en het milieu alle gelegenheid volledig tot hun recht te komen. Partij voor Mens en Spirit wil komen tot een authentieke politiek die aangestuurd wordt vanuit bezinning, overleg en wijsheid.

Besluitvorming zoals Partij voor Mens en Spirit voorstaat, zal gebaseerd zijn op een diepe analyse van de situatie, de mens en de context. Beslissen en handelen dienen te geschieden vanuit helder bewustzijn. Helder bewustzijn komt voort uit (zelf)inzicht, compassie en wijsheid en door het afstemmen op Spirit. Vanuit die aspecten gaat de partij aan het werk om de werkelijkheid te vormen of in nieuwe banen te leiden. Daarbij werkt de partij vanuit de wens tot duurzame voldoening voor allen, waardoor ieder wezen tot zijn recht kan komen. Liefdevol communiceren, waarnemen, voelen, behoeften onderkennen, verzoenen en mededogen zijn kwaliteiten die de partij in de besluitvorming zal toepassen.

Politiek vanuit het hart betekent ook: allen kunnen en mogen leven conform hun gevoel en vermogens, maar dragen daarnaast verantwoordelijkheid voor het geheel. Goed functionerende, sociale structuren zijn onontbeerlijk voor de mensheid.

De partij wil de maatschappij organiseren door interactie met de burgers en vanuit de dagelijkse praktijk. Leiderschap zal een andere vorm aan moeten nemen: dienend, bescheiden en transparant. Dit vraagt om andere manieren van organiseren en besturen, aansluitend op vaardigheden van mensen zelf. Partij voor Mens en Spirit kiest voor co-creatie en niet voor concurrentie en strijd.

Partij voor Mens en Spirit kiest voor het instellen van een nationaal kabinet naar rato met vertegenwoordigers van alle gekozen partijen, voor zover dit mogelijk is. Kiezers voelen zich zo waarlijk

vertegenwoordigd. Grote en kleine besluiten worden samen met de bevolking of belanghebbenden genomen. Een brede consensus of een 'geen bezwaar'-situatie (sociocratie) dragen de genomen besluiten. Burgers wier belangen worden geschaad door bepaalde besluitvorming ontvangen rechtvaardige compensatie. Dit geldt niet voor negatieve effecten door het terugdraaien van wetten en privileges voor kleine groepen die ten koste zijn gegaan van grote groepen, kwetsbare mensen.

3. Democratisering

Voor steeds meer mensen wordt het steeds duidelijker zichtbaar dat het huidige democratische stelsel niet goed functioneert. In bijna alle landen, ook de landen met een representatieve democratie, is duidelijk te zien dat er een elite van rijken en machtigen bestaat. Het politieke systeem van nu bestaat uit een elkaar kiezende elite en geeft weinig ruimte aan echt nieuwe geluiden. Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid stelt in zijn rapport *Vertrouwen in burgers*¹ vast dat inspraak van burgers verbetering behoeft. Om de werking van de democratie te verbeteren stelt de partij voor om de overheid om te vormen tot een gemeenschapsdienst.

3.1 Gemeenschapsdienst voor en door burgers

Nederland is een constitutionele monarchie. De moderne burger wil volwaardig meedenken, maar wordt daartoe niet in staat gesteld. De huidige regering en het huidige parlement verbinden zich te weinig met de burger. Het democratische systeem boet ingrijpend aan geloofwaardigheid in.

De overheid functioneert op basis van belastinggelden. Om de democratie te bevorderen, wordt de overheid daarom omgevormd tot een gemeenschapsdienst.

De overheid wordt zo een partner van de burger. Partner zijn betekent samenwerken met elkaar. Dit geeft een wederzijdse betrokkenheid aan die verder gaat dan vrijblijvend informeren: het vraagt om volledige transparantie. De miljoenennota dient bijvoorbeeld zodanig geschreven te worden dat zij helder inzicht geeft in welke doelen wel en niet gehaald zijn.

3.2 Verbeteren democratie

Echte democratie vraagt een werkelijke keuze voor integriteit. Politici zouden hun besluiten moeten nemen, los van belangen van sponsors en grote bedrijven en zouden gericht moeten zijn op de belangen van burgers.

Partij voor Mens en Spirit wil dat in Nederland, net als in IJsland en Zwitserland, naast hervorming van het bestaande systeem, een referendum-systeem wordt ingevoerd. Als 1% van de kiezers met het tekenen van een petitie aangeeft een nieuwe of bestaande wet aan te willen passen, dan wordt dit referendum gehouden. Hierbij is de politiek op lokaal, regionaal en landelijk niveau verplicht de uitslagen van de referendums uit te voeren, tenzij dit de belangen van minderheidsgroepen onredelijk schaadt.

Partij voor Mens en Spirit gaat zoveel mogelijk werken met burgerfora en kaderstellende referendums, zowel lokaal als nationaal.

Partij voor Mens en Spirit stelt tevens een nieuw kiessysteem voor, waarbinnen burgers per partij en per thema, zoals onderwijs, gezondheidszorg of veiligheid, kunnen gaan kiezen.

De Tweede Kamer moet zich beter op de hoogte stellen van wat er bij de burgers leeft.

Partij voor Mens en Spirit stelt een recht op inspraak van burgers voor, dat rechtstreeks via televisie en internet te volgen is en waarop Kamerleden reageren. Zo kunnen onderwerpen die voor de kiezer belangrijk zijn direct voorgelegd worden. Dit resulteert onder meer in een Digitale Derde Kamer. Iedere kiesgerechtigde burger kan zich voor deze Digitale Derde Kamer inschrijven via DigiD en zo aan referenda deelnemen die in deze kamer worden behandeld. Indien de uitslag van een referendum behandeld door de Derde Kamer strijdig is met de uitslag van de Tweede Kamer, dan dient het

1

<http://www.nrc.nl/stevendejong/2012/05/24/wrr-wil-af-van-kan-niet-ambtenaar-vrij-baan-voor-betrokken-burger/>

wetsvoorstel teruggezonden te worden naar de Tweede Kamer om opnieuw in stemming te worden gebracht. De Tweede Kamer moet rekening houden met de uitslag van het referendum. De Tweede Kamer kan zich alleen met een gemotiveerde stemverklaring tegen de uitslag van de Derde Kamer verzetten. Er volgt dan opnieuw een referendum dat doorslaggevend is.

Daarnaast is het voor daadwerkelijke burgerparticipatie nodig dat burgers gaan deelnemen aan instanties en organisaties die het beleid beïnvloeden. Tenminste 25% van het aantal mensen in belangrijke adviesraden gaat bestaan uit burgers die vanuit hun deskundigheid, ervaring of interesse het collectieve belang willen en kunnen vertegenwoordigen.

Meerderheden dienen rekening te houden met minderheden en de intentie te hebben een ieder in zijn waarde te laten. Er wordt gestreefd naar besluitvorming die transparant en hoog van kwaliteit is en die als zodanig recht doet aan de diverse bezwaren. Overeenstemming kan zo worden bereikt.

Gelet op het belang dat de partij aan verbetering van de democratie hecht, is zij van mening dat nader bekeken moet worden of het goed is om naast de bestaande gremia een Staatssecretaris van Dialoog In te stellen. Het doel van dit staatssecretariaat zal een verbetering van de democratie zijn.

3.3 Herziening kieswet

De Kieswet kent een aantal ernstige tekortkomingen die de democratie in grote mate beïnvloeden². De Kieswet vermeldt nu niet helder genoeg aan welke voorwaarden moet worden voldaan om aan verkiezingen mee te mogen doen. Dit moet duidelijker worden opgenomen in de wet. Daarnaast moet de Kieswet alle kieswijzers en peilbureaus gaan verplichten om ook partijen mee te nemen die hebben voldaan aan de voorwaarden om aan de betreffende verkiezingen deel te nemen, maar die nog geen zitting in de Tweede Kamer hebben. Kieswijzers en peilingen hebben een bijzonder grote invloed op het democratische proces.

3.4 Koningshuis met puur ceremoniële rol

Het koningschap wordt via vererving verkregen en is daarmee ondemocratisch. Partij voor Mens en Spirit aanvaardt dat het koningshuis in de ogen van veel Nederlanders een verbindende rol heeft. Zij vindt echter dat de rol terug gebracht moet worden tot een puur ceremoniële rol. Dit heeft tot gevolg dat het koningshuis belasting dient te betalen en dat alleen de koning(in) en kroonprins(es) een toelage van de staat krijgen. Het koninklijk jachtdepartement dient te worden opgeheven. Het koningshuis mag nog twee paleizen in gebruik hebben en het privé-jacht. De Groene Draeck komt geheel voor rekening van de Koninklijke familie.

4. Nieuw financieel systeem

Partij voor Mens en Spirit richt zich op een economie die harmonie voorop stelt, welke leidt tot stabiliteit en vrede en die politiek en maatschappij ondersteunt. Zo worden alle mensen op de wereld in hun behoeften voorzien en geeft de economie terug wat zij neemt. Gebruik maken van duurzame energiebronnen is daarbij vanzelfsprekend. Zo'n economie houdt rekening met volgende generaties en mensen in arme landen en heeft respect voor alles wat leeft.

Omdat bijna alle overheden structureel meer uitgeven dan wat ze aan belastinggeld ontvangen, zijn de schulden in de meeste landen dermate sterk opgelopen dat er nu een schuldencrisis is. Het plan om het totale schuldenprobleem te saneren heeft alleen zin als er tevens voor wordt gezorgd dat er geen nieuwe schulden worden gemaakt. Daarom moet de begroting sluitend worden gemaakt. Er moet anderhalf tot tweemaal zoveel als nu worden bezuinigd om het schuldenprobleem op te lossen. De economie krimpt namelijk als de overheid bezuinigt door minder uit te geven of door hogere belastingen te innen.

Binnen een aantal landen in de Europese Unie en elders is het schuldenprobleem nu dermate hoog opgelopen dat er geen geld meer kan worden geleend om de economie te stimuleren. Economieën

---

2   Zie ook Achtergronddocument Kieswet, Visiegroep Democratisering

worden nu kapot bezuinigd om de begroting sluitend te krijgen. De fundamentele rechten van mensen worden daarbij volledig genegeerd. Dit bezuinigingsbeleid wordt al decennialang opgelegd door het IMF aan ontwikkelingslanden en treft nu ook Europese landen.

Partij voor Mens en Spirit gelooft in een grondige hervorming van het bestaande economische systeem. Zij draagt een aantal alternatieve oplossingen aan om het gat in de begroting van de overheid (€ 25 miljard per jaar) op te lossen³.

4.1 Oprichten coöperatieve gemeenschapsbank

De werking van het huidige financiële systeem is niet vol te houden. Geld wordt binnen de Nederlandse samenleving gecreëerd door te lenen van private instellingen, namelijk de banken die veel meer geld mogen uitleenen dan zij feitelijk in kas hebben. Het systeem dient in deze vorm primair de belangen van een kleine groep mensen en niet de belangen van de maatschappij als geheel. De politiek als vertegenwoordiger van het volk is afhankelijk geworden van de financiële markten voor haar financieringsbehoeften. Overheden in Europa en Amerika pompen vele honderden miljarden in het financiële systeem om dit van zijn ondergang te redden. De kosten van deze reddingsoperatie komen voor rekening van de belastingbetaler, maar wie heeft de winst binnengehaald? Dat is een kleine en rijke groep mensen. De kortetermijnoplossing, die Partij voor Mens en Spirit biedt, is de keuze om de overheid zelf in haar financieringsbehoefte te laten voorzien. ABN AMRO is nu een staatsbank en iedere burger van Nederland is daarom mede-eigenaar. Dit blijft zo als het aan Partij voor Mens en Spirit ligt. Deze staatsbank wordt een coöperatieve gemeenschapsbank die voorziet in alle nutsfuncties binnen de Nederlandse samenleving waaronder financiering aan de overheid. In 6.3 wordt dit verder uitgelegd.

4.2 Oorzaak van de schuldencrisis

De schuldencrisis is het gevolg van afspraken die in het verleden zijn gemaakt. Sinds 2008 zijn overheden en centrale banken druk bezig met het 'oplossen' van de schuldencrisis. De achterliggende oorzaak van de schuldencrisis wordt echter niet aangepakt: geld scheppen door private banken. Het schuldenprobleem is zelfs veel groter geworden. Het enige wat de overheden en de centrale banken tot nu toe hebben gedaan is met man en macht proberen het huidige systeem in stand te houden.

Het schuldenprobleem kan binnen het huidige financiële systeem niet worden opgelost. Het systeem schept geld door schulden, die steeds groter worden omdat er rente over moet worden betaald. Er ontstaat een tekort aan geld omdat voor de betaling van die rente geen geld in omloop wordt gebracht. Daardoor zijn weer extra schulden nodig. Dit veroorzaakt een structurele toename van schulden. Het beleid zoals overheden en centrale banken momenteel uitvoeren kan dan ook alleen maar de totale instorting van het systeem uitstellen.

De overheid redt nu vooral de veroorzakers van de financiële crisis, zoals banken en speculanten. Daarmee wordt hun ongewenst en onethisch gedrag beloond. De burgers betalen hiervoor de rekening in de vorm van bezuinigingen en extra belastingen. Het schuldenprobleem dient bij de bron aangepakt te worden door fundamentele wijzigingen binnen het systeem. De kosten van de crisis moet worden betaald door de veroorzakers.

4.3 Oplossen schuldencrisis door 4-stappenplan

Het plan voor het oplossen van de schuldencrisis op korte en middellange termijn bestaat globaal uit vier stappen:

De ABN-AMRO wordt een coöperatieve gemeenschapsbank. Zo kan de overheid voorzien in de eigen financieringsbehoefte en worden alle nutsfuncties binnen de samenleving vervuld. Zie 4.1.

De nieuwe coöperatieve gemeenschapsbank dient de belangen van alle burgers van Nederland. Als mede-eigenaren krijgen zij op lokaal en landelijk niveau op basis van 'een mens, een stem' stemrecht in het te voeren beleid van de bank. De coöperatieve gemeenschapsbank moet openheid van zaken

---

³ De effecten van de genoemde voorstellen kunnen niet zondermeer bij elkaar worden opgeteld. Er dient rekening mee gehouden te worden dat de genoemde oplossingen elkaar deels teniet doen.

geven over onderwerpen die als relevant worden beschouwd door de mede-eigenaren. De bank mag zich niet bezig houden met speculatie in welke vorm dan ook.

Pensioengelden van burgers worden overgeheveld naar de nieuw te introduceren levensloop-spaarrekening bij de coöperatieve gemeenschapsbank. Hierdoor komen voldoende middelen ter beschikking voor stap vier.

Een groot deel van de eigendommen van de overheid (gebouwen en infrastructuur) wordt overgeheveld naar de coöperatieve gemeenschapsbank. De overheid betaalt voor het gebruik van deze voorzieningen een vorm van huur. Dit wordt 'sale and lease back' genoemd. Het enige dat hierbij gebeurt is dat met een simpele administratieve handeling een bedrag ter grootte van ongeveer de helft van het nationaal inkomen (€ 300 miljard) aan staatsschuld in één klap wordt afgeboekt. Hierbij blijven de publieke bezittingen in publieke handen. Voor de private sector kan een vergelijkbare oplossing voor het schuldenprobleem worden toegepast. Mensen die een lening bij de coöperatieve gemeenschapsbank afsluiten, kunnen met de 'sale and lease back'-formule de hypotheek op hun woning (bijna) volledig aflossen. Zo kunnen ze hun woning aan de coöperatieve gemeenschapsbank verkopen en deze, in de vorm van huurkoop, weer van de bank terug kopen. Bij deze ruiloperatie kan het fenomeen schuld afgeschaft worden en kunnen er nieuwe afspraken gemaakt worden over de rente die mensen voor deze afbetalingsregeling moeten betalen.

Indien, tegen de verwachting van Partij voor Mens en Spirit in met bovenstaande stappen de schulden crisis onvoldoende zou oplossen, zal zij aansluitend alle maatregelen nemen die nodig zijn om alsnog tot een oplossing te komen.

4.4 Creatie van geld in eigen handen

Partij voor Mens en Spirit vindt dat de crisis slechts duurzaam op te lossen is indien op de langere termijn geld alleen door de coöperatieve gemeenschapsbank in omloop moet worden gebracht en niet meer door particuliere banken. Om te voorkomen dat er, zoals nu, structureel teveel geld in omloop wordt gebracht, moet creatie van geld worden gekoppeld aan iets van reële waarde.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat het leven zelf en de individuele talenten van mensen de onderliggende waarde van geld dient te zijn en dat er een decentraal, zelfregulerend systeem ingevoerd moet worden. Om dit te bereiken kan aan lokale eenheden van de coöperatieve gemeenschapsbank de bevoegdheid worden gegeven op basis van twee fundamentele basisrechten geld te creëren. Deze basisrechten zijn recht op leven en recht op werk. Niemand hoeft meer arm of werkloos te zijn omdat er onvoldoende geld op de juiste plaats aanwezig is. De mens is dan immers zelf de bron voor de creatie van geld.

Partij voor Mens en Spirit gaat onderzoeken of het mogelijk is om naast de euro een eigen, nieuwe gulden te gebruiken als complementair geldsysteem. Een eigen munt zorgt ervoor dat diensten en winsten meer lokaal worden geïnvesteerd en minder afhankelijk zijn van onberekenbare wereldbewegingen.

4.5 Investeren door Coöperatieve Gemeenschapsbank

Om de economie weer op gang te brengen moet in Nederland en andere landen meer worden geïnvesteerd. De overheid zal hiervan een deel voor haar rekening moeten nemen. De overheid heeft hiervoor het geld niet en kan het geld ook (bijna) niet meer lenen op de kapitaalmarkt. Het probleem is voornamelijk boekhoudkundig en kan worden opgelost door de coöperatieve gemeenschapsbank de investering te laten doen en vervolgens aan de overheid het eindproduct van de investering te verhuren. De schuld van de overheid wordt dan niet groter en toch kunnen er gewenste investeringen worden gedaan. Een variant op deze werkwijze kan ook voor de private sector worden toegepast. Zo kan er ook geïnvesteerd worden in duurzame maatregelen die zich op een later moment terug verdienen.

4.6 Afschaffen rente en inflatie

Rente en inflatie zijn ethisch gezien beide een vorm van diefstal. Rente is een belangrijke oorzaak van de structurele scheefgroei tussen arm en rijk. Ook leidt het gebruik van rente tot groei dwang en tot de aantasting van het milieu. Partij voor Mens en Spirit ziet dan ook graag dat rente wordt afgeschaft. Wel is er een noodzakelijke tussenstap nodig om dit mogelijk te maken. Een belangrijk risico bij het afschaffen van rente is dat mensen hun spaargeld bij een andere bank (eventueel in het buitenland) zetten, waar zij wel rente krijgen. Een ander effect van het afschaffen van rente is dat de premies voor pensioenen meer dan verdubbeld moeten worden. Hierdoor kan dan bijna niemand meer voor een pensioen sparen. Deze ongewenste bijeffecten zijn op te lossen door het huidige inflatoire geld te vervangen door 'welvaartsvast' geld.

Als overgangsregeling tussen het gebruik van het huidige geld en 'welvaartsvast' geld wil Partij voor Mens en Spirit de rente die de coöperatieve gemeenschapsbank over de spaartegoeden van mensen betaalt, koppelen aan de gemiddelde jaarlijkse loonsverhoging. Het is de bedoeling dat de coöperatieve gemeenschapsbank hier net zo lang mee door blijft gaan tot werkgevers en werknemers stoppen met hun jaarlijkse rituele dans om de prijzen en de lonen te verhogen (95% van de loonsverhoging in de periode 1970 tot en met 2012 was correctie voor inflatie). Aan personen en organisaties die bij de coöperatieve gemeenschapsbank goederen en diensten op afbetaling kopen, rekent de bank bovenop de rente die ze aan de spaarders betaalt nog ongeveer een half procent per jaar aan te maken kosten door. De grote verschillen tussen debet- en creditrente verdwijnen dan (zie verder paragraaf 10.1). Zolang rente nog niet is afgeschaft, kan hierover, net als over andere inkomsten, belasting geheven worden. Indien een tarief van 10% belasting wordt gehanteerd op rente-inkomsten, kan met deze ene maatregel (zie ook paragraaf 7.2) het gat in de begroting van de overheid in één klap worden opgelost. Deze extra belastinginkomsten kunnen ook worden gebruikt om in de komende jaren de stijgende kosten van de AOW te betalen.

4.7 Beperken speculatie

Van al het geld dat rond gaat in de wereld wordt momenteel 95% voor speculatieve doelen misbruikt. Het verschuiven van getalletjes op een beeldscherm heeft voor de reële economie en de maatschappij als geheel geen of nauwelijks waarde. Private banken en speculanten maken veel winst ten koste van anderen. Bedrijven, grote groepen burgers, pensioenfondsen en overheden zijn hiervan de dupe. De prijs die wordt betaald voor bijvoorbeeld olie en overige grondstoffen bestaat voor een groot deel uit kosten en winstmarges. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat het speculatieve misbruik van het financiële systeem, waaronder het gebruik van derivaten, tot een minimum moet worden beperkt door fiscaal beleid. Het afschaffen van de rente zal er toe leiden dat het grootste deel van de derivatenhandel zal verdwijnen.

4.8 Stoppen Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM)

In Europa wordt nu een nieuwe organisatie, het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM), opgezet. Deze kan op elk gewenst moment elk gewenst bedrag binnen de garantie van de deelnemende lidstaten opeisen. Volgens het nu voorliggende verdrag hoeven de medewerkers van deze organisatie geen verantwoording aan de deelnemende lidstaten af te leggen voor wat zij met het beschikbare geld doen. De bestuurders worden niet democratisch gekozen. Het onlangs door het parlement goedgekeurde verdrag druist in tegen een aantal punten van de Nederlandse grondwet. De Algemene Rekenkamer heeft aangegeven dat het nu voorliggende verdrag niet aan de internationale afspraken voor behoorlijk bestuur voldoet. Met de invoering van het ESM worden nieuwe schulden op bestaande schulden gestapeld, om zo armlastige landen en particuliere banken in de EU te redden. Nederland en Duitsland gaan de meeste kosten hiervan betalen. Het ESM corrigeert geen enkele fout in het huidige financiële systeem, noch worden de onderliggende problemen opgelost. Een kleine groep mensen krijgt buiten proportionele macht in handen. Partij voor Mens en Spirit is daarom van mening dat invoering van het ESM niet door mag gaan.

4.9 Meten van Bruto Nationaal Geluk

Geluk maakt gezond! Daarom richt de Partij voor Mens en Spirit zich op geluk, zingeving en samenleven en niet alleen op de economie. Hierdoor zullen ziekten en criminaliteit verminderen. De

partij wil gaan experimenteren met het door de overheid meten van Gross National Happiness ofwel Bruto Nationaal Geluk, naast het meten van het bestaande Bruto Nationaal Product. De filosofie achter het Bruto Nationaal Geluk is dat de welvaart van een samenleving niet enkel zou moeten worden gemeten op basis van materiële indicatoren en eenzijdige beschrijvingen in economische termen (Bruto Nationaal Product), maar ook op basis van indicatoren als levenskwaliteit, gezondheid, onderwijs en tevredenheid. Het BNG meet ALLE uitgaven, ook ongewenste, zoals het voeren van oorlogen en andere vormen van destructie en verspilling. Een hoog BNP hoeft dus geenszins vooruitgang te betekenen voor de samenleving.

5. Nieuw sociaal zekerheidssysteem

Sinds het begin van de vorige eeuw tot omstreeks het jaar 1980 is in Nederland en de meeste andere Westerse landen geleidelijk een complete lappendeken aan sociale uitkeringen en voorzieningen ontstaan. Sinds ongeveer 1980 wordt steeds een stukje van deze lappendeken afgeknipt. De sociale zekerheid stelt in verschillende landen nu bijna niets meer voor.

Partij voor Mens en Spirit is van mening dat er een nieuw sociaal zekerheidsstelsel moet worden ingevoerd. Hiervoor moeten principiële keuzen worden gemaakt, opdat recht wordt gedaan aan de afspraken zoals die in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens staan vermeld. Ook is het de bedoeling dat een standvastig beleid wordt gevoerd. Ingrijpende aanpassingen iedere paar jaar ziet partij voor Mens en Spirit als onwenselijk.

Het nieuwe sociale zekerheidsstelsel bestaat uit drie delen: een deel voor jongeren, een deel voor mensen van de middengroep en een deel voor ouderen. Het gedeelte voor ouderen wordt besproken in het volgende hoofdstuk. De bekostiging van het nieuwe sociale zekerheidssysteem wordt besproken in hoofdstuk 9.

5.1 Garantie-inkomen ten behoeve van jongeren

Partij voor Mens en Spirit is van mening dat aan alle ouders en/of verzorgers van alle kinderen en studenten een budget beschikbaar gesteld moet worden. Met dit budget kan worden voorzien in de basisbehoefte aan eten, drinken, kleding, gezondheidszorg, onderwijs, vervoer en leermiddelen.

Partij voor Mens en Spirit baseert zich daarbij op de artikelen 2 en 7 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, gaande over gelijke behandeling, en op de artikelen 25 en 26, gaande over basisrechten.

Nederland kent drie regelingen: de kinderbijslag, het kindgebonden budget en de combinatie korting. In totaal wordt hier door de overheid op jaarbasis een bedrag van € 5 miljard aan besteed. Uitgaande van normbedragen, zoals die door organisatie NIBUD⁴ zijn berekend, is hier op jaarbasis echter een bedrag van ongeveer € 6 miljard voor nodig. Aanvullend hierop worden door de overheid de kosten van onderwijs betaald.⁵

Partij voor Mens en Spirit meent dat de huidige complexe regelgeving vervangen moet worden door één eenvoudige regeling waarbij men afhankelijk van de leeftijd van het kind een vast bedrag per maand krijgt om in de basisbehoeften te voorzien. Dit betekent dat het budget hiervoor met ongeveer een miljard euro per jaar verhoogd moet worden.

5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

Nederland kent een hele reeks aan complexe regelingen om mensen van de middengroep inkomensondersteuning te geven indien zij dit nodig hebben. Partij voor Mens en Spirit meent dat dit ingewikkelde stelsel vervangen dient te worden door twee eenvoudige regelingen: een basisregeling en een aanvullende regeling. Deze twee regelingen zijn voor iedereen van toepassing, dus voor zowel werknemers als zelfstandigen. Deze aanpassing zorgt ervoor dat de noodzaak voor huurtoeslag komt

---

6 Het idee voor Gross National Happiness is ontwikkeld door Bhutan's vierde koning, Jigme Singye Wangchuck. <http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/healthy-living/is-bhutan-the-happiest-place-in-the-world-6288053.html?origin=internalSearch>

4 Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

5 Zie 10. Onderwijs en educatie – 10.6 Afschaffen les- en collegegeld

te vervallen. Door aanpassing van de belastingwetgeving⁶ komt ook de zorgtoeslag te vervallen, zonder dat het netto-inkomen lager wordt. De partij baseert zich op genoemde artikelen 2, 7 en 25 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (zie 5.1) alsmede op artikel 22 m.b.t. het recht op gebruik van sociale zekerheid die, indien nodig, op redelijke wijze voorziet in de basislevensbehoeften.

De basisregeling bestaat uit een vast bedrag per persoon per maand. Partij voor Mens en Spirit noemt dit het garantie-inkomen. Het wordt vanuit de publieke middelen aan ieder verstrekt, die ziek, arbeidsongeschikt of werkloos is. Het recht op werk met een daarbij behorende eerlijke beloning, zoals dit in artikel 23 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens staat beschreven, gaat hierbij vóór het recht op gebruik van sociale zekerheid. Met de nieuwe bron voor creatie van geld,⁷ en nieuwe ondersteunende maatregelen voor het afstemmen van vraag en aanbod,⁸ wordt hier op het niveau van de lokale gemeenschappen zo goed mogelijk invulling aan gegeven. Voor de hoogte van de basisuitkering gaat de partij uit van netto € 1.000 per volwassene per maand met een maximum van 2 volwassenen per gezin. In ruil hiervoor wordt een halve werkweek (20 uur) gewerkt ten dienste van de samenleving. Dit bedrag wil de partij met een overgangsregeling verhogen naar 100% van het minimumloon.

De aanvullende regeling bestaat uit deelname aan een levensloopspaarregeling. Mensen gaan 12 -15% sparen van het inkomen dat ze bovenop het wettelijk minimumloon verdienen. Dit geld wordt gebruikt voor een individueel op te bouwen recht op een aanvullend inkomen bij ziekte, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en bevallingsverlof. De hoogte van de genoemde percentages is in lijn met de huidige premies voor aanvullend inkomen dat nu wordt betaald ten behoeve van genoemde situaties. Met een overgangsregeling voor het dekken van de kosten van de bestaande gevallen worden de bestaande premies voor een aanvullend inkomen geleidelijk aan afgebouwd. Dit is in lijn met het bezuinigingsbeleid dat de overheid al jaren voert en ook de komende jaren gaat voeren. Het bedrag dat mensen met de levensloopspaarregeling sparen zien zij op de eigen bankrekening staan. De overheid kan hier niet aankomen. In Singapore wordt een vergelijkbaar systeem al jaren toegepast en het werkt daar uitstekend.

6. Nieuw pensioensysteem

Nederland kent één van de beste pensioensystemen ter wereld. Toch acht partij voor Mens en Spirit het noodzakelijk dat een paar belangrijke verbeteringen worden doorgevoerd om zo ook in de toekomst de pensioenen betaalbaar te houden. Het pensioen voor de toekomst bestaat dan net als op dit moment uit twee delen: een basisdeel het garantie-inkomen voor ouderen en een aanvullend deel.

6.1 Garantie-inkomen voor ouderen

Het garantie-inkomen voor ouderen bestaat uit een AOW⁹-uitkering zoals ook nu het geval is. Ook in de nieuwe situatie worden de kosten hiervan via een omslagsysteem uit de publieke middelen betaald: de werkenden betalen de kosten van de ouderen. Een probleem hierbij vormt de houdbaarheid van het systeem wegens toenemende vergrijzing. In 1950 was er op iedere 7 jongeren (mensen van 20 tot 65 jaar) 1 oudere (65 jaar en ouder). In 2010 ligt deze verhouding op 1:4 en in 2040 zal die 1:2 zijn. Mensen worden steeds ouder en de prognose is dat de huidige 20-jarigen een levensverwachting van gemiddeld 82 jaar zullen hebben. Een ander probleem is dat mensen minder kinderen krijgen waardoor de groei van het aantal jongeren achter blijft op de groei van het aantal ouderen.

De Nederlandse overheid zou een aantal jaren geleden begonnen zijn met het opbouwen van een AOW-spaarfonds¹⁰ om zo de stijgende kosten van de AOW te kunnen opvangen. Volgens officiële berichten over de opbouw van dit fonds zou eind 2012 een bedrag van € 55 miljard in dit fonds moeten zitten. Uit navraag bij de overheid blijkt echter dat het AOW-spaarfonds in werkelijkheid niet

---

6 Zie 7. Nieuw belastingsysteem
7 Zie 4. Nieuw financieel systeem - 4.4 Creatie van geld in eigen handen
8 Zie 9. Arbeidsmarktbeleid
9 Algemene Ouderdomswet
10 Zie Tweede Kamer-archief van de voorgaande jaren

bestaat. In de voorgaande jaren is alleen maar een presentatie-truc toegepast waarmee het lijkt alsof een spaarpot voor de AOW opgebouwd wordt. Hoewel duidelijk was voor de overheid dat de plussen en minnen zuiver economisch-inhoudelijk gezien elkaar misschien niet in evenwicht zouden houden, kwam het AOW-fonds er toch. Het fonds had vooral uit een psychologisch effect: mensen dachten dat het vergrijzingsprobleem werd opgelost.

Het niet bestaande AOW-spaarfonds maakt dat de kosten van vergrijzing op een andere manier betaald moeten worden. Belastingverhoging op lonen en uitkeringen met 10% zijn dan nodig om de kosten op te van indien de bestaande regeling niet wordt veranderd. Een modale werknemer in de tweede belastingschijf betaalt dan niet 42%, maar 52% belasting. Dit is politiek gezien niet verkoopbaar.

Verlagen van de AOW-uitkering is ook niet mogelijk want hier is in de afgelopen 30 jaar al veel op bezuinigd. Om recht te doen aan het uitgangspunt dat ouderen meedelen in de welvaart van het land, zou de AOW-uitkering juist een flink stuk moeten worden verhoogd en zouden de bezuinigingen die hier al jaren op zijn toegepast moeten worden teruggedraaid.

Een alternatief is om de AOW-leeftijd te verhogen. Hier willen de meeste mensen niets van weten. De politiek heeft zolang gewacht met een discussie hierover dat dit bijna nog de enige oplossing is rondom de AOW-problematiek. Een manier om de pijn te verzachten van het langer door moeten werken, is dit te combineren met arbeidstijdverkorting. Het genieten van de vrije tijd wordt zo naar voren gehaald en er wordt tevens voor gezorgd dat de verhouding werkenden/ouderen minder scheef groeit. Zo hoeft de belasting de komende jaren niet of minder te worden verhoogd. Mensen krijgen zo meer mogelijkheden hun leven in te richten zoals ze dat zelf willen. Een andere optie is om met de invoering van het door Partij voor Mens en Spirit voorgestelde nieuwe belastingsysteem de kosten van de vergrijzing te gaan betalen.¹¹

6.2 Oplossing voor gedupeerden woekerpolissen

Het fenomeen woekerpolissen kreeg in 2006 voor het eerst uitgebreide aandacht in de media. Nu, in 2012, is de zaak nog steeds niet opgelost. Belangrijke reden hiervoor is dat de verzekeringsmaatschappijen het geld niet hebben om dit probleem op te lossen. Het geld dat men van de deelnemers aan deze polissen heeft ontvangen, is besteed aan onder andere bonussen voor het management en winst voor de aandeelhouders. Een deel van de verzekeringsmaatschappijen zou failliet gaan indien een eerlijke afkoopregeling van de woekerpolissen zou moeten worden betaald. Een groot aantal mensen in Nederland is door deze polissen zwaar gedupeerd. Op landelijk niveau hebben diverse verzekeringsmaatschappijen onderhandeld waaruit een voorstel voortvloeide waarbij slachtoffers slechts een fractie van de geleden schade krijgen uitbetaald. In de voortdurende discussie hieromtrent dragen de verzekeringsmaatschappijen de laatste tijd de 'Wabeke'-regeling aan. Deze regeling houdt in dat gedupeerden nog steeds ongeveer de helft van het door hen opgebouwde pensioen als kosten aan de verzekeringsmaatschappij moeten betalen. Dit is extreem veel. Partij voor Mens en Spirit meent dat er een eerlijke oplossing moet komen voor de slachtoffers van de woekerpolissen. Deze kosten dienen niet alleen een stuk lager te zijn dan dat de 'Wabeke'-regeling voorstelt, maar dienen ook een stuk lager te zijn dan de kosten die bij nieuwe polissen in rekening worden gebracht. Nog steeds worden bij nieuwe polissen per modale werknemer die hier 40 jaar aan deelneemt, gemiddeld honderdduizend euro aan overbodige kosten in rekening gebracht.

6.3 Ouderen niet langer te duur

De huidige belastingwetgeving stimuleert bedrijven om gebruik te maken van de beschikbare pensioen-premieregeling. Voor werknemers is de huidige pensioenregeling een slechte regeling. Jongeren beginnen met een tarief van 5% van hun salaris voor hun pensioen. Het tarief voor ouderen is 38%. Mede hierdoor worden oudere werknemers duur en lopen mensen een onnodig hoog risico indien ze op latere leeftijd werkloos worden en dus hun pensioen niet verder op kunnen bouwen. Het is beter om, evenwichtig verspreid over het arbeidsleven, een pensioen op te bouwen dat 70% zal bedragen van het vermoedelijke laatste loon. Grootverdieners hebben vaak gunstiger regelingen dan

laagverdieners. Daar moet snel een einde aan komen. De overheid dient een rol te spelen bij het aanbieden van eerlijke pensioenproducten. Volgens Partij voor Mens en Spirit zou een wettelijke norm van 1 tot 2% als vergoeding voor de te maken kosten ingevoerd moeten worden. Ook moeten de verzekeringsmaatschappijen die woekerpolissen hebben verkocht, de door hen teveel berekende kosten aan de burgers terugbetalen.

6.4 Nieuw aanvullend pensioensysteem

In Nederland bestaat het aanvullende pensioensysteem uit een grote lappendeken van verschillende regelingen, verzorgd door een groot aantal pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen. Hierboven op komt nog een groot aantal tussenpersonen dat ook een graantje meepikt. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat alle pensioenfondsen moeten worden afgeschaft. In plaats daarvan nemen mensen voortaan deel aan één nieuwe, eenvoudige regeling met minimale kosten (in totaal een paar honderd euro per modale werknemer die 40 jaar aan deze regeling deelneemt) en een minimaal risico. Zo bouwen zij een pensioen op. Deze regeling bestaat uit de levensloopspaarrekening.¹² Zo kunnen veel kosten die nu worden gemaakt om het pensioensysteem te verzorgen, worden voorkomen. Ook hoeven mensen niet langer onnodig risico te lopen doordat de beleggingen op de beurzen tegenvallen. De pensioenen die door mensen in het verleden zijn gespaard, worden als beginbedrag op hun levensloopspaarrekening gezet. Nu moeten mensen meestal verplicht deelnemen aan een pensioenregeling, waarbij als het ware een bedrag in een grote hoed wordt gestopt. Het is niet meer duidelijk van wie het gespaarde pensioenbedrag nu feitelijk is. De overheid kon daarom een bedrag van € 30 miljard uit de kas van het ABP halen. Ook een aantal grote bedrijven kon zo een bedrag van meer dan € 10 miljard uit de kas van de pensioenfondsen halen. De directies van de pensioenfondsen hoeven voor gemaakte fouten vrijwel geen verantwoording af te leggen. Gespaard geld uit een pensioenfonds halen omdat het fonds een wanprestatie levert, kan nu bijna niet. Bij veranderen van baan kunnen mensen vaak moeilijk het gespaarde geld bij het pensioenfonds van hun vorige werkgever meenemen naar het pensioenfonds van de nieuwe werkgever. Voor zover dit wel kan, worden hiervoor vaak veel te hoge kosten in rekening gebracht.

Door de flexibilisering van de arbeidsmarkt hebben steeds meer mensen een tijdelijke baan. Zij bouwen hierdoor versnipperd stukjes pensioen op, bij een reeks van verschillende organisaties. De hiervoor genoemde punten zijn niet wenselijk en niet meer van deze tijd. Deelnemers aan een pensioenregeling hebben recht op een transparant systeem waar niemand zomaar even een groot bedrag aan kan onttrekken. Ook hebben de pensioenspaarders er recht op dat de overheid en de bedrijven die ongevraagd een 'lening' bij hun pensioenfonds hebben genomen, dit met het behaalde rendement terugbetalen.

Het huidige pensioensysteem heeft een hoog 'hocus pocus'-gehalte. Eén van de mooiste 'fopspenen' die hierbij bedacht is, is het idee van rente krijgen. Op het eerste gezicht lijkt het vanuit individueel oogpunt vanzelfsprekend dat op gespaard pensioengeld rente wordt verkregen. Vanuit maatschappelijk oogpunt bestaat het fenomeen rente krijgen helemaal niet. Er is altijd iets of iemand, die waar dan ook ter wereld in welke vorm dan ook, de kosten van deze rente of dit beleggingsrendement betaalt. De kosten van deze rente komen als een boemerang naar de burgers terug. Zij betalen rente via hypotheeken, huren en elke andere dienst die wordt gebruikt. Om kosten laag te houden, moet ervoor worden gezorgd dat er geen overbodige kosten voor het beheren van het financiële systeem worden gemaakt. De burgers moeten niet langer verwachten een onredelijke rentevergoeding te krijgen over de gespaarde pensioengelden. Zolang 'welvaartsvast' geld¹³ geen standaard uitgangspunt is, zal de reële rentevergoeding op gespaarde pensioengelden gelijk zijn aan de gemiddelde jaarlijkse loonsverhoging.

Volgens gegevens van De Nederlandse Bank blijkt dat in de afgelopen 50 jaar een rente op het gespaarde pensioengeld werd gegeven die inderdaad bijna gelijk was aan de gemiddelde jaarlijkse loonsverhoging! Kortom, het kapitaal wordt niet vermeerderd maar gehandhaafd. Een hogere rente of een hoger beleggingsrendement op het gespaarde pensioengeld betekent dat de kosten voor het opbouwen van het pensioen op het bord van een ander worden neergelegd.

De formule voor de vraag hoeveel pensioen men moet sparen om een goed aanvullend pensioen op te kunnen bouwen, is nu veel te ingewikkeld. Als het gebruik van 'welvaartsvast' geld als uitgangspunt wordt genomen, worden rente en loonsverhogingen tegen elkaar weggestreept. De formule wordt dan

12 Zie 5. Nieuw sociale zekerheidssysteem – 5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

13 Zie 4. Nieuw financieel systeem – 4.6 Afschaffen rente en inflatie

eenvoudig te begrijpen. Bij een gemiddelde levensverwachting van 75 jaar (1950) en op de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaan, betekent dat gemiddeld 10 jaar van het pensioen wordt genoten. Een 'welvaartsvast' pensioen (een pensioen met correctie voor inflatie en voor stijging van de levensstandaard in het land) van 70% van het laatst verdiende loon betekent dat er een premie van 17% moet worden betaald gedurende 45 jaar ($75 - 64 \text{ jaar} \times 70\% : 45 \text{ jaar} \times 100\%$). Bij een stijging van de gemiddelde leeftijd naar 82 jaar met dezelfde pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar waarbij de hoogte van het pensioen nog steeds 70% is van het laatstverdiende loon, moet er een premie van 28% worden betaald. Deze lastenverzwaring van 11% wil niemand horen, maar in feite gaat hier de discussie over wel of niet langer doorwerken over. Hier moet een antwoord op worden gevonden.

7. Nieuw belastingsysteem

Volgens de overheid moet de lastendruk op arbeid worden verminderd. Zij roept dit al vanaf ongeveer 1980. Sinds 1990 zijn in Nederland drie belangrijke belastingstelselherzieningen doorgevoerd. De rijken zijn door deze herzieningen bevoordeeld. Zo is de vennootschapsbelasting verlaagd van 40 naar 20%. De belasting op topinkomens is verlaagd van 72 naar 52% en de belasting op rente is afgeschaft. Er zijn nog meer voordelen te noemen, maar het voert te ver deze allemaal te benoemen. De lastendruk op het inkomen van de modale werknemer is in deze periode niet verlaagd maar verhoogd. Daarnaast is ook de BTW verhoogd. Waarschijnlijk wordt de BTW nog meer verhoogd van 19 tot 21%. Niet alleen in Nederland maar ook in andere Westerse landen is deze ontwikkeling te zien. Op dit moment is de door de overheid ingestelde commissie Dijkhuizen bezig met het ontwikkelen van voorstellen om de belastingtarieven in Nederland substantieel te gaan verlagen. Begin 2013 moet deze commissie met voorstellen hiervoor komen. Partij voor Mens en Spirit heeft haar voorstel voor het verbeteren van het belastingsysteem bij deze commissie ingediend. Hiermee heeft zij kenbaar gemaakt dat de burgers nu genoeg loze beloften hebben gehoord en dat het wat haar betreft hoog tijd is geworden dat er een eerlijk, efficiënt en transparant belastingsysteem komt.

7.1 Afschaffen BTW en belasting op arbeid

In het huidige belastingsysteem worden arbeid en consumptie zwaar belast en speculatief misbruik van het systeem wordt niet of weinig belast. Partij voor Mens en Spirit meent dat dit nu precies omgedraaid moet worden.¹⁴ Dit kan door de BTW en belasting op arbeid af te schaffen en hiervoor in de plaats een transactiebelasting in te voeren. De transactiebelasting is veruit het meest eenvoudige systeem en kan (bijna) volledig geautomatiseerd worden toegepast, ook in zuidelijke Europese landen waar het heffen van belasting nog steeds een probleem is. Hiermee wordt het mogelijk om de loonkosten in Nederland met 30% te verlagen en de netto-inkomens ongeveer gelijk te houden. Hiermee verschuiven 30% van de loonkosten en het risico voor de werkgevers van het moment dat het werk wordt gedaan naar het moment dat de goederen en diensten daadwerkelijk worden verkocht. Ook beperkt dit het verschuiven van werk naar lagelonenlanden omdat er een min of meer een gelijk speelveld ontstaat. De lonen in minder ontwikkelde landen zijn vaak lager dan in Nederland omdat daar minder sociale voorzieningen zijn en minder belastingen en sociale premies worden betaald.

In een belastinggebied waar transactiebelasting wordt toegepast zal het speculatieve misbruik van geld bijna volledig ophouden te bestaan. Het belastingtarief dat wordt geheven op iedere transactie zal hiervoor zorgen. Deze transactiebelasting is iets anders dan de bankenbelasting die onlangs is ingevoerd. De omvang van de bankenbelasting is zo gering dat het in feite niet meer is dan elkaar voor de gek houden.

Het tarief voor de nieuwe transactiebelasting gaat neerkomen op ongeveer 10%. Dit is vergelijkbaar met de tiendpenning die in Europa lang is toegepast. Dit tarief is laag en dat komt omdat er niet zoals bij de BTW en belasting over inkomsten uit arbeid en uitkeringen, een bedrag van 45 of 60% van het nationaal inkomen geheven wordt. Maar belasting over een bedrag ter grootte van ongeveer 200 tot 250% van het nationale inkomen geheven wordt.

Het bedrag van 200% van het nationale inkomen bestaat uit het nationale inkomen zelf met daarbij het intermediair gebruik van goederen en diensten die organisaties onderling van elkaar afnemen om eindproducten te kunnen maken. Volgens Eurostat is de omvang van het bedrag aan intermediair gebruik in alle landen van Europa ongeveer 100% van het nationale inkomen. Dit betekent dat dit belastingplan in heel Europa kan worden uitgevoerd.

Het bedrag van 250% van het nationale inkomen bestaat uit het nationale inkomen zelf, het intermediair gebruik van goederen en diensten en de betaling van rente en dividend. Deze optie is het meest consequent als er vanuit wordt gegaan dat elke vorm van inkomen en ontvangen gelijk moet worden behandeld.

Naast het belasting heffen over een groter bedrag, zullen daarnaast de standaard-heffingskortingen (heffingskorting, ouderenkorting, arbeidskorting, zorgtoeslag en zelfstandigenaftrek) van ongeveer € 42 miljard per jaar vervallen. Het nieuwe belastingsysteem maakt deze kortingen overbodig.

In het nieuwe belastingsysteem komen de kosten voor de pensioenpremie volledig voor rekening van de werknemers. Ook de kosten voor het deel van de ZW-, WAO- en WW-uitkeringen die boven het minimumloon uitkomen, komen voor rekening van de werknemers. Met een overgangsregeling worden de premies die voor deze regelingen worden betaald, omgevormd tot een levensloopspaarregeling.¹⁵ Verschuiving van de pensioenpremie en kosten voor de aanvullende inkomensverzekeringen naar de werknemers toe levert een belangrijke bijdrage om de netto inkomenseffecten voor alle inkomensgroepen binnen een bandbreedte van een paar procent te houden.

7.2 Bezuinigen door transactiebelasting

Het invoeren van de transactiebelasting¹⁶ levert een aantal wenselijke zaken op, afhankelijk van de gekozen variant. Bij het heffen van de transactiebelasting over alleen het nationale inkomen en het intermediair gebruik van goederen en diensten, levert de transactiebelasting in Nederland en de meeste andere landen van Europa genoeg op om de kosten van onderwijs, gezondheidszorg, kinderbijslag, studiebeurs en de kosten van alle basisuitkeringen te betalen. Wordt transactiebelasting ook toegepast op rente en dividend, dan kan het begrotingsgat in Nederland en in de meeste andere Europese landen bijna in één klap worden opgelost. Dit afgezien van het eventueel verplaatsen van winst en rente-inkomsten naar andere landen. De bezuinigingen die nu worden doorgevoerd zijn dan niet meer nodig. Eventueel kunnen de kosten van de vergrijzing hiervan worden betaald.¹⁷ De verlichting van de lastendruk die de laatste 20 jaar aan de rijkste 2% van de bevolking is gegeven, wordt zo voor een deel teruggedraaid.

Toegepast over de gehele wereld kunnen met deze transactiebelasting van ongeveer 10% de kosten voor recht op bescherming tegen gebrek en het recht op onderwijs worden betaald. Dit sluit aan bij de artikelen 25 en 26 van de door bijna alle landen van de wereld getekende Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het wereldwijde armoedevraagstuk wordt zo een museumstuk. Alleen de politieke wil is nodig, welke aangestuurd kan worden door het verbeteren van het democratische systeem.¹⁸

Invoering van de transactiebelasting draagt er ook toe bij dat de willekeur in het huidige belastingstelsel wordt verminderd. Zo betaalt bijvoorbeeld een Nederlandse werknemer nu over elke euro die hij meer dan het minimumloon verdient, meer dan 50% aan belasting en sociale premies. Tegelijkertijd hoeven rijke mensen en grote bedrijven met constructies, zoals de 'brievenbus-ondernemingen' aan onder andere de Zuidas in Amsterdam, over hun veel hogere inkomen maar een paar procent of helemaal geen belasting te betalen. Met het invoeren van een transactiebelasting van 10% en het afschaffen van de BTW, belasting en sociale premies op arbeid wordt ervoor gezorgd dat iedereen een gelijk belastingtarief betaalt.

Volgens officiële schattingen wordt in Nederland structureel ongeveer 10% per jaar te weinig inkomen aan de belastingdienst opgegeven. Volgens deze schattingen wordt er ruim € 30 miljard per jaar te

15 Zie 5. Nieuw sociaal zekerheidssysteem – 5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

16 Zie 7. Nieuw belastingsysteem – 7.1 Afschaffen BTW en belasting op arbeid

17 Zie 6. Nieuw pensioensysteem – 6.1 Garantie-inkomen voor ouderen

18 Zie 3. Democratisering

weinig belasting betaald (voor heel Europa is dit meer dan duizend miljard euro per jaar). Indien de armste 98% van de bevolking over € 60 miljard per jaar inkomen 10% te weinig inkomen opgeeft, wordt de overheid met gebruik van het nieuwe belastingsysteem voor nog maar € 6 miljard per jaar benadeeld. Het lagere tarief zorgt er tevens voor dat de neiging om te frauderen afneemt, evenals de mogelijkheid daartoe. Ondernemen wordt een stuk aantrekkelijker en dit is gunstig voor de economie.

Met de rekenmodellen van het Centraal Plan Bureau is het niet goed mogelijk om de effecten van dit belastingplan door te rekenen. Partij voor Mens en Spirit verwacht echter dat het voorliggende plan in een periode van vier jaar ongeveer een half miljoen extra banen in Nederland op zal leveren. De verwachte besparing op kosten voor uitkeringen en extra belastinginkomsten levert circa € 18 miljard per jaar op, gelijk aan het bedrag dat het kabinet Rutte had willen bezuinigen. Partij voor Mens en Spirit ziet liever dat de deuk die de economie in 2008 heeft opgelopen wordt hersteld dan dat er bezuinigd wordt. Dit is in lijn met recente geluiden vanuit Europa om de economie te stimuleren in plaats van te bezuinigen. Dit dient dan te gebeuren op het niveau van de gemeenschap¹⁹ en op duurzame wijze.²⁰

De conclusie is dat het invoeren van het door Partij voor Mens en Spirit voorgestelde nieuwe belastingsysteem het gat op de Nederlandse begroting met ongeveer € 18 miljard per jaar kleiner kan maken. Er is nog een groot aantal minder vergaande oplossingen en overgangsregelingen denkbaar dan nu beschreven is. Nadeel van deze minder ingrijpende maatregelen zijn dat de positieve effecten kleiner zullen zijn en er voor een sluitende begroting meer bezuinigd moet gaan worden.

7.3 Solidariteitsheffing op topinkomens

Het eerder genoemde voorstel voor afschaffen van belasting op arbeid²¹ geldt niet voor topinkomens. De grens vanaf wanneer mensen belasting voor topinkomens moeten betalen wordt in het nieuwe belastingsysteem verhoogd van de huidige € 56.500 naar € 76.000 per jaar. Met de nieuwe inkomensgrens wordt er rekening mee gehouden dat de pensioenpremie volledig voor rekening van de werknemers wordt gebracht en mensen zelf premies voor aanvullende inkomensverzekeringen moeten gaan betalen. Een gemiddelde werknemer en universitair geschoolde (zoals een huisarts) heeft een inkomen van twee respectievelijk drie keer het minimumloon. De nieuwe inkomensgrens voor belasting op topinkomens is gelijk aan vier keer het minimumloon per jaar. Ongeveer 1% van de bevolking overstijgt deze grens voor topinkomens. Deze 1% draagt niet zozeer meer bij aan de maatschappij, wat het topinkomen zou kunnen verklaren, maar deze topinkomens zijn eerder het gevolg van de opgebouwde positie en het relatienetwerk. Dit verklaart ook waarom de inkomens van deze 1% de laatste 30 jaar veel sterker zijn gestegen dan de inkomens van alle anderen. Voor het bevorderen van een meer evenwichtige inkomensverdeling meent Partij voor Mens en Spirit dat het wenselijk is om over het inkomen boven de nieuwe inkomensgrens een speciale solidariteitsheffing van 72% te heffen. De verlagingen van belastingen op de topinkomens sinds 1990 worden zo volledig teruggedraaid. Deze maatregel levert ongeveer € 3 miljard per jaar op. Het aftoppen van de salarissen van de 2000 (semi-)ambtenaren die nu meer dan de 'Balkenende'-norm per jaar betaald krijgen, levert netto ongeveer € 100 miljoen per jaar op.

7.4 Duurzaam belastingsysteem

Duurzame bedrijven krijgen in het nieuwe belastingsysteem voordelen. Partij voor Mens en Spirit wil zoeken naar een manier waarop de prijzen van milieuvriendelijke producten en diensten kunnen worden verhoogd en de prijzen voor milieuvriendelijke producten en diensten kunnen worden verlaagd. De inzet van het nieuwe belastingsysteem moet hier een oplossing voor bieden. Tot die tijd wil de partij de fiscale vergroening stimuleren door de BTW op ongezonde en milieubelastende producten te verhogen naar 21% en de BTW op gezonde, duurzame producten te verlagen naar 6% en zo mogelijk af te schaffen.²² Externe kosten, die worden afgewenteld op milieu en samenleving, moeten in de prijzen zichtbaar worden. Een product krijgt pas de certificering duurzaam indien daadwerkelijk het milieu niet wordt belast is en er geen mensenrechten worden geschonden. Door het

19 Zie 9. Arbeidsmarktbeleid – 9.4 Afstemmen van vraag en aanbod

20 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken - 17.5 Ambachten en kleinschalige maakindustrie in Nederland houden en ondersteunen en 20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking – 20.2 Bevorderen duurzame handel

21 Zie 7. Nieuw belastingsysteem – 7.1 Afschaffen BTW en belasting op arbeid

22 Zie 20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking – 20.2 Bevorderen duurzame handel

afschaffen van belasting op arbeid worden de relatief arbeidsintensieve biologische landbouwproducten goedkoper. Investeren in duurzaamheidsmaatregelen wordt gemakkelijker via de coöperatieve gemeenschapsbank. Bedrijven kunnen hierdoor gemakkelijker verduurzamen, zonder subsidies.

7.5 Bezuinigen op subsidies

Subsidies kosten de Nederlandse staat zo'n € 8 miljard per jaar. In z'n algemeenheid zijn subsidies een sigaar uit eigen doos.²³ Subsidies zijn geen cadeau van de staat, maar worden betaald met onnodig hoge belastingen. De schier oneindig vele subsidies veroorzaken veel overbodige kosten voor de uitvoering en controle hierop. Ook zijn de resultaten die hiermee worden bereikt over het algemeen bedroevend slecht. Dit lokt met name in Europees verband corruptie en fraude uit. Partij voor Mens en Spirit wil bij alle subsidies opnieuw bekijken of ze echt nodig en werkzaam zijn. Zij wil onder andere bezuinigen op landbouwsubsidies die in het algemeen worden verstrekt op producten die dier en milieu schaden. Europese landbouwsubsidies zorgen tevens voor ongelijke verhoudingen in de wereldhandel. Voorlopig gaat partij voor Mens en Spirit ervan uit dat de helft van de bestaande subsidies kan worden geschrapt.

Omdat 30% van de loonkosten en het voor de werkgevers daarbij behorende risico in het door Partij voor Mens en Spirit voorgestelde belastingsysteem verschuiven naar het moment waarop goederen en diensten daadwerkelijk worden verkocht, worden er lage kosten voor controle en uitvoering gemaakt. Zo ontstaat er minder snel corruptie en fraude en er is minder noodzaak voor gebruik van subsidies.

Afhankelijk van de mate waarin de vereenvoudigingen van het belastingstelsel, het sociale zekerheidstelsel en beperking van de subsidies daadwerkelijk worden doorgevoerd, verwacht de partij een bedrag van € 2 tot € 3 miljard per jaar op de kosten van de uitvoerende instanties, zoals de belastingdienst en het UVW, te kunnen bezuinigen. Aanvullend verwacht de partij nog een bedrag van € 2 tot € 3 miljard per jaar op de kosten van beleidsambtenaren en dure consultancybureaus te kunnen bezuinigen.

8. Woningmarktbeleid

8.1 Alternatief voor hypotheekrenteaftrek

De officiële reden waarom Nederland als één van de weinige landen in de wereld een systeem van hypotheekrenteaftrek (HRA) heeft, is dat dit nodig zou zijn om starters op de woningmarkt te helpen om een woning te kunnen kopen. Uit gegevens van het CBS blijkt echter dat de helft van de HRA naar de rijkste 20% van de huishoudens gaat die dit helemaal niet nodig heeft. Deze groep kan toch wel een huis kopen.

Kopers klagen niet snel over het teveel aan rentekosten die ze aan hun bank moeten betalen. Ze menen een deel van deze kosten naar de overheid door te kunnen schuiven. In feite gaat het echter om een sigaar uit eigen doos.

Deze sigaar uit eigen doos werkt in de praktijk als een subsidie op winst van banken, waarbij de kosten van deze subsidie worden betaald met belasting op arbeid. Indien de HRA wordt afgeschaft, kan het belastingtarief van de eerste twee belastingschijven met 6% worden verlaagd. Voor een modale werknemer betekent dit, dat hij, zonder gebruik te maken van aftrekposten, ongeveer € 2.000 per jaar minder belasting zal hoeven te betalen. Dit principe geldt tevens voor alle aftrekposten en subsidies. Als die allemaal worden afschaft, kan de belasting van de eerste drie belastingschijven, van 33 tot en met 42%, verlaagd worden naar 12%.

Op basis van het 'hypotheekobligatiesysteem', dat al ruim twee eeuwen in Denemarken wordt toegepast en de levensloopspaarregeling, zoals die in Singapore al lange tijd wordt toegepast, heeft Partij voor Mens en Spirit een alternatief voor de HRA ontwikkeld. Het bedrag (€ 12 miljard per jaar) dat de overheid hierdoor meer aan belasting ontvangt kan ze aan de burgers teruggeven door het verlagen van belastingen ofwel kan ze dit gebruiken om het tekort in haar begroting op te lossen.

Bij wet wordt vastgesteld dat alleen nog maar spaargeld van de levensloopspaarregeling mag worden gebruikt om hypotheekleningen voor woningen te financieren (totale omvang van het bedrag wat in Nederland voor de levensloopspaarregeling is gespaard is ongeveer € 1000 miljard). De coöperatieve gemeenschapsbank mag bovenop de rente die ze aan de deelnemers van deze spaarregeling moet betalen, maximaal een half procent rente aan haar klanten in rekening brengen om de kosten van de bank te betalen. Banken rekenen nu gemiddeld een rentemarge van 2,5%. Aanvullend moet bij wet worden vastgesteld dat klanten van banken die nu een te dure lopende hypotheek hebben, dit zonder boeterente en dergelijke naar de nieuwe, goedkopere regeling over mogen sluiten.

Concreet betekent het hiervoor genoemde plan dat iemand die nu een hypotheek van bijvoorbeeld € 235.000 heeft en hier nu een rente van 5% per jaar over betaalt, hier met de nieuwe regeling nog maar 3% over hoeft te betalen. Het verschil van 2% rente is bijna gelijk aan de HRA die mensen nu gemiddeld krijgen. Uitgaande van een annuïteitenhypotheek van 30 jaar betekent dit verschil in dit voorbeeld dat men honderdduizend euro minder rente aan de bank hoeft te betalen. Dit bedrag bestaat uit overbodige kosten (winstmarge) die banken nu - net als pensioenfondsen - met de bestaande regelingen²⁴ aan hun klanten in rekening brengen, maar die door toepassing van genoemde nieuwe regelingen kunnen worden afgeschaft.

Mensen verwachten en hopen dat als de rente over hun (nieuwe) hypotheek wordt verlaagd, zij er qua inkomen op vooruit gaan. Dit blijkt uit vergelijking met berekening met 'welvaartsvast' geld²⁵ waarbij ook de inflatie en de jaarlijkse loonsverhogingen zijn afgeschaft, niet waar te zijn. Het enige dat hierbij verandert, is de hoogte van het bedrag dat op het bankafschrift staat en dat men aan de bank betaalt. Omgerekend naar reële koopkrachteffecten (en dit is waar het om gaat) is er gedurende de totale looptijd van de lening van bijvoorbeeld 30 jaar bijna geen verschil. Een beter alternatief om de woonkosten verder te verlagen is te werken met een deels aflossingsvrije hypotheek.

Met beperken van de hypotheekrenteaftrek tot hypotheekleningen van € 350.000 kan op de korte termijn een bedrag van € 1 miljard per jaar worden bezuinigd. Dit treft 7% van de mensen die een hypotheek hebben. Aanvullend kan als maatregel worden genomen dat alleen bij annuïteitenhypotheekleningen en lineaire aflossingshypotheekleningen van maximaal 30 jaar de HRA is toegestaan. Dit levert op de lange termijn nog eens een besparing van € 5 miljard per jaar op. Als genoemd voorstel in deze paragraaf op snel wordt doorgevoerd, kan op korte termijn € 12 miljard per jaar op de hypotheekrenteaftrek worden bezuinigd.

8.2 Huurprijzen omlaag

Partij voor Mens en Spirit is principieel van mening dat de woningbouworganisaties moeten worden omgevormd tot woningcoöperaties. Bewoners worden mede-eigenaar van deze woningbouworganisaties en hebben zo medezeggenschap in het te voeren beleid. De woningbouworganisaties hebben nu als doel winst maken voor de aandeelhouders. Ze geven managers te grote salarissen en bonussen. Zij gebruiken hier desnoods maatschappelijk ongewenste methoden voor, zoals het speculeren met derivaten. De nieuw te vormen woningcoöperaties mogen zich uitdrukkelijk alleen nog maar bezig houden met beheer van woningen plus de financiering hiervan en geen gebruik meer van derivaten maken.

Een voorbeeld van hoe het volgens de partij niet moet is woningbouworganisatie Vestia. Deze heeft gespeculeerd met derivaten en heeft hierdoor groot verlies geleden. Nu mogen de bewoners met huurverhogingen of de overheid hier de rekening van betalen. Als met deze derivaten grote winsten waren gemaakt, had niemand hier iets over en was deze winst weggesluisd naar de aandeelhouders.

---

²⁴ Zie 6. Nieuw pensioensysteem – 6.2 Oplossing voor gedupeerden woekerpolissen en 6.4 Nieuw aanvullend pensioensysteem
²⁵ Zie 4. Nieuw financieel systeem – 4.6 Afschaffen rente en inflatie

Het nieuwe hypotheekplan²⁶ van Partij voor Mens en Spirit kan ook worden gebruikt om de huren te verlagen. De woningcoöperaties kunnen de bestaande, te dure leningen zonder boeterente omruilen voor een goedkopere lening. Het geld voor de nieuwe leningen komt van de levensloopspaarregeling. De rente die hierover betaald moet worden is gelijk aan de rente die de deelnemers van de levensloopspaarregeling krijgen en maximaal een half procent extra rente om de kosten van de bank te betalen. Ook wordt ongeveer 2% bespaard op de rentekosten die nu betaald moeten worden. Met het schrappen van het verschil van 2% rente die banken nu teveel aan kosten bij de woningbouworganisaties in rekening brengen, kunnen de huren eenmalig gemiddeld met 15 tot 20% worden verlaagd.

Ook bij huurwoningen geldt dat er met verdergaande renteverlaging geen reële verlaging van de woonkosten kan worden gerealiseerd. Met verlengen van de periode dat de leningen voor de huurwoningen moeten worden afgelost van 30 naar bijvoorbeeld 100 jaar - als de woningen hier geschikt voor zijn – kunnen huren in reële koopkracht gemiddeld worden gehalveerd. Hierbij is rekening gehouden met de kosten van onderhoud. In hoeverre deze verlenging van de afbetalingsperiode in praktijk mogelijk is moet nog worden onderzocht.

De huren worden nu ieder jaar verhoogd. Ook bij het nieuwe systeem is dit het geval en zullen de huren net als in de afgelopen 40 jaar (bijna) gelijk aan de gemiddelde jaarlijkse loonsverhoging worden verhoogd. Deze verhogingen sluiten aan op de rente die jaarlijks aan de deelnemers van de levensloopspaarregeling moet worden betaald en heeft ook als doel om dit mogelijk te maken. Met deze paar simpele en duidelijke afspraken hebben we het gebruik van derivaten om het risico van afwijkende renteontwikkelingen in de tijd af te dekken en de kosten die we hiervoor moeten maken niet meer nodig.

De woonkosten kunnen verder omlaag worden gebracht door woningen te bouwen die zoveel mogelijk zelfvoorzienend zijn in energie. Partij voor Mens en Spirit wil woningbouwverenigingen stimuleren om zoveel mogelijk zelfvoorzienend qua energie te bouwen en te renoveren.²⁷ Investerings in bijvoorbeeld zonnepanelen en zonneboilers worden binnen enkele jaren terugverdiend. Hierna wordt stroom (bijna)²⁸ gratis. Ook huurders moeten de kans krijgen om duurzame energiesystemen te plaatsen.²⁹ Investerings in duurzaamheidsmaatregelen kunnen door de in dit hoofdstuk genoemde nieuwe financieringsmethode nog sneller worden terugverdiend.

8.3 Bevorderen doorstroming woningmarkt

In de periode van 1990 tot 2008 zijn de prijzen van woningen verdrievoudigd en hiermee tweemaal zo sterk gestegen als de lonen en de gemiddelde productprijzen. Na 2008 is er sprake van een geleidelijke beperkte daling van de prijzen van de woningen. Om de prijzen van de woningen in een gezonde verhouding van de lonen te brengen, moeten de prijzen van woningen in Nederland gemiddeld nog met 20% tot 30% dalen. Begin jaren tachtig daalden de prijzen van de woningen snel en bleef de doorstroom op de woningmarkt redelijk op peil. Nu, bij de huidige crisis, is een tegenovergestelde ontwikkeling te zien: de prijzen van woningen dalen beperkt en de doorstroming op de woningmarkt is sterk afgenomen.

De prijzen van de woningen moeten de komende 10 tot 15 jaar zo stabiel mogelijk worden gehouden. Zo wordt ervoor gezorgd dat er zo min mogelijk mensen in financiële problemen komen. Daarnaast moet ervoor worden gezorgd dat de lonen en prijzen van overige goederen en diensten blijven stijgen. Hierdoor ontstaat vanzelf de situatie dat de prijzen van woningen weer in gezonde verhouding tot de gemiddelde lonen komen te staan en de doorstroming op de woningmarkt weer opgang komt..

Een mogelijkheid om de nodige doorstroming op de woningmarkt op gang te helpen brengen is om een ruilsysteem van woningen te introduceren. Hierbij verkopen mensen hun woning aan een woningcoöperatie en kopen een woning van dezelfde of eventueel een andere coöperatie terug. De notaris rekent hierbij alleen de hiervoor te maken kosten en het eventuele verschil in prijs van de woningen af. Hierdoor wordt het risico dat mensen met een onverkoopbare woning blijven zitten of

26 Zie 8. Woningmarktbeleid – 8.1 Alternatief voor hypotheekrenteaftrek

27 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken – 17.10 Zelfvoorzienend bouwen en renoveren

28 Ook zonnestroom wordt nooit helemaal gratis, want ook nadat zonnepanelen zijn terugverdiend, blijven er altijd beperkte kosten voor onderhoud.

29 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken – 17.9 Geen energiebelasting op schone energie

met verlies moeten verkopen kleiner gemaakt en wordt een mogelijkheid geschapen om de doorstroom op de woningmarkt weer op gang te brengen.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat het verboden moet worden woningen waarvan de eigenaar niet meer in staat is de kosten van de hypotheek op te brengen, onder de marktprijs te verkopen. Zo blijft de eigenaar niet met een onnodig grote restschuld zitten. Deze huizen die ter veiling zouden worden aangeboden worden marktconform aangekocht door woningbouwcorporaties, minus eventueel een risicokorting van 5%.

8.4 Wonen en werken dicht bij elkaar

Sinds 1970 hebben veel landen bij hun stedenbouwbeleid het 'spookstad'-concept toegepast. Mooie voorbeelden hiervoor zijn in Nederland de Bijlmer en zgn. Vinexwijken. Wonen en bijna alle overige levensfuncties zijn hier bijna maximaal uit elkaar getrokken. Zo is de behoefte en noodzaak voor vervoer met de auto gemaximaliseerd. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat dit beleid precies moet worden omgedraaid: wonen en alle overige levensfuncties moeten zoveel mogelijk bij elkaar worden gebracht zodat de behoefte aan vervoer tot een minimum kan worden beperkt.³⁰ Zo wordt het zelfvoorzienend wonen gestimuleerd. Dit is wenselijk gezien de schaarste aan energie en grondstoffen, naast belasting van het milieu door mobiliteit.

In de komende 40 jaar moeten in Nederland ongeveer een miljoen woningen worden bijgebouwd, die door de vergrijzing vooral door alleenstaande oudere vrouwen zullen worden bewoond. Hier kan voor een klein deel in worden voorzien door nu leegstaande kantoorpanden om te bouwen. Met nader onderzoek zal moeten worden bekeken hoeveel bestaande woningen en overige gebouwen er moeten worden afgebroken, verplaatst moeten worden of een andere bestemming gegeven moeten worden om de structuur van de steden van de toekomst in lijn te brengen met de nieuwe visie: alles zoveel mogelijk lokaal. Ongeveer 80% van alles wat mensen nodig hebben kan daadwerkelijk lokaal geproduceerd worden.³¹

9. Arbeidsmarktbeleid

9.1 Waardering van verschillende rollen

Partij voor Mens en Spirit vindt een nieuwe visie op arbeid noodzakelijk. Voor iedereen is een werkplek. Het vertrekpunt bij werkgelegenheid moet echter niet het verschil tussen betaald en onbetaald werk zijn, maar de rol en de taak die het beste bij iemand passen. Wat iemand kan en doet, dient te worden gewaardeerd en dus worden beloond. Bepaalde minderheden worden op dit moment niet of moeilijk in dienst genomen (ouderen, allochtonen, gehandicapten, enzovoort), vooral door een eenzijdige economische kijk op werken en door het afstoten door overheden van hun dienstverlenende bedrijven. In het huidige systeem wordt veel talent verspild. Veel mensen zitten op de verkeerde plek. De lokale gemeenschap en de overheid hebben een taak om werk op diverse niveaus te verschaffen.

9.2 Het garantie-inkomen

Partij voor Mens en Spirit wil ouderschap en vrijwilligerswerk in het economische systeem betrekken, door de daar opgedane ervaring en inzet te honoreren met een garantie-inkomen en andere vormen van waardering of stelsels van beloning. Er wordt een garantie-inkomen van € 1000 per maand gefaseerd en experimenteel voor bepaalde groepen ingevoerd. Hierdoor worden de maatschappelijk 'kansarmen' kansrijk. Tegenover het garantie-inkomen staan afspraken over maatschappelijke dienstverlening.³² Hierbij wordt rekening gehouden met de mogelijkheden, eigenheid, interesse en

---

30 Zie 19. Verkeer en vervoer

31 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken

32 Zie 5. Nieuw sociaal stelsel - 5.2 Het garantie-inkomen

talenten van de betreffende persoon. Dit garantie-inkomen dient genoeg inkomen te verschaffen voor een eenvoudig leven met de noodzakelijke basisvoorzieningen. Daarbuiten kan een ieder eigen verdiensten genereren.

Partij voor Mens en Spirit is daarnaast voorstander van een experiment binnen een dorp in Nederland met een onvoorwaardelijk basisinkomen om te zien wat er gebeurt als werk en inkomen ontkoppeld raken en mensen vrij zijn hun leven naar eigen goeddunken in te richten.

9.3 Prijs- en loonbeleid

Rente en inflatie zijn ethisch gezien een vorm van diefstal en Partij voor Mens en Spirit streeft naar het afschaffen hiervan.³³ De partij streeft naar invoering van 'welvaartsvast' geld. Als overgangsregeling tussen gebruik van het huidige geld en 'welvaartsvast' geld hanteert de coöperatieve gemeenschapsbank een rente die gelijk is aan de gemiddelde jaarlijkse loonsverhoging. Ook de jaarlijkse verhoging van de huren wordt gekoppeld aan de verhoging van de lonen.³⁴

9.4 Afstemmen vraag en aanbod

Door de huidige financiële en economische crisis is de werkloosheid in Nederland en in andere landen van de wereld opgelopen. In de statistieken die in de media worden gepresenteerd is dit niet zo duidelijk te zien. Dit komt enerzijds omdat diverse groepen mensen niet als werkloos worden meegerekend en anderzijds omdat het verlies van werk en inkomen van zelfstandigen (met name van ZZP-ers) niet in de gebruikte statistieken zichtbaar is. In Nederland en in andere landen bestaat een groot aantal mensen die op of onder de armoedegrens leeft. Voor het grootste gedeelte van deze groep is duidelijk dat de situatie nooit beter zal worden, terwijl juist deze groep zeker vaardigheden heeft die ingezet kunnen worden voor de maatschappij. Vraag en aanbod moeten beter op elkaar afgestemd worden.

Veel ZZP-ers en MKB-ers starten nu vaak noodgedwongen een bedrijf omdat men door leeftijd, handicap of etnische achtergrond nauwelijks kans op een fatsoenlijke baan heeft. De helft stopt hier binnen twee jaar weer mee omdat het opgerichte bedrijf niet voldoende inkomen kan genereren. Dit probleem kan deels worden opgelost door betere afstemming van vraag en aanbod.

Partij voor Mens en Spirit gelooft in de vitaliteit van de lokale gemeenschap. Daarom wordt in iedere stad van 10.000 of meer inwoners het in samenwerking met het lokale bedrijfsleven een filiaal van de coöperatieve gemeenschapsbank opgezet, alsook een filiaal van het UWV, een MKB-brancheorganisatie en een consumentenbelangenorganisatie. Zo kunnen vraag en aanbod beter op elkaar worden afgestemd. Deze organisaties kunnen ieder vanuit de eigen specifieke rol en door gebruik te maken van lokale leden- en klantenpanels samen met de bewoners in de lokale gemeenschappen gaan bekijken wat er reeds wordt geleverd, welke behoeftes er zijn, wie wat wil en kan doen, et cetera. De schaalgrootte van 10.000 mensen is niet zomaar toevallig bedacht. Enerzijds is het een bovengrens, waarbij mensen over het algemeen zich nog voldoende onderdeel van een lokale gemeenschap voelen. Anderzijds is het een ondergrens waarbij het bedrijfseconomisch verantwoord is om bij de meeste goederen en diensten meerdere aanbieders te vestigen, die bovendien in deze omgeving/markt een fatsoenlijke boterham kunnen verdienen.

Zodra mensen in een woonwijk hebben besloten wat ze (alleen of in samenwerking met anderen) willen doen en er een reële vraag naar is, kan de coöperatieve gemeenschapsbank vanuit haar specifieke rol ervoor zorgen dat er voldoende geld in de lokale economie in omloop is om aan de wensen van deze mensen te voldoen.³⁵

Gedurende de laatste 30 jaar is er een globaliseringbeleid gevoerd. Bijna alles wordt nu ergens in 'Verwegistan' gemaakt. Hiermee is ook bijna alles buiten de beïnvloedbare sfeer van gewone mensen gebracht. Het beleid dat Partij voor Mens en Spirit voorstelt maakt alles weer zoveel mogelijk lokaal.

33 Zie 4. Nieuw financieel systeem – 4.6 Afschaffen rente en inflatie

34 Zie 8. Woningmarktbeleid - 8.2 Huurprijzen omlaag

35 Zie 4. Nieuw financieel systeem – 4.4 Creatie van geld in eigen handen

9.5 Werk en arbeidstijd bijdragend aan geluk

In de afgelopen 30 jaar is een groot deel van de maakindustrie verplaatst naar lagelonenlanden. De werkgelegenheid die hiervoor in de plaats is gekomen, bestaat grotendeels uit (overbodige) overheadfuncties, zoals financiële en administratieve functies. Dit verplaatsen heeft geleid tot een verdubbeling van het aantal managers, meer transport omdat er meer goederen over de wereld moeten worden gesleept en meer reclame en marketing om mensen goederen en diensten op te dringen, die ze veelal niet nodig hebben.

Het creëren van betaalde banen is geen doel op zichzelf. Economie om de economie is onwenselijk. Er is een grote noodzaak aan een economie die voorziet in reële behoeften en die bijdraagt aan geluk.³⁶ Partij voor Mens en Spirit verwacht dat dit het beste kan worden bereikt door uit te gaan van twee vormen van economie:

1. de formele economie. Deze maakt gebruik van geld en heeft betrekking op de productie en goederen die schaars zijn. Dit zijn veelal de basisgoederen en diensten die nodig zijn.
2. de informele economie. Deze maakt geen gebruik van geld en bestaat uit productie van sportieve, culturele en verzorgende diensten, die voor een goede kwaliteit van leven ook nodig zijn, maar waarbij het niet efficiënt is om hierbij geld te gebruiken.

Door voortschrijding van de techniek en door het wegbezuinigen van het grote aandeel overbodig werk dat nu wordt gedaan, zullen nog meer mensen werkloos worden. Dit ondanks de mogelijkheid dat een groot deel van de maakindustrie weer lokaal gedaan kan worden³⁷ en vraag en aanbod beter op elkaar worden afgestemd. De enige serieuze oplossing die Partij voor Mens en Spirit ziet is ondanks de vergrijzing om het aantal uren dat in de formele economie wordt gewerkt te beperken tot ongeveer 20 à 25 uur per week. Mensen werken in de nieuwe situatie zowel in de formele economie als in de informele economie. Het formele deel van werken zorgt voor de middelen om in de basisbehoeften te kunnen voorzien. Het informele is bedoeld om te besteden aan werk dat leuk of belangrijk wordt gevonden en aan zaken als mantelzorg en vrijwilligerswerk.

9.6 Ontslagrecht

De 'Kunduz'-coalitie heeft binnen een paar dagen besloten om het systeem voor ontslagrecht in Nederland aanzienlijk te gaan versoepelen. Voorstanders van dit beleid geven aan dat dit goed is voor het herstel van de werkgelegenheid in Nederland. Voor dit argument bestaat in de praktijk geen bewijs. Immers, de VS kent het meest flexibele ontslagrecht en daar is de werkloosheid al jaren hoger dan hier.

De meeste mensen willen niet dat het ontslagrecht wordt versoepeld waardoor zij nagenoeg rechteloos kunnen worden, indien zij een vaste baan hebben. ZZP-ers, zelfstandigen en de groeiende groep mensen met een tijdelijke baan moeten genoegen nemen met laagbetaald werk. Ze kunnen (bijna) geen pensioen opbouwen noch andere rechten, komen niet voor een hypotheek in aanmerking, et cetera. Als gevolg van het huidige systeem voor ontslagrecht bestaat 97% van de banen die worden aangeboden uit een tijdelijk contract, ofwel wegwerpcontract. De discussie over het wel of niet tegenhouden van versoepeling van het ontslagrecht heeft dan ook niet veel nut.

Partij voor Mens en Spirit wil een bijdrage leveren aan de vorming van een warme en zorgzame samenleving en voorkomen dat er een nog killere maatschappij ontstaat waarin mensen als los zand naast elkaar leven en elkaar als wegwerpartikel behandelen. Als voldoende mensen dit willen tegengaan, kunnen ze er samen voor kiezen om de coöperatieve gemeenschapsbank een extra dienst te laten verzorgen, namelijk de 'coöperatieve payroll'-dienst. Zij zijn immers mede-eigenaar en hebben aldus stemrecht in het te voeren beleid.³⁸ Payrolling bestaat nu ook en er wordt door steeds meer bedrijven gebruik van gemaakt. Bij deze dienst staan mensen op de loonlijst van een uitzendbureau en worden verhuurd aan een bedrijf dat gebruik wil maken van deze dienst. Bedrijven

36 Zie ook 4. Nieuw financieel systeem – 4.9 Meten van Bruto Nationaal Geluk

37 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken - 17.5 Ambachten en kleinschalige maakindustrie in Nederland houden en ondersteunen

38 Zie 4. Nieuw financieel systeem - 4.3 Oplossen schulden crisis door 4-stappenplan

hebben voordelen bij payrolling, zoals het gemakkelijker van mensen af kunnen als er geen voldoende werk meer is. Ook hebben zij niet zelf de administratieve en juridische rompslomp. Payrolling via lokale eenheden van de coöperatieve gemeenschapsbank maakt dat het nieuwe systeem optimaal gaat functioneren. Degenen die dit willen krijgen een flexibel contract en worden verhuurd aan bedrijven die aan de coöperatie/ lokale gemeenschap leveren. Dit contract is in lijn met artikel 23 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens: recht op werk met een eerlijke beloning. Bij ziekte, arbeidsongeschiktheid of onvoldoende werk wordt door de coöperatie alleen 100% van het minimumloon doorbetaald. Hetgeen wat men op de levensloopspaarrekening heeft gespaard kan men gebruiken voor aanvullend inkomen bij ziekte, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. Zo worden ongezonde arbeidsverhoudingen voorkomen net als allerlei wachtgeldregelingen. Ieder individu in samenspel met de lokale gemeenschap heeft hierbij een maximaal belang om samen de lokale economie goed te laten functioneren en daar een bijdrage aan te leveren.

Een praktijkvoorbeeld waaruit blijkt dat bovenstaande goed kan werken, is coöperatie Mondragon in Spaans Baskenland.³⁹ Deze organisatie bestaat al meer dan 40 jaar en is één van de grootste bedrijven in Spanje. De coöperatie bestaat uit een groep coöperatieve bedrijven, die het gezamenlijk eigendom van de diensten van alle medewerkers hebben. In deze tijden van economische crisis blijkt dat veel beter te werken dan het kapitalistische winstbejag voor een kleine groep aandeelhouders. De coöperatie zal door de levensloopspaarrekeningen van deelnemende burgers in voldoende mate van financiële middelen worden voorzien om de benodigde investeringen te doen.

9.7 ZZP'ers serieus nemen

ZZP'ers zijn geen werknemers zonder rechten, maar hardwerkende zelfstandig ondernemers die het vaak niet gemakkelijk hebben. Er komen steeds meer ZZP'ers die dit noodgedwongen worden, vaak omdat zij ontslagen zijn. Aan de ene kant worden zij belemmerd door allerlei regelgeving (VARverklaring), die moeilijk controleerbaar is en aan de andere kant werken zij onbeschermd en onverzekerd. Zij kunnen vaak niet sparen voor een pensioen en verdienen vaak onvoldoende om dit te regelen bij de dure, commerciële verzekeraars. Indien zij bij de belastingdienst en KvK staan ingeschreven, is een VARverklaring niet langer noodzakelijk.

ZZP'ers zijn voor de samenleving heel goedkoop. Partij voor Mens en Spirit vindt dat er niet-commerciële fondsen en regelingen moeten komen om deze groep te ondersteunen. Als eerste wil de partij hen een garantie-inkomen bieden dat in geval van tegenvallende inkomsten € 1000 netto per maand oplevert in ruil voor 20 uur werk voor de samenleving. De ZZP'ers kunnen vervolgens het eigen bedrijf voorzetten en weer opbouwen.

In Nederland zijn voldoende (of teveel) regels die bepalen of iemand nu wel of niet zelfstandig is. Het gebruik van schijnzelfstandigheid zoals dat gebeurt met buitenlandse zelfstandigen (die worden uitgebuit) dient te worden bestreden.

10. Onderwijs en educatie

De enorme toename van het aantal labelkinderen laat zien dat het mis gaat in een onderwijssysteem dat vooral gericht is op presteren en dat de eigenheid van het kind niet tot bloei laat komen. Onderwijs dient zich te richten op de aanwezige talenten, zowel op rationeel als op persoonlijk gebied. Dure managementlagen en beperkende protocollen en een aantal toetsen kunnen verdwijnen, waardoor geld vrijkomt voor het handhaven van kleinere scholen.

10.1 Ruimte bieden voor ontwikkeling

Elk kind is uniek en heeft persoonlijke talenten en kwaliteiten. Deze talenten en kwaliteiten worden door uitdagende en liefdevolle begeleiding en educatie geholpen tot bloei te komen. Bij onderwijs

dient het stimuleren van de eigen authenticiteit en bewustzijnsontwikkeling centraal te staan, in samenhang met het besef deel uit te maken van een levend en sociaal geheel. Onderwijs mag meer 'holistisch' worden in plaats van zich slechts toe te leggen op mentale kennisoverdracht. Hierdoor worden niet alleen instrumenten voor het functioneren in deze samenleving geboden, maar wordt ook gezorgd voor ruime mogelijkheden voor de ontwikkeling van specifieke kwaliteiten van elk kind op emotioneel, sociaal, intellectueel, materieel en spiritueel terrein.

10.2 Aandacht voor zowel basisvaardigheden als voor ervaren leren

Holistisch gericht onderwijs en educatie⁴⁰ leggen nadruk op zelfstandig en ervaringsgericht leren binnen de gemeenschap, in plaats van het aanbieden van een eenzijdig op mentale kennisverwerving en het verzamelen van informatie gericht lespakket. Voor jongeren van alle leeftijden zijn spel, ervaren leren en creativiteit nodig om zich te kunnen ontplooiën⁴¹. Rekenen en taal zijn uiteraard basisvaardigheden. Partij voor Mens en Spirit wil dat hier meer aandacht aan wordt geschonken want kennis van deze basisvaardigheden laat nu te vaak te wensen over. Reken- en taallessen kunnen op creatieve manieren worden gegeven. Onderwijzers moeten hierin meer vrijheid krijgen. Scholen en klassen dienen qua grootte een menselijke maat te hebben.

Het aanbod van alternatieve leervormen, zoals leercentra waar zowel jongeren als ouderen samen en van elkaar kunnen leren, zou kunnen worden verbreed. Jongeren moeten de kans krijgen om verantwoordelijkheidsgevoel te ontwikkelen voor hun eigen onderwijs en bijdrage binnen de gemeenschap. Dit is niet hetzelfde als een gebrekkige begeleiding onder het mom van 'zelfstandigheid'. Jongeren kunnen veel meer mogelijkheden worden geboden om in hun eigen gemeenschap, tussen mensen van verschillende leeftijden en met verschillende achtergronden, (levens)ervaring op te doen en begeleid te worden. Maatschappelijke stages en stages bij bedrijven blijven daarom erg belangrijk.

10.3 Lesinhoud: UVRM en UVRK zijn richtinggevend

Naast de grondwet, zijn de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (de UVRM), de Universele Verklaring van de Rechten van het Kind (de UVRK) en het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (het VRK) richtinggevend voor de lesinhoud. Scholen krijgen wettelijke ruimte (door ruimere interpretatie van artikel 23 van de UVRM) om aanpak en identiteit te verbreden waardoor verschillende typen leerlingen conform hun eigen talenten educatie en begeleiding kunnen ontvangen. Er moet vrijheid komen om lesinhoud af te stemmen op het ontwikkelingsproces en de talenten van kinderen. Ouders en kinderen mogen intensief en beleid beïnvloedend bij het onderwijs betrokken worden. Scholen en buurten werken meer samen.

De overheid dient te stoppen met het steeds weer opleggen van nieuwe regelgeving. Met het onderwijsveld samen dient een heroriëntatie te worden aangegaan, waarin wordt bekeken hoe er gewerkt zou moeten worden en welke huidige schooltypes wel of niet effectief en wenselijk zijn. Ook dient uitdrukkelijk bekeken te worden wat kinderen meegegeven moet worden en praktische invulling gaat krijgen.

Partij voor Mens en Spirit vindt het wenselijk dat kinderen meer tijd krijgen om te rijpen, alvorens zij definitieve keuzes gaan maken. De partij denkt aan het samenvoegen van de huidige basisschool en het eerste deel van het voortgezet onderwijs tot een nieuwe basisschool met een duur van 10 jaar. Deze nieuwe basisschool gaat ook de voor- en naschoolse opvang van kinderen verzorgen.

De inhoud van de vakkenpakketten gaat gelijkwaardig aandacht geven aan de breedte van het mens-zijn: geestelijke ontplooiing, intuïtieve vaardigheden, cognitieve vaardigheden, sociale vaardigheden, relatiekunde, leren ontspannen en maatschappelijke bewustwording. Vakken als muzikale vorming, drama, kunst, toneel en filosofie horen hierbij. Kennisverwerving dient zich daarnaast ook meer te richten op thema's die vanuit een brede maatschappelijke visie belangrijk zijn: gezondheid, voeding, milieu, natuur, financieel inzicht en voedselvoorziening. Praktische vaardigheden en het werken met de handen moeten weer een uitdrukkelijke plaats binnen het onderwijssysteem te krijgen. Een herinvoeren van een soort ambachtsschool is voor de partij een grote wens. Niet iedereen wil 'met het hoofd' werken.

---

⁴⁰ Bij onderwijs gaat het om de overdracht van kennis of vaardigheden; educatie heeft de bredere betekenis van vorming of opvoeding.
⁴¹ Zie ook 11. Gezondheid en zorg

Het verplichten van exacte vakken als wiskunde en statistiek is een belemmerende factor voor een hogere scholing van mensen die minder lineair denkend zijn. Er moeten keuzemogelijkheden zijn, bijvoorbeeld bij menswetenschappen als sociologie en psychologie, die minder exact zijn. De huidige kwaliteitsbewaking van het onderwijs vernauwt de educatieve mogelijkheden. De Cito-toets dwingt tot dominantie van reken-, lees- en taalonderwijs waardoor bijvoorbeeld mondelinge taalvaardigheid en andere vaardigheden niet getoetst kunnen worden. De Cito-toets dient te worden gebruikt waarvoor deze is bedoeld: als hulpmiddel bij de advisering richting het voortgezet onderwijs en niet als middel om de kwaliteit van scholen te bepalen en scholen daarop af te rekenen. Hiervoor dienen andere instrumenten te worden ontwikkeld, waarbij de breedte van het vakkenaanbod wordt meegewogen. Daarnaast dienen scholen rekening te houden met het zich gelukkig voelen van leerlingen en personeel en dit ook mee te nemen als kwaliteitscriterium.⁴²

10.4 Vrije studiekeuze zonder marktwerking

Een beloningsstructuur voor onderwijsinstellingen waarbij ieder diploma geld oplevert, heeft ertoe geleid dat het aantal afgestudeerden voor sommige bestuurders belangrijker is dan de kwaliteit van het onderwijs en competenties van de afgestudeerden. De vraag is of aantrekkelijke PR-verhalen voor studierichtingen er altijd op zijn gericht om de juiste student op de passende plek te krijgen of dat veelal sprake is van werving om het financiële voordeel voor schoolbesturen.

Om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren is het van belang dat het beloningssysteem niet zo zeer kijkt naar het aantal, maar vooral naar de kwaliteit en de tevredenheid van de afgestudeerden. Een verplichte 'second opinion' bij de beoordeling van afstudeerscripties en dergelijke zou ervoor kunnen zorgen dat een beloningssysteem op basis van kwaliteit mogelijk wordt. Zo'n extra beoordeling zou kunnen worden uitgevoerd door experts van andere onderwijsinstellingen en uit de gemeenschap of praktijk, zoals werkzoekende experts.⁴³

10.5 Aanbod en de positie van leerkrachten

De positie van coaches en leraren als professionals dient te worden versterkt. Zij krijgen meer invloed op de lesinhoud, op rapportage en evaluatie, in samenwerking met leerlingen en ouders. Onderwijs wordt meer een gezamenlijk project. De partij wil de levenswijsheid van ouderen en van mensen met ervaring uit de praktijk via de informele economie⁴⁴ inzetten in onderwijsondersteuning en overdracht van wijsheid en voldoening.

10.6 Afschaffen les- en collegegeld

Het systeem van de studiebeurs, zoals dat in de jaren tachtig werd ingevoerd, was aanvankelijk een royale regeling. Binnen een paar jaar werd hier door de overheid zoveel op bezuinigd dat hiermee niet meer in de eerste levensbehoefte kan worden voorzien. Met de huidige complexe regelgeving van basisbeurs, prestatiebeurs en aanvullende beurs verstrekt de overheid aan 760.000 studenten een bedrag van bijna € 2 miljard per jaar. Hiervan moeten de studenten een bedrag van ongeveer € 1,5 miljard per jaar aan les- en collegegeld en leermiddelen zelf betalen. Uitgaande van normbedragen zoals die door organisatie NIBUD zijn berekend, is op jaarbasis een bedrag van ongeveer € 3 miljard nodig om studenten te voorzien in de belangrijkste basisbehoeftes. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat de huidige complexe regelgeving voor het verstrekken van inkomensondersteuning aan studenten vervangen moet worden door één eenvoudige regeling waarbij alle studenten een basisbeurs van € 175 per maand krijgen en het les- en collegegeld en de kosten van leermiddelen niet meer zelf hoeven te betalen, met maximaal 1 jaar uitloop op de opleidingsduur. Daarna kunnen zij wel colleges blijven volgen, maar zonder studiefinanciering te ontvangen. Ten opzichte van de huidige situatie betekent dit dat het budget voor de studiebeurs met ongeveer een miljard euro per jaar verhoogd moet worden.

---

42 Zie 11. Gezondheid en zorg

43 Zie 5 Nieuw Sociaal zekerheidssysteem - 5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

44 Zie 9. Arbeidsmarktbeleid – 9.5 Werk en arbeidstijd bijdragend aan geluk

De huidige leeftijdsgrens van 28 jaar voor het aanvragen van een eerste studiebeurs wordt afgeschaft, aangezien dit geen recht doet aan de uitgangspunten voor de sociale zekerheid⁴⁵ en de huidige wet tegen leeftijdsdiscriminatie. Met de huidige leeftijdsgrens treedt de overheid in het persoonlijke levensverloop van het individu en beperkt de mogelijkheid tot persoonlijk ontwikkeling.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat ieder mens de vrijheid heeft om te kiezen voor gezin, studie of werk op elk gewenst moment van het leven. Daarom is er voor eenieder een studiebeurs beschikbaar vanaf het moment dat hij wordt toegelaten tot een studie op voortgezet-, hoger-, of universitair onderwijs. Een keuze gemaakt op jonge leeftijd kan later niet passend blijken te zijn, waardoor een overstap gewenst wordt, maar vaak niet mogelijk wordt geacht. Dit mogelijk maken sluit aan bij eerder genoemde uitgangspunten aangaande de arbeidsmarkt.⁴⁶

10.7 Bezuinigingen niet ten koste van leerlingen

Op onderwijs wil Partij voor Mens en Spirit niet bezuinigen, maar wel hervormingen doorvoeren waarmee geld kan worden bespaard om daarmee de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Bezuinigen moet niet ten koste van leerlingen of studenten gaan. Boetes voor langstuderenden zijn dan ook uit den boze.

Door grootschalige fusies zijn dure managementlagen ontstaan en zijn scholen steeds anoniemer geworden en 'leerfabrieken' geworden. Partij voor Mens en Spirit wil scholen een krachtige eigen autonomie geven met een eigen kleine, goedkope aansturing. Hierbij denkt zij onder meer aan de vorming van een coöperatieve onderwijs- en educatie-instelling per woonwijk.

De schaalvergroting heeft ertoe geleid dat enorme instituten zijn ontstaan. Het contact tussen bestuur en primair proces gaat daarmee verloren en de afstemming binnen de instituten verloopt moeizamer. Daar waar docenten en teamleiders bezig zijn met studenten, sturen de lagen daarboven het onderwijs aan op financiële kengetallen. Daarnaast zijn de salarissen van de topbestuurders en extra managementlagen te hoog. Om die redenen dienen de hogescholen weer kleinschaliger te worden. Het bestuur heeft dan weer contact met het primaire proces: jonge mensen ondersteunen met hun ontwikkeling op een wijze die aansluit bij hun behoeften en die van de gemeenschap.

11. Gezondheid en zorg

De mens is een schitterend en uniek geestelijk, energetisch, psychologisch en fysiek wezen. Gezond zijn en kunnen blijven is een belangrijk basisgegeven voor elke mens om conform de eigen aard te kunnen ontwikkelen en leven. Zowel uitwendige als inwendige factoren zijn van grote invloed op de gezondheid.

De westerse (reguliere) geneeskunde is praktisch en levert een nuttige bijdrage aan het analyseren en helpen herstellen van aandoeningen van het materiële lichaam. Een mens is echter méér dan alleen een optelsom van materiële delen. Een mens is een bezielde wezen met lichaam, geest en ziel.

Partij voor Mens en Spirit staat voor een genees- en heilkunde vanuit een holistische visie op de mens. Zij gaat ervan uit dat lichamelijke, psychische, sociale en milieuaspecten elkaar wederkerig beïnvloeden. Door te kijken naar de mens als geheel, binnen zijn omgeving, wordt gewerkt aan de gezondheid van lichaam en geest. Partij voor Mens en Spirit zet het zelfgenezend vermogen van de mens centraal. Goede voeding, schoon water, een zuiver milieu, innerlijke en uiterlijke harmonie, een groene leefomgeving, rust en tevredenheid zijn essentiële aspecten die de gezondheid ondersteunen.

11.1 Preventie en zelf genezend vermogen

Medische behandelingen mogen er niet alleen zijn voor de rijken. Dat wordt wel het geval als er een eigen risico € 350 (2013) per jaar wordt ingevoerd terwijl daarnaast nog allerlei extra kosten zelf

---

⁴⁵ Zie 5. Nieuw sociaal zekerheidssysteem – 5.1 Garantie-inkomen voor jongeren
⁴⁶ Zie 9. Arbeidsmarktbeleid – 9.3 Prijs- en loonbeleid

gedragen moeten worden. Partij voor Mens en Spirit wil geen eigen risico meer, want er wordt al genoeg premie betaald.

Een aantal cursussen en maatregelen met een sterk preventief karakter dient standaard te worden vergoed en tevens te worden aangeboden op scholen. Ook het onderwijs in de zorg moet meer worden gericht op preventie. Uit recent onderzoek blijkt dat complementair werkende artsen 15% goedkoper werken dan niet complementair werkende artsen. Door complementair helen, waar mogelijk, in de gehele geneeskunde toe te passen kunnen grote bezuinigingen worden bereikt.

11.2 Meer ontspanningsmogelijkheden op werk en school

De maatschappij veroorzaakt stress en spanningen die leiden tot een hoog ziekteverzuim en andere problemen. Onderwijs en bedrijfsleven kunnen maatregelen nemen om ontspanningsmogelijkheden te vergroten, bijvoorbeeld door de aanleg van groene bedrijventerreinen en door een aangename werksfeer. Bedrijven kunnen hun werknemers ruimte en tijd aanbieden om zichzelf op te laden, bijvoorbeeld door inrichting van rust-, yoga- of meditatieruimten.⁴⁷ Yogalessen kunnen worden aangeboden op scholen, in centra en bij bedrijven.

11.3 Gezond, lokaal geproduceerd voedsel betaalbaar voor iedereen en handhaving natuurlijke gewasbeschermers

Gezond voedsel heeft een bewezen positieve invloed op het afweersysteem en daarmee op het voorkomen en herstellen van ziektes. Goed voedsel vult niet alleen. Het is niet enkel een brand- en bouwstof, maar voedt in de brede zin des woords en biedt vitaliteit. Goede voeding dient voor iedereen bereikbaar te zijn en niet, zoals nu het geval is, slechts voor degene die het kan betalen of er directe kennis/toegang toe heeft. Uit onderzoek⁴⁸ van de Wetenschapswinkel Biologie van de Universiteit van Groningen blijkt dat in achterstandswijken vooral met schadelijke bestrijdingsmiddelen bespoten voedsel wordt geconsumeerd, omdat dit goedkoper wordt aangeboden in bulksupermarkten. Door de invoering van een garantie-inkomen⁴⁹ worden de voedselbanken overbodig gemaakt en wordt voedsel als grondrecht door de staat erkend.

Partij voor Mens en Spirit kiest voor produceren op maat: geen voedsel meer verspillen en zoveel mogelijk lokaal produceren.⁵⁰ Door de productie en consumptie van voedsel zoveel mogelijk lokaal en regionaal op elkaar af te stemmen en door de consumptie van seizoensgebonden producten te stimuleren, dalen de transport- en opslagkosten, zowel in milieutechnisch als in financieel opzicht. Bijkomende belangrijke voordelen zijn: minder kans op bederf onderweg dus minder verspilling, minder files en minder brandstofgebruik⁵¹ en minder gebruik van verpakkingsmateriaal.⁵² De mens is een natuurlijk wezen en daar past een natuurlijke, niet doorstraalde, gentechvrije voeding bij. Uit diverse onderzoeken blijkt biologische voeding gezonder te zijn voor mens en omgeving dan voedsel dat veel bewerkingen heeft ondergaan. Daarom wordt biologisch eten de norm, ondersteund door een daarop toegesneden belastingsysteem.⁵³ Biologische voedingswaren worden betaalbaar voor iedereen⁵⁴ door het verlagen en zelfs afschaffen van de BTW op dergelijke voedingswaren. Ook het biologisch certificeren, dat de overstap naar biologische productie voor kleine bedrijven nu vaak

47 Als voorbeeld van een stiltekamer een citaat uit 'Adempauze' door L. Kavelin-Popov, 2005: Tot mijn verrassing kwam ik terecht in een rustige kamer met gedempt licht waar het geluid van het drukke televisiestation niet doordrong. Op een van de muren zat behang met een afbeelding van een berkenbos waardoorheen zacht licht filterde. In de hoek stond een echte berk. Gemakkelijke zitbanken in gedekte aardekleuren – roestbruin, mosgroen en zachtgoud – waren zo opgesteld dat ze hoekjes vormden waar kon worden uitgerust of gepraat. In de kamer hing een aura van vrede, zelfs eerbied. Wat een eenvoudige manier om de werknemers te vertellen: 'je wordt gewaardeerd. Je hebt het recht om uit te rusten. Wij koesteren je.'

48 Het IVEM rapport "Milieu-overlast en sociale status" over de invloed van het wonen in achterstandswijken op de gezondheid van haar inwoners bericht hierover al in de jaren 90, maar sindsdien is er nog weinig mee gedaan. Meer recent treffen we dit weer aan, zoals in het AD van 7 februari 2008: Rotterdammers gaan eerder dood, waarin de relatie tussen gezondheid en huisvesting in een kwalitatief slechtere wijk duidelijk wordt gelegd. Zie ook H. Kruijze, On environmental equity. Exploring the distribution of environmental quality among socio-economic categories in the Netherlands. KNAG/Copernicus Instituut. 2007.

49 Zie 5. Nieuw sociale zekerheidssysteem – 5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

50 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.9 Ruimte voor permacultuur

51 Zie 19. Verkeer en vervoer

52 Zie 7. Nieuw belastingsysteem – 7.4 Duurzaam belastingsysteem

53 Zie 7. Nieuw belastingsysteem – 7.4 Duurzaam belastingsysteem

54 Zie 7. Nieuw belastingsysteem – 7.4 Duurzaam belastingsysteem

nog onbetaalbaar maakt, kan hierdoor goedkoper worden. Agrarische bedrijven kunnen hierdoor gemakkelijker verduurzamen.

Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) had begin 2012 bijna besloten dat onschuldige gewasbeschermers op basis van bijvoorbeeld melk, uien, knoflook en dergelijke verboden moesten worden. Partij voor Mens en Spirit heeft actie ondernomen en protest aangetekend namens haar 1000 leden bij het Ctgb. Gevraagd is om de Europese regelgeving toe te passen en het gebruik voorlopig toe te blijven staan van bovengenoemde wasbeschermingsmiddelen. Dat geeft het bedrijfsleven de gelegenheid om uiterlijk tot 1 juli 2015 goedkeuring van de Europese Commissie te krijgen voor gebruik of toelating van deze - veelal onschadelijke - middelen. Partij voor Mens en Spirit zal zich blijven verzetten tegen deze absurdistische wetgeving! Dit soort onschadelijke en zinvolle middelen dient altijd vrij verkrijgbaar te blijven, mede omdat het vaak producten betreft die ook een ander huishoudelijk doel hebben!⁵⁵

11.4 Meer ruimte voor fysieke uitdaging: spel voor jong en oud

De mens heeft een natuurlijke behoefte aan spel, fysieke uitdaging en lichaamsbeweging. Een goede fysieke conditie verbetert de weerstand; een gebrek hieraan maakt vatbaar voor ziektes. In de huidige samenleving hebben veel sporten echter een commercieel karakter gekregen. Partij voor Mens en Spirit kiest bewust voor spel in plaats van voor commerciële sport. Spel is toegankelijker voor mensen die weinig of niet sporten en biedt de mogelijkheid om te werken aan gezondheid, ontspanning en individuele ontwikkeling op motorisch en geestelijk gebied. Spel creëert samen delen, samen oefenen, samen ontdekken en samen groeien voor jong en oud. Spel geeft de mogelijkheden tot individuele ontwikkeling en teamontwikkeling. Bij spel staan ongedwongen genieten en speelse competitie centraal. Om spelen te bevorderen komen er meer vrije, duurzame speelruimtes en speelbossen voor jong en oud.⁵⁶

11.5 Eigen verantwoordelijkheid: vrije keuze van heelmethode en –middelen

Het is van essentieel belang dat mensen zelf een bewust en verantwoord besluit kunnen nemen over alle zaken die de gezondheid betreffen. De mensen dienen wettelijke keuzevrijheid te hebben als het gaat om heelmethode, geneeswijzen en heelmiddelen, die mogen passen bij de persoonlijke levensbeschouwing en het eigen wereld- en mensbeeld.

Met het huidige beleid van overheden (nationaal en Europees) krijgen consumenten en patiënten steeds minder keuzevrijheid als het gaat om geneesmethoden en –middelen die niet voldoen aan de gangbare wetenschappelijke maatstaven.

Een duidelijk voorbeeld van de beperking van de keuzevrijheid zijn de plannen van het kabinet om niet langer toe te staan dat op verpakkingen en in bijsluiters van homeopathische geneesmiddelen vermeld staat waarvoor ze gebruikt kunnen worden. Zonder deze informatie wordt het de consument echter onmogelijk gemaakt om een geschikt product te kiezen!

Als op homeopathische geneesmiddelen niet vermeld staat waarvoor ze toegepast kunnen worden, zullen ze steeds minder worden gekocht met als gevolg dat de producten uiteindelijk uit de schappen zullen verdwijnen. Dit bevoordeelt reguliere medicijnen en de farmaceutische industrie. Het betekent bovendien een forse en oneerlijke beperking van de mogelijkheden van mensen om naar eigen inzicht en op een natuurlijke wijze aandacht te besteden aan hun gezondheid.

Vanuit een ander wereldbeeld en andere ideeën over ziekte en gezondheid wensen veel mensen zich niet te conformeren aan de uitslagen van gangbaar onderzoek. Dit dient gerespecteerd te worden.

In de visie van de partij gaan marktwerking, commercie en zorg veelal niet samen. Privatisering van de gezondheidszorg wordt daarom teruggedraaid. Dit zorgt bovendien voor een sterke daling van de kosten, door besparing op onder andere administratie, management, reclame en werving. Burgers hebben daarnaast het fundamentele recht om invloed uit te oefenen op de zorginstellingen.

---

55 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.7 Bescherming van insecten en vogels tegen giften

56 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken - 17.3 Betere voorzieningen waardoor jongeren en ouderen samenleven

Mogelijkheden voor herontwerp van het zorgstelsel volgens de principes van 'Creating Shared Value' van Michael E. Porter⁵⁷ wil de partij laten onderzoeken.

Zieke mensen hebben liefde, warmte, tijd en ruimte nodig om weer in balans te komen. Dit geldt ook voor mensen in zorgcentra. Er zijn belangrijke aanvullingen op medicijnen en behandelingen nodig, zoals een andere inrichting, mooie muziek, meditatie, zachtmoedige begeleiding en aandacht. Om deze werkwijze te bevorderen streeft de partij naar een samenwerking tussen reguliere zorg en alternatieve zorg.

11.6 Ontvlechting onderzoek/onderwijs en commercie

Commerciële, farmaceutische en agrochemische bedrijven hebben vaak te veel invloed op adviesorganen, onderzoek, onderwijs en bijscholing. Onderzoek naar de (bij)werkingen van medicijnen is om financiële redenen vaak te summier en er worden soms zelfs onderzoeksgegevens achtergehouden. Daarom wil Partij voor Mens en Spirit de medische sector en de commerciële farmaceutische industrie gaan ontvlechten. Artsen zouden geen verplichte bijscholing meer moeten krijgen via commerciële partijen. Universiteiten moeten niet meer worden gedwongen om samen te werken met commerciële partijen. Medicijnen en onderzoeksresultaten moeten niet langer vercommercialiseerd worden. Wetenschappelijk onderzoek zou ter goedkeuring en toetsing niet langer moeten worden beoordeeld door farmaceuten, maar door de overheid en onafhankelijke deskundigen.

Partij voor Mens en Spirit wil een andere samenstelling van adviesorganen, zoals de Gezondheidsraad, zodat deze niet meer voor het merendeel wordt samengesteld uit personen die nauwe banden hebben met het bedrijfsleven. De partij wenst adviesorganen met onafhankelijke deelnemers waarvan een vierde uit burgers bestaat. Dit geldt eveneens voor de WHO, die nu voor 70% financieel afhankelijk is van farmaceutische bedrijven. Dit is onwenselijk en dient fundamenteel aangepakt te worden.

11.7 Verantwoordelijkheid werkgevers en onderwijsinstellingen

Het is van groot belang dat bedrijven en onderwijsinstellingen hun verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot het aanbod van gezond eten binnen hun kantines. In Frankrijk en Groot-Brittannië zijn goede resultaten gehaald bij het verbeteren van de gezondheid van kinderen en hun ouders door het geven van gezonde kooklessen. Uit onderzoek blijkt zelfs dat gezonde voeding agressie vermindert!⁵⁸ Kinderen die gezond eten zijn fitter, rustiger en minder snel afgeleid waardoor ze gemakkelijker functioneren in de omgang met anderen, vaak beter presteren en zich bovenal gelukkiger voelen.

11.8 Eerlijke informatie over voedingsmiddelen

---

57 Zie concept document RegieZorg, Visiegroep Gezondheid. Creating Shared Value (CSV) is een concept, dat voor het eerst werd geïntroduceerd door professor Michael E. Porter in het eerste nummer van de Harvard Business Review 2011, artikel 'Strategy & Society: The Link between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility' en werd verder uitgewerkt in januari 2011 in het vervolgartikel 'Creating Shared Value: Redefining Capitalism and the Role of the Corporation in Society'. Citaat uit recentie door Max Kohnstamm: 'Dit artikel heeft hij wederom samen met Mark Kramer geschreven. In 'Creating Shared Value' gaan Porter en Kramer in hun denken nog aanzienlijk verder dan in hun in 2009 verschenen artikel 'Redefining Corporate Social Responsibility'. Het nieuwe artikel van Porter en Kramer is niets minder dan een warm pleidooi voor een fundamentele herziening van het kapitalisme. Het traditionele 'shareholders denken' heeft op veel terreinen (o.a milieu, werkgelegenheid, financiële wereld) tot grote problemen geleid. 'The moment for a new conception of capitalism is now'. Wie nu denkt dat Porter pleit voor een transformatie van kapitalisme naar mild socialisme heeft het mis. Want het kapitalisme blijft volgens Porter en Kramer zonder twijfel de beste en meest efficiënte weg tot waarde creatie. Maar traditioneel kapitalisme ziet alleen 'winst' als waarde. De overheid en andere machten moeten maar trachten er voor te zorgen dat dit winststreven niet tot al te ernstige misstanden leidt. Het nieuwe kapitalisme van Porter en Kramer heeft veel meer oog heeft voor het gezamenlijk belang en zorgt voor waarde creatie gebaseerd op maatschappelijk belang en niet alleen op het belang van de aandeelhouders.'

58 Professor Stephen Schoenthaler van de universiteit van Californië stelt dat kinderen tegenwoordig zoveel suiker eten - omdat moderne geconserveerde voedingsmiddelen zoveel suiker bevatten - dat zij leiden aan overmatig hoge bloedsuikerspiegels, die hun gedrag beïnvloeden. Daarnaast bleek het structureel toedienen van supplementen en vitaminen/mineralenpreparaten ook een positief effect te hebben.

Etikettering en informatie over voedingsmiddelen dient te worden uitgebreid met informatie over herkomst en de aanwezigheid van genetisch gemanipuleerde ingrediënten om de consument goed te informeren.

Partij voor Mens en Spirit wil hernieuwd onderzoek naar de gevolgen van consumptie van E-nummers in voeding en een verplichte vermelding van mogelijk schadelijke gevolgen van kunstmatige zoetstoffen op de betreffende verpakkingen van voedingsmiddelen. Betere en eerlijke voorlichting is nodig op dit vlak. Het toevoegen van chemische, mogelijk schadelijke E-nummers is onnodig als wordt overgestapt op een lokale, seizoensgebonden voedselvoorziening op maat.⁵⁹

11.9 Sterke terughoudendheid bij vaccineren

Er zijn aanwijzingen dat vaccinaties sterk ongewenste effecten kunnen hebben. Is er werkelijk bewijs dat vaccins altijd effectief zijn en dat ze volledig onschadelijk zijn? Volgens

Partij voor Mens en Spirit is gebrek aan zekerheid over de gezondheidseffecten op korter en lange termijn een risicovol uitgangspunt voor het onder druk dwingen tot vaccinatie van grote groepen van de bevolking. Vaccinatieprogramma's moeten eerst worden getoetst op veiligheid, bijwerkingen en langetermijneffecten. Een objectieve groep van wetenschappers zou het nut en de gevaren van vaccinaties in kaart moeten brengen waarbij er geen enkele belangenverstrengeling mag zijn tussen de adviseurs en de industrie.⁶⁰

De overheid moet zeer terughoudend zijn met vaccineren en dit slechts willen toepassen na gedegen onderzoek en alleen indien hier zwaarwegende redenen voor zijn. Dit was en is niet het geval voor de vaccins tegen baarmoederhalskanker en Mexicaanse griep. Uiteraard dient vaccinatie uitsluitend op vrijwillige basis plaats te vinden. De extreme vaccinatiedruk van het RIVM en de consultatiebureaus dient te stoppen. De effectiviteit en werkzaamheid van de standaard-griepvaccinatie voor 60-plussers en risicogroepen is onbewezen.⁶¹ Met terughoudendheid worden miljoenen euro's⁶² bespaard en wordt mogelijk zelfs bijgedragen aan een stevige gezondheidswinst.

11.10 Blijvende verkrijgbaarheid voedingssupplementen en alternatieve geneesmiddelen

Voedingssupplementen en alternatieve geneesmiddelen moeten vrij verkrijgbaar blijven. Zij mogen slechts uit de handel worden genomen bij gebleken gevaar. Onderzoekstrajecten kunnen worden opgezet om de andere werkwijze van deze middelen te onderzoeken gebaseerd op het andere mensbeeld dat hiermee samenhangt. Europese en nationale wetgeving worden hierop toegesneden, wat de partij betreft.

11.11 Natuurlijke cosmetica

Cosmetica is een van de meest gebruikte productgroepen in de Nederlandse samenleving. Mensen gebruiken dagelijks tandpasta, shampoo, bad- en doucheproducten en nog veel meer. Het grootste orgaan van de mens, de huid, wordt in haar functie het best ondersteund met natuurlijke lichaamsverzorgings-producten.

De meeste winkels verkopen cosmeticaproducten die nanodeeltjes, parabenen, ftalaten en andere synthetische kleur- of geurstoffen bevatten. Natuurzuivere producten bevatten geen synthetische toevoegingen, worden zoveel mogelijk gewonnen uit biologische landbouw of uit ecologisch gecertificeerde natuurgebieden en zijn proefdiervrij.⁶³ Ze zijn veilig en ondersteunen het zelfgenezend vermogen van het lichaam. De partij wil het gebruik van natuurlijke cosmetica bevorderen door een daarop toegesneden belastingsysteem.

In de tandheelkunde wil zij het gebruik van natuurlijke dan wel biologisch goed verdraagbare materialen sterk bevorderen.

59 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.9 Ruimte voor permacultuur en 18.10 Bevorderen biologische landbouw

60 Zie 11. Gezondheid en zorg - 11.6 Ontvlechting onderzoek/onderwijs en commercie

61 Nut griepvaccinatie niet wetenschappelijk bewezen, 24-10-2011, <http://nos.nl/artikel/306820-nut-griepvaccinatie-niet-wetenschappelijk-bewezen.html>

62 <http://www.deondernemer.nl/binnenland/599434/Aankoop-vaccin-kost-miljoenen.html>

63 Zie ook 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.13 Dierenwelzijn en vegetarisme

11.12 Professionalisering alternatieve/ natuurlijke gezondheidszorg

Alternatieve geneeswijzen hebben bij veel patiënten de voorkeur. Daarom moet er een eigen onderzoeksdomein worden gecreëerd. Partij voor Mens en Spirit wenst derhalve een faculteit Alternatieve genees- en behandelwijzen, mede om het medisch veld bij te scholen over deze andere werkwijzen en achterliggende visie. Gezien de grote interesse in en waardering voor deze diagnose- en heelmethoden bij het publiek, dient ook vanuit wetenschappelijke hoek hiervoor positieve aandacht te komen, aansluitend op de andere insteek van deze methodieken.

Partij voor Mens en Spirit ziet grote winst, ook financieel, bij de inzet van alternatieve zorg op scholen, in gevangenissen, in tehuizen en andere instellingen. Zij ziet graag dat reguliere zorg en alternatieve geneeswijzen in de nabije toekomst toenadering zoeken om samen te werken en te leren van elkaar. Op dit moment is de term 'alternatief' het breedst bekend bij het algemene publiek en wordt deze ook gebruikt door de verzekeringsmaatschappijen.

Partij voor Mens en Spirit wil, samen met de gezondheidssector, een eenduidige term invoeren die de lading van de huidige alternatieve geneeswijzen op passender wijze dekt dan nu het geval is.

11.13 Bescherming tegen straling

Stralingsoverlast door elektromagnetische velden dient hoger op de politieke agenda te staan. Het 'kennisplatform ElektroMagnetische Velden' concludeert, dat de klachten die mensen met een verhoogde gevoeligheid voor elektriciteit ervaren reëel en ernstig kunnen zijn. Deze klachten beïnvloeden de kwaliteit van het leven nadelig. Er bestaat geen veilige norm voor lange-termijn blootstelling.

Partij voor Mens en Spirit stelt gezondheid boven financiële belangen. Het voorzorgsprincipe dient van kracht te zijn zolang de veiligheid voor de gezondheid niet kan worden gewaarborgd. Daarom zullen in eerste instantie zwakke personen en kinderen moeten worden beschermd tegen de biologische invloeden van elektromagnetische straling. Dat kan door goede voorlichting. In openbare gebouwen, zeker in scholen en ziekenhuizen, wordt geen WIFI geïnstalleerd. Introductie van nieuwe zendtechnieken, zoals LTE, wordt pas goedgekeurd na degelijk en onafhankelijk onderzoek.

De overheid gaat stralingsarme plaatsen, zogenaamde 'witte zones', opzetten. Hier kunnen elektrogevoelige mensen bijkomen. Gelijktijdig wordt hun gezondheidstoestand onderzocht, met behulp van buitenlandse specialisten. Door overdracht van kennis van deze buitenlandse specialisten worden Nederlandse medici snel en adequaat opgeleid.

Partij voor Mens en Spirit zal zich ervoor inzetten dat de overheid de bevolking volledig informeert naar aanleiding van gedegen onderzoek. Iedere burger kan dan zijn eigen verantwoordelijkheid nemen. Een eerste stap naar volledige informatieverstrekking is het openbaar maken van COFAM 2 onderzoek.

Omdat energieopwekkingssystemen in huis in de toekomst steeds meer zullen worden toegepast, dient de overheid een onafhankelijk instituut op te richten. Dit instituut gaat beoordelen of nieuwe elektronische technieken voldoen aan nieuw op te stellen richtlijnen voor 'dirty power' en schakelfrequenties onder de 50Hz. Elektrische apparatuur mag het welbevinden en de gezondheid niet schaden, ook niet op de langere termijn. Dit schept uitdagingen en kansen voor de Nederlandse kenniseconomie.

11.14 Bescherming van het gehoor

Met name jongeren worden op grote schaal blootgesteld aan knalharde, oorverdovende geluidsvolumes. Vele van hen lopen hierdoor permanente gehoorbeschadiging op, waar ze de rest van hun leven mee zitten. Hoewel strengere geluidsnormen worden opgelegd en oordopjes bij poppodia moeten worden uitgedeeld, gaat de overschrijding van beschadigende volumes voort.

Door betere voorlichting over de gevolgen van te hoge geluidsvolumes op de lange termijn kunnen jongeren een bewuste beslissing nemen. De overheid dient juist in het delen van duidelijke informatie een rol te spelen: bescherming van het gehoor moet standaard in het lespakket al op de basisschool

worden opgenomen. Investeren in voorlichting levert veel op: het hele leven kunnen blijven genieten van muziek en het voorkomen van torenhoge kosten voor gehoorapparaten.

11.15 Besparingen gezondheidszorg

De zorg slokt in 2012 zo'n 20% van de Rijksbegroting op. Als op deze wijze verder wordt gegaan, zal dit in 2040 40% zijn.⁶⁴ Ook de gezondheidszorg zal een bijdrage moeten leveren aan de bezuinigingen die de overheid de komende jaren door moet voeren om een sluitende begroting te krijgen. Om geld te kunnen vrijmaken wil Partij voor Mens en Spirit dat de specialisten in loondienst gaan werken. Ook moeten de grote inkomensverschillen tussen diverse specialisten verdwijnen en de inkomens van zorgmanagers sterk worden verlaagd. De kosten van managementlagen en overhead moeten worden beperkt. De Diagnose Behandeling Combinatie (DBC), de basis van het betalingssysteem voor de ziekenhuiszorg en de geneeskundige geestelijke gezondheidszorg, wordt fors vereenvoudigd.

De uitgaven voor preventie staan in geen enkele verhouding tot de ziektekosten.⁶⁵ Door het accent van de zorg te verschuiven naar preventie, wordt het principe 'voorkomen is beter dan genezen' in praktijk gebracht. Hierdoor kan een grote financiële slag geslagen worden. Mensen kunnen vaker en meer verantwoordelijkheid en ondersteuning krijgen bij het behoud van hun gezondheid en effectieve heling bij ziekte. Zorgbehoevende ouderen zijn een ernstig signaal dat de maatschappij op het verkeerde spoor zit. Zieke en zwakke ouderen worden gezien als de normaalste zaak van de wereld. Maar dat is het juist niet!

11.16 Erkenning geboorte- en zelfbeschikkingsrecht

Elk individu heeft het recht om zelf te beschikken over zijn leven. Het gaat daarbij met name om de kracht van lichaam en geest om het leven te starten of te beëindigen. Mensen hebben het recht om leven te beginnen (geboorterecht) en te eindigen (zelfbeschikkingsrecht), waarbij adviezen vanuit zowel reguliere artsen als alternatieve en/of natuurlijke geneeskundigen van het grootste belang zijn.⁶⁶ Partij voor Mens en Spirit stelt voor om meer open publiek debat te voeren over euthanasie en abortus: hoe wordt respectvol omgegaan met het recht van bestaan zodat weloverwogen, bewuste keuzen kunnen worden gemaakt op basis van de vrije wil van het individu?

11.17 Afschaffen DSM-monopolie

Partij voor Mens en Spirit is van mening dat authentieke mensen niet passen in beperkende eenheidsziektebeelden. Een goede hulpverlener heeft oog voor de mens als individu en dient de vrijheid en deskundigheid te hebben om zelf een diagnose en behandeling vast te stellen, zoals dit voorheen ook mogelijk was. De DSM-lijst⁶⁷ kan slechts richtlijnen aangeven. Daarnaast wenst Partij voor Mens en Spirit de nadruk te leggen op de mens als geestelijk wezen, die vaak veel meer baat

---

64 Cijfers worden onder andere genoemd in het artikel <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2664/Nieuws/article/detail/3016041/2011/11/04/Ouderen-moeten-later-met-de-waarde-van-hun-huis-zorg-inkopen.dhtml>

65 Terwijl de totale kosten van de Nederlandse gezondheidszorg in 2004 ongeveer 45 miljard euro bedroegen, werd slechts anderhalf procent voor preventie aangewend. Per inwoner is dat net vier tientjes per jaar. Preventie is een restpost in de gezondheidszorg. H. Keuzenkamp, H. Otten, R. Kraaijenhagen, C. van Kalken, Het preventiegat: van ziekenzorg naar gezondheidszorg. http://www.google.nl/url?sa=t&rct=i&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CHqQFiAG&url=http%3A%2F%2Fwww.preventiekompas.nl%2Fhet_preventiegat.doc&ei=Vh7XT76dYyn8qO7nsmZAw&usq=AFQjCNEYNG1OwRE9iWqhAtNmPm23GPH6Q

66 Zie concept notitie met betrekking tot leven en dood

67 DSM, of Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, is een Amerikaans handboek voor diagnose en statistiek van psychische aandoeningen, dat in de meeste landen als standaard in de psychiatrische diagnostiek dient. We kennen nu versie 4 (IV); er wordt gewerkt aan de vijfde versie (V) (zie wikipedia). De bliververnauwing die is ontstaan door voor de gehele geestelijke zorgverlening (eerste, tweede en derde lijn) is, het krampachtig vast te houden aan het DSM-IV. Het DSM-IV is bedoeld voor kwaliteitsverbetering, maar dat pakt tegengesteld uit. Het DSM-IV-systeem geeft een beschrijving van ziektebeelden zoals specialist die menen te herkennen. Er is geen wetenschappelijke basis voor de meeste van die ziektebeelden. Er wordt gesuggereerd dat die ziektebeelden van elkaar te onderscheiden zijn terwijl de praktijk leert dat ze vaak door elkaar lopen. Er is nog nauwelijks een helder beeld over de oorzaken van die ziektebeelden. Evenzogoed wordt het DSM-IV-systeem gebruikt als wetenschappelijke basis voor onderzoek naar behandelprotocollen. En toch wordt het DSM-IV-systeem gehanteerd als basis om te bepalen welk behandelprotocol gekozen moet worden. Er zijn zelfs reguliere zorgverleners in de GGZ die niet geïnteresseerd zijn in de persoonlijke verhalen van de patiënt, maar slechts een DSM-IV-diagnose willen stellen, om op grond daarvan een behandelprotocol te kunnen vaststellen, om de patiënt daar, als door een wasstraat, aan bloot te stellen. De belangen van de farmaceutische industrie zijn verwerkt in de wijze van kijken van die specialisten.

heeft bij psychische hulp. Momenteel worden te veel mensen behandeld met medicijnen en wordt aan mensen de passende hulp ontzegd.

12. Jeugd en gezin

In deze samenleving hebben de meeste jongeren het materieel goed, maar hebben zij geen echte, eigen plek en ontbreekt het vaak aan tijd en aandacht, waardoor zij 'lastig' kunnen zijn of gevonden worden. Veel jongeren komen uit gebroken gezinnen, wat de nodige emotionele schade kan hebben veroorzaakt. Jongeren staan bloot aan enorme hoeveelheden informatie en worden geconfronteerd met vaak geseksualiseerde commercie en uitwendige impulsen. Het is voor veel jongeren van nu moeilijk om in deze drukke samenleving bewust te worden van wat zij zelf willen, wie zij zijn en hoe zij hun leven zelf kunnen aansturen. Bij sommigen drukt een gevoel van leegte zich uit in verslaving, geweld en vandalisme.

In juni 2012 heeft een rechter kinderen onder toezicht van jeugdzorg gesteld vanwege obesitas. Hier gaat de overheid veel te ver. Partij voor Mens en Spirit wil voor elk mens en elk kind een gezonde lifestyle mogelijk maken, maar niet met dit soort verregaande, ontwrichtende maatregelen. Dit vonnis legt mogelijk de weg open naar onder toezicht stelling vanwege blowen, spijbelen, teveel drinken, te weinig laten lezen, enzovoort. Dit is in de ogen van de partij een heilloze weg. Het aanpakken van oorzaken moet voorop staan. Daarnaast is er voor veel kinderen weinig fysieke speelruimte en worden kinderen door continue reclame verleid tot ongezond gedrag. Gezond eten is duurder dan ongezond eten. De oorzaken van dit soort problemen is daarmee ook een verantwoordelijkheid van de samenleving.

12.1 Goed functionerende jeugdzorg

Al jaren zijn er alarmerende geluiden over jeugdzorg. Onderzoek bevestigt nu de ergste vermoedens: Kinderen in pleeggezinnen en tehuizen worden drie tot vier keer vaker slachtoffer van seksueel misbruik dan jongeren die thuis wonen. Uit huis geplaatste jongeren met een licht verstandelijke beperking zijn zelfs tien keer vaker slachtoffer. Tussen 2008 en 2010 kwam misbruik in de jeugdzorg 'schokkend vaak' voor, stellen wetenschappers van de Universiteit Leiden.

Jeugdzorg is hard nodig maar dient op een andere leest geschoeid te worden. De huidige organisatie is niet toegerust op de situatie van nu. Steeds meer ouders zijn wanhopig en onmachtig, zeker als zij in de ambtelijke zorgmolens belanden. Ouders en zorgmedewerkers kunnen vals worden beschuldigd, zonder dat zij verhaal kunnen halen. Hiermee hebben de advies- en meldpunten een machtig wapen in handen. Daarnaast wordt de druk op ouders steeds groter om gestelde diagnoses te accepteren, al zijn zij het er niet mee eens. De aanpak om 'achter de voordeur' te werken en gezinnen intensief te begeleiden, lijkt in veel gevallen niet zo succesvol, bijvoorbeeld door de vele verschillende hulpverleners en het gebrek aan coördinatie per gezin.

Partij voor Mens en Spirit staat voor een bredere aanpak die niet alleen aandacht schenkt aan het probleem, maar juist aan de achterliggende oorzaken. Welk signaal geven deze jongeren af met betrekking tot de samenleving? Waarin schiet deze tekort?

Partij voor Mens en Spirit denkt dat jongeren te weinig begeleid worden in de vorming van hun persoonlijkheid en op hun weg in een hectische en verwarrende samenleving met onnoemelijk veel keuzes, afleidingen en verleidingen. Jongeren worden vooral 'economisch gericht opgeleid' om de wenselijke rollen in de samenleving te vervullen. Er is weinig tijd en aandacht om hen te ondersteunen in deze samenleving, om hen te helpen ontdekken wat zij zelf willen. Zij worden vaak slecht gehoord, maar ook met weinig begeleiding losgelaten. Hierdoor gaan zij zich ongewenst en onmachtig voelen. Hun eigen kracht kan veel meer aangeboden worden. Jongeren moeten kansen krijgen om (levens)ervaring op te doen in de samenleving.⁶⁸

Voor Partij voor Mens en Spirit ligt de sleutel in een andere, gezamenlijke oriëntatie, waarbinnen jongeren niet meer als commercieel doel worden gezien en minder op prestatie worden afgerekend en een eigen plek krijgen. Ze worden uitgenodigd de groene en rijpe inzichten van hun generatie te delen.

Partij voor Mens en Spirit wil dan ook investeren in een goed functionerende jeugdzorg met ervaren voogden. Dat is nodig gezien het feit dat veel gezinnen een opeenstapeling van problemen kennen. Nadruk dient te komen op het voldoen van de thuissituatie aan de voorwaarden van veiligheid, harmonie, affectie en stabiliteit, met daarbij begeleiding op het pad van de eigen gekozen levensinvulling. Ondeskundige en onervaren medewerkers mogen niet meer betrokken zijn in de directe processen.⁶⁹ Geïnvesteed wordt in therapie en begeleiding van de leden van het gezin.

12.2 Meer ruimte voor het gezin en het kind

Partij voor Mens en Spirit wenst meer positieve aandacht voor het gezin en voor tijd en ruimte voor het privéleven. Door verzakelijking van de samenleving komen jeugd en gezin in het gedrang. Er worden daarnaast steeds meer sensitieve, hoogontwikkelde kinderen geboren die meer en speciale aandacht nodig hebben. Er lijken steeds meer kinderen met zogenaamde 'stoornissen' te komen die medicijnen krijgen voorgeschreven. Partij voor Mens en Spirit vindt dat de maatschappij niet verder moet gaan op deze weg. Wat is er aan de hand? Zijn er zoveel meer kinderen met problemen of wordt een enigszins ander gedrag als problematisch beschouwd en wordt gemeend dat het kind daarom behandeld moet worden? Kinderen krijgen al jong een stempel mee dat zij hun gehele leven meedragen in hun dossier.

De samenleving stelt steeds meer hoge en specifieke eisen aan haar kinderen en is niet ingericht op de unieke eigenheid van jongeren. Er is een geheel andere visie op en benadering van kinderen nodig.

Ouders ervaren een druk om steeds meer en harder te werken, met als gevolg dat hun stress en uitputting een directe weerslag heeft op hun kinderen. Niet alleen is het belangrijk om gezinnen op een positieve manier te ondersteunen, de buurten waar de jongeren opgroeien moeten met meer aandacht en ruimte voor de jeugd worden ingericht. Ook moeten er alternatieven ontwikkeld worden die de kracht van gezinnen en hun vrienden en familie en buurten aanboren. Dit lukt echter slechts als mensen meer tijd over houden voor hun privéleven.

12.3 Herziening adoptierecht

Het adoptierecht voorziet slechts in het ongedaan maken van adoptie als het adoptiekind op het moment van het verzoek 20, 21 of 22 jaar oud is. Er zijn schrijnende gevallen, bijvoorbeeld na seksueel misbruik door de stiefvader, waarbij het zeer wenselijk is om ook op latere leeftijd de adoptie ongedaan te kunnen maken. Ook zal zo het erfrecht weer hersteld worden. Voorstel wetswijziging: Het indienen van verzoek tot ongedaan maken van adoptie door het adoptiekind kan vanaf het 18^e levensjaar gehonoreerd worden, zonder verdere beperkingen.

12.4 Kinderopvang: grootouders doen mee

Hoewel de meeste ouders graag veel tijd met hun kinderen besteden, is kinderopvang soms nodig. Kinderopvang kan grote waarde hebben voor de emotionele en sociale ontwikkeling van kinderen. Partij voor Mens en Spirit streeft ernaar dat opvang niet de vorm krijgt van verkapte lessen. Ouderen uit de lokale gemeenschap kunnen een belangrijkere rol vervullen in de kinderopvang. Zij brengen een schat aan levenservaring met zich mee, wat zich kan vertalen in een rustige en liefdevolle begeleiding. Partij voor Mens en Spirit wil lokale initiatieven ondersteunen waarmee ouders en 'grootouders' elkaar gemakkelijker weten te vinden. Door samenwerking tussen jong en oud (gepensioneerd) kunnen de kosten van kinderopvang dalen.

13. Alcohol, drugs en verslaving

Het gebruik van alcohol en drugs is van alle tijden en culturen, maar neemt in deze tijd excessieve vormen aan, zeker onder jongeren. Dat betekent dat dit niet als een vooral individueel probleem

69

Zie concept notitie 'Het belang van het kind bij problemen', Visiegroep Jeugd en gezin

gezien kan worden, maar als een probleem in de structuur van deze samenleving. Partij voor Mens en Spirit ziet werkende en duurzame oplossingen indien de fundamentele oorzaken hiervan worden onderzocht en aangepakt. De samenleving van nu is veeleisender, stressvoller, vaster gestructureerd, meer gecontroleerd en daarmee ook onvrijer geworden. Drugs, alcohol en allerlei andere vormen van verslaving zijn een poging om tijdelijk te ontsnappen aan deze druk of zijn een manier om niet mee te doen. Er is sprake van een collectieve leegte door het wegvallen van religie, normen en waarden, idealen en gemeenschapszin. Slechts materie en uiterlijkheden lijken te tellen.

13.1 Softdrugs en alcohol toestaan en harddrugs hard aanpakken

Het huidige drugsbeleid is inconsequent. Coffeeshops zijn toegestaan, maar de teelt en de toelevering zijn illegaal. 'Natuur'cannabis bestaan al eeuwenlang. Er zijn altijd al sterkere en mindere sterkere soorten cannabis geweest. In het Westen is cannabis echter veredeld om planten met een zo hoog mogelijk THC-gehalte te produceren.⁷⁰ Naast THC zijn er in de oorspronkelijke cannabisplant veel cannabinoïden aanwezig waarvan medicinale werking is aangetoond. Helaas zijn tegenwoordig ook synthetische vormen verkrijgbaar via het illegale circuit die vallen onder de designerdrugs.

Partij voor Mens en Spirit wil de teelt van 'natuur'cannabis legaliseren.⁷¹ De partij wil slechts de teelt toestaan van de softdrug-cannabis. Teelt kan echter niet zomaar worden toestaan: voor de teelt moeten voorschriften komen met betrekking tot toegestane locaties, maximale hoeveelheden en het voorkomen van overlast. Goede voorlichting over de gezondheidsrisico's van toegestane drugs blijft essentieel. Daarmee wordt aangesloten bij het preventiebeleid.⁷²

Partij voor Mens en Spirit wil maatwerk bieden bij verslavingszorg en mensen op een liefdevolle manier begeleiden om van verslavingen af te komen en daar lessen eruit te kunnen leren. Ook afkicken van antidepressiva valt hieronder.

Medicinale toepassingen

Er zijn patiënten die baat hebben bij cannabisproducten. Partij voor Mens en Spirit ziet hier graag meer onderzoek in deze richting.

Harddrugs

Het gebruik van harddrugs is een groot maatschappelijk probleem dat persoonlijke en maatschappelijke ontwrichting veroorzaakt. Een evenwichtig mens gebruikt geen harddrugs. Voorlichting ter preventie van harddruggebruik is dan ook onontbeerlijk, maar vooral de psychische aanpak van de gebruiker moet centraal komen te staan. Harddrugs, al dan niet synthetisch zijn en blijven niet toegestaan. Een harde aanpak van de handel in deze drugs blijft noodzakelijk.

Alcohol

Alcoholgebruik kan met mate, want ook alcohol is een 'natuur'drug. Om ouders te ondersteunen stemt Partij voor Mens en Spirit in met ophoging van de leeftijdsgrens voor verkoop van alcohol naar 18 jaar.

14. Wetenschap en spiritualiteit

Wetenschap speelt in bijna alle facetten van het leven een grote rol. De moderne wetenschap houdt zich echter voornamelijk bezig met grofstoffelijk, materialistisch en mechanisch onderzoek. Dit eenzijdige paradigma heeft grote invloed op beleid en wetgeving en heeft daarmee grote consequenties voor wat mensen bijvoorbeeld mogen eten en hoe mensen zich willen genezen. De regering dient tevens onderzoek te stimuleren die meer recht doen aan energetische en andersoortige principes en uitgangspunten. Kwalitatief onderzoek dient een belangrijker rol in te nemen.

70 <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/2980320/2011/10/21/Niet-de-natuur-maar-de-mens-zorgt-ervoor-dat-we-stoned-woorden-van-wiet.dhtml>

71 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.6 Gebruik van natuurlijke materialen

72 Zie 11. Gezondheid en zorg – 11.1 Preventie en zelfgenezend vermogen

14.1 Openheid over risico's van nieuwe technologieën

Nieuwe technologieën zijn in ontwikkeling. Zij zijn echter zo ingewikkeld dat het maatschappelijk debat erover stil valt. Te denken valt aan gentechnologie,⁷³ chiptechnologie en nanotechnologie. Deze wetenschap kan leiden tot nieuwe technieken, maar brengt ook gevaren en risico's met zich mee. Bij de ontwikkeling en inzet van deze technologieën is wijsheid essentieel. Een dialoog moet op gang worden gebracht aan de hand van simpele, alledaagse voorbeelden en scenario's zodat goed overdacht gen-, chip- en nanobeleid kan worden geformuleerd. Het voorzorgsprincipe dient hier altijd het uitgangspunt te zijn.

14.2 Wijs met nanodeeltjes

Vaak zonder dat de consument het beseft, worden nanodeeltjes reeds op zeer grote schaal toegepast in bijvoorbeeld cosmetica, zonder dat de aanwezigheid vermeld staat op de verpakking. Uit onderzoek⁷⁴ blijkt dat er in veel nanodeeltjes titaandioxide zit, bijvoorbeeld als UV-filter in cosmetica-producten. De toepassing van nanodeeltjes kent twee grote problemen: Ten eerste stapelen de bewijzen dat ze schadelijk zijn zich op. Verbanden met auto-immuunziekten zijn al gevonden.⁷⁵ Dit is gokken met de gezondheid uit puur winstbejag.

Het tweede probleem is dat de toepassing van nanodeeltjes dermate nieuw is, dat niet bekend is hoe het afval veilig verwerkt kan worden. Nanodeeltjes zijn alleen al hierom veel te vroeg geïntroduceerd. Investerings zijn nodig in de ontwikkeling van betrouwbare meetmethoden om de aanwezigheid van nanodeeltjes te kunnen vaststellen en om de schadelijkheid ervan in kaart te kunnen brengen.

De consument heeft het recht te weten waar nanodeeltjes in voorkomen en wat de risico's zijn, zodat hij daar een bewuste keuze in kan maken. Deze informatie dient bij het product beschikbaar te zijn.

15. Veiligheid en privacy

Objectieve werkelijkheid en subjectieve veiligheid zijn belangrijk aspecten voor elk wezen om zich in harmonie en schoonheid te kunnen ontwikkelen en te kunnen bloeien. Het algemene gevoel van veiligheid is onvoldoende op dit moment. Dit heeft enerzijds te maken met de informatiemaatschappij, waardoor iedereen weet wat overal gebeurt en anderzijds met een gebrek aan vertrouwen in de overheid en in elkaar. Een gemeenschap floreert en is veilig als haar burgers zich thuis, gezien en gewenst voelen.

15.1 Sociaal burgerschap

Vanuit (mede)verantwoordelijkheidsbesef voor de samenleving zullen burgers meer neigen tot 'goed gedrag' en tot het vanzelfsprekend tentoonspreiden van verantwoordelijk en sociaal burgerschap.

Vernieuwende vormen van wonen en leven kunnen de veiligheid in buurten verhogen.⁷⁶ Criminaliteit neemt af door meer aandacht voor het gezamenlijke in de samenleving in combinatie met meer sociaaleconomische gelijkheid en meer aandacht voor psychische problematiek. Betere collectieve voorzieningen, waaronder het garantie-inkomen,⁷⁷ en iedereen zijn eigen energievoorziening,⁷⁸ dragen bij aan een gevoel van zekerheid en veiligheid waardoor de kwaliteit van het samen leven verbetert.

15.2 Aandacht voor daders en slachtoffers vanuit helende intentie

---

73 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.11 Gentechnologie aan banden

74 Rapport van het RIKILT (universiteit Wageningen) in opdracht van Natuur en Milieu (juli 2011)

75 http://preventdisease.com/news/12/061112_Groundbreaking-Research-Shows-How-Nanoparticles-Are-Causing-Autoimmune-Diseases.shtml

76 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken

77 Zie 5. Nieuw sociaal zekerheidssysteem – 5.2 Garantie-inkomen voor de middengroep

78 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken – 17.6 Iedereen zijn eigen, lokale energiebron

Criminaliteit komt in essentie voort uit inwendige angst en verwonding. Mensen kunnen 'scheef groeien' door hun heden en verleden. Het kan noodzakelijk zijn om stevig in te grijpen, maar altijd vanuit het besef dat een maatregel er vooral toe dient om erger te voorkomen. Criminaliteit is tevens een weerspiegeling van een 'collectief duister' in de samenleving. Het werkelijk tot in de wortel oplossen van criminaliteit kan slechts door een pakket aan inzichten, acties en maatregelen die op liefde en niet op woede en wrok zijn gebaseerd.

Daders en slachtoffers dienen veel aandacht te krijgen en vanuit een helende intentie begeleid te worden. Werkstraffen voor daders kunnen een socialer en minder duur alternatief zijn, in plaats van of naast gevangenisstraffen.

15.3 Lokaal aangestuurde politie en rechtvaardige, toegankelijke justitie

Hoe harder er wordt gestraft, hoe meer criminaliteit er ontstaat. Elk mens is uiteraard verantwoordelijk voor zijn daden, maar onderzoek wijst uit dat het merendeel van de criminaliteit wordt veroorzaakt door zwakbegaafde of beschadigde mensen. Daarnaast roept een gebrek aan vertrouwen in de samenleving ook criminaliteit op. Mensen voelen zich niet meer verbonden met of verantwoordelijk voor elkaar. Het gedrag van politici en beleidsmakers is daarnaast maatgevend. Als zij graaien, dan veroorzaakt dit onvrede en boosheid.

Kennelijk is er geen geld of capaciteit voor de wens tot streng straffen. 19 van de 20 aangiften bij de politie leiden tot niets. De overheid werd gehackt. Communicatiesystemen werken niet goed. De politie is ontevreden. Veel straffen en boetes worden niet uitgevoerd en niet geïnd. Het lijkt erop dat de overheid een tandeloze tijger is die hard brult maar niet bijten kan. Dit is duidelijk niet de juiste weg.

Partij voor Mens en Spirit wil investeren in een politie die lokaal aan te sturen moet zijn en die zich op een menselijke manier gedraagt. Justitie moet rechtszaken rechtvaardig afhandelen.

Volgens onderzoeksgegevens die bij de verkiezingen in 2010 door de overheid zijn verstrekt, kan door efficiëntere inrichting van het politie- en justitieapparaat een bedrag van € 2 miljard per jaar worden bezuinigd.

Partij voor Mens en Spirit meent dat dit geld zoveel mogelijk moeten worden gebruikt om de kwaliteit en het rendement van deze dienstverlening te verbeteren, daar deze in de afgelopen jaren zijn gedaald.

Daarnaast vindt de partij dat klokkenluiders goed en snel moeten worden beschermd en bovendien financieel moeten worden geholpen als daar noodzaak toe is. De wetgeving die nu in de maak is om te komen tot een onafhankelijk meldpunt en financiële ondersteuning mag ruimhartiger zijn. Een klokkenluider mag geen nadeel ondervinden door zijn gerechtvaardigde daad.

Steeds meer burgers verliezen hun vertrouwen in het rechtssysteem. Het rechtssysteem moet voor iedereen financieel toegankelijk zijn. Ook procederen tegen de overheden dient op basis van gelijke kansen mogelijk te zijn. Nu laat de burger het snel afweten: de overheid heeft ten slotte een onbeperkt budget en de burger niet. Indien eigen bijdrages worden verhoogd zou dit voor veel burgers een ramp betekenen en procederen onmogelijk maken. De Nationale Ombudsman hekelde het 'cynisme' van de wetgever die stilaan het evenwicht tussen de staatsmachten verandert. De rechtspraak wordt 'weggedrukt' en de 'rechtsstatelijkheid' van Nederland komt in gevaar indien de burger onmogelijk hoge kosten moet betalen.

De Nationale Ombudsman stelde tevens dat de overheid het vaak op procedures aan laat komen en dat kost gemeenschapsgeld. Dat vindt

Partij voor Mens en Spirit hoogst onwenselijk omdat er andere mogelijkheden zijn, zoals alternatieve en hoogst waardevolle vormen van conflictoplossing en *mediation*. Door de ongelijkwaardige, financiële verhouding dreigt het risico dat partijen en in het bijzonder de overheid als partij een te passieve opstelling kiezen en niet actief bijdragen aan de conflictoplossing. In veel kwesties blijkt het recht vaak zo complex dat zelfs deskundigen er niet steeds in slagen om een goede afweging vooraf te maken. Recht zou moeten gaan over rechtvaardigheid in plaats van over het eenzijdig technocratisch toetsen van regels.

15.4 Betere bescherming van persoonsgegevens

De privacy van de gewone burger komt steeds meer in het geding, bijvoorbeeld door het verzamelen van persoonsgegevens, zonder dat dit bewijsbaar een positief effect heeft op het voorkomen van

criminaliteit en terrorisme. Privacy is belangrijk omdat deze vrijheid geeft en omdat het hacken en misbruiken van gegevens in deze tijd nogal eenvoudig is.

Partij voor Mens en Spirit wil dat er een afbouw plaatsvindt van controlesystemen. Nederland dient niet meer zomaar mee te werken aan het verstrekken van inlichtingen en verkoop van gegevens aan het buitenland. Het monitoren van energieverbruik, GPS-telefoon, internet en bewegingsverkeer dient uitsluitend te worden toegestaan middels een gerechtelijk bevel. Het briefgeheim dient onaantastbaar te blijven.

De bescherming van privacy dient altijd het uitgangspunt te zijn bij het ontwerp van grootschalige informatiseringsprojecten. Deze systemen mogen niet meer informatie opslaan dan strikt noodzakelijk (dataminimalisatie) en alleen voor een vooraf beschreven doel (doelspecificatie). Bij doelverruiming dient de eerder opgeslagen informatie te worden vernietigd.

Overheden en bedrijven dienen informatie zoveel mogelijk geanonimiseerd op te slaan en zo kort mogelijk (termijnverkorting). De burger dient inzicht te hebben in het gebruik én toekomstig gebruik van zijn privégegevens (transparantie). De burger moet zelf kunnen bepalen wat er met de gegevens gebeurt en de mogelijkheid hebben om de gegevens te vernietigen. Er moet duidelijk worden vastgelegd wie toegang heeft tot de data (toegangscriteria). Het versleutelen van informatie dient een burgerrecht te zijn.

Systemen die nu worden/ zijn ingevoerd, zoals het Elektronisch Patiënten Dossier (EPD), Elektronisch Kind Dossier (EKD) en de OV-chipkaart moeten opnieuw worden ingericht volgens deze beginselen. De overheid kan nu op geen enkele wijze de veiligheid van het EPD en het EKD en het voorkomen van misbruik ervan garanderen.

Overheidsdatabases dienen ontworpen te zijn volgens het 'security & privacy by design'-principe. Informatiebeveiliging dient op het hoogste niveau ingebed te zijn bij zowel de technologie, de mensen en de procedures. Dit betekent expliciet dat het centraal beschikbaar stellen van informatie over burgers via publieke netwerken niet meer is toegestaan. Niet strikt noodzakelijke koppelingen tussen overheidsdatabases dienen te verdwijnen. De overheid heeft een onmiddellijke meldingsplicht bij het lekken van databases met daarin informatie over burgers, bedrijven en organisaties.

Partij voor Mens en Spirit wil niet langer meewerken aan spionagecamera's boven de snelwegen. Camerabewakingssystemen in publieke ruimten dienen enkel in hoogrisicogebieden toegepast te worden. Partij voor Mens en Spirit wil bezuinigen op camerabewaking, vingerafdrukken op identiteitspapieren en op de ontwikkeling van overige biometrische systemen. Biometrische gegevens waaronder DNA, irisscan en vingerafdruk behoren toe aan de lichamelijke integriteit. Opslag en gebruik hiervan door de overheid is uitsluitend toegestaan voor strafrechtelijk veroordeelden. Opslag en gebruik van biometrische gegevens in identiteitskaarten en paspoorten dienen onmiddellijk afgeschaft te worden en de gegevens dienen onafhankelijk controleerbaar vernietigd te worden. Het dient geen enkel doel. Daarnaast kan de overheid veiligheid en het voorkomen van misbruik van opgeslagen biometrische gegevens op geen enkele wijze garanderen. Bovendien worden de opgeslagen vingerafdrukken op identiteitskaarten en paspoorten niet gebruikt in Europa: wetten en technologie zijn daarop niet eens afgestemd.

Niet strafrechtelijk veroordeelde burgers dienen het recht te hebben om zich zonder identificatiebewijs te verplaatsen. Preventief fouilleren is enkel toegestaan bij strafrechtelijk vervolgte personen en zij die daarvan concreet worden verdacht.

15.5 Bescherming van woning en de lichamelijke integriteit

Nieuwe technologieën vormen een bedreiging voor de privacy in woningen en van de lichamelijke integriteit. Steeds vaker wordt techniek ingebouwd in of rond woningen (zoals camera's) en het lichaam (zoals microchips). Er komen steeds meer mogelijkheden om op afstand, elektronisch, door muren en kleding heen, heimelijk bij mensen naar binnen te kijken.

De huidige rechtsbescherming, namelijk het huisrecht en het grondrecht op lichamelijke integriteit, is te fysiek van karakter om weerstand te kunnen bieden tegen deze elektronische bedreigingen.

Om de privacy te beschermen moet het grondrecht op bescherming van de woning en de interpretatie van het grondrecht op lichamelijke integriteit worden aangepast. Het is van groot belang dat mensen worden beschermd tegen alle inbreuken op het huisrecht (inclusief waarneming met technische hulpmiddelen) en de lichamelijke integriteit (inclusief handelingen waarbij de inbreuk niet uit de aard der handeling kenbaar is voor de betrokkene, zoals bij heimelijk doorlichten van het lichaam op afstand). Hierdoor kan de burger bijvoorbeeld beschermd worden tegen het voorstel van de politie om mobiele naaktscanners te ontwikkelen voor gebruik op straat.

Ook moet nu al worden nagedacht over technieken die in de toekomst mogelijk kunnen worden, zoals het onderscheppen van hersensignalen voor opsporingsdoeleinden. Deze vorm van privacy-schending klinkt nu nog ver weg, maar zal onvermijdelijk steeds dichterbij komen, tot in het lichaam zelf. De privacybescherming kan alleen worden gewaarborgd als dit debat tijdig wordt aangegaan.

15.6 Vrij internet en flexibel auteursrecht

Het internet dient vrij te blijven van toegangsrestricties en heffingen. Partij voor Mens en Spirit beraadt zich nog over een standpunt inzake de zogenaamde *cookiewetgeving*. Het lijkt vooralsnog een onmogelijk te handhaven wet die bovendien het wezen van internetfunctionaliteit teveel beperkt en interactie met gebruikers nodeloos ingewikkeld maakt.

Het vervaardigen van een kopie van auteursrechtelijk beschermd materiaal is nu toegestaan voor persoonlijk niet-commercieel gebruik. Tevens is er een aantal uitzonderingen voor gebruik van beschermd materiaal geregeld. Het auteursrecht dient te worden vervangen door een flexibeler auteursrecht dat beter past bij de huidige informatiemaatschappij.

DRM (Digital Rights Management)-toepassingen kunnen belemmerend werken voor de consument. Deze dienen uitsluitend te worden toegepast indien de consument in praktisch gebruik niet wordt gehinderd en indien de kwaliteit van het materiaal niet wordt aangetast.

15.7 Betere bescherming belangen consument

De vrije markt heeft een aantal grote nadelen. Het is niet eenvoudig om als burger 'door de bomen het bos te zien'. Partij voor Mens en Spirit wil een uitgebreidere bescherming van de belangen van de consument.

Bedrijven die dure consumptiegoederen verkopen (meubels, keukens, enzovoorts) dienen aangesloten te zijn bij een garantiefonds of geschillencommissie, waardoor in geval van faillissement de koper zijn geld retour ontvangt of de goederen alsnog geleverd krijgt. Ook kunnen contracten niet meer per telefoon of aan de deur worden afgesloten. De potentiële klant die interesse heeft ontvangt een contract dat getekend teruggestuurd dient te worden om rechtsgeldig te kunnen zijn.

Burgers die bij de BKR (Bureau Krediet Registratie) geregistreerd worden of waarvan een registratie wordt gewijzigd, ontvangen binnen een week hierover een brief die hen inzage geeft in de melding. Burgers die door de overheid in een situatie worden gebracht waarin zij rechtshulp nodig hebben, dienen deze kosten vergoed te krijgen. Beoordeling hiervan wordt door een 'commissie rechtshulp' gedaan.

Burgers en bedrijven die een beroep op de WOB (Wet Openbaarheid Bestuur) doen, moeten vaak een gevecht leveren om dit recht te kunnen uitoefenen. Dit moet laagdrempeliger worden. Gesubsidieerde instellingen en met publiek geld gefinancierde diensten worden verplicht hun jaarrekeningen openbaar te maken.

16. Samen leven, multi-menselijke samenleving

De diepste essentie van elke mens is niet cultureel bepaald, maar van een geestelijke, universele oorsprong. Partij voor Mens en Spirit staat voor een multi-menselijke samenleving waarbinnen ruimte is voor iedereen.

De menselijke, cultureel ingekleurde visie is beperkt. Als een ieder zich bewust is van de ware essentie van elk mens, is het mogelijk elkaar respectvol te waarderen, onderlinge verschillen te overstijgen en tot oplossingen op een hoger niveau te komen waarbinnen de eigen authenticiteit centraal staat.

Integratie betekent voor de partij niet het verliezen van de eigenheid of de eigen cultuur, maar juist het helpen opbloeien van de eigenheid en van talenten en vaardigheden die op individueel niveau aanwezig zijn, opdat elk mens een gewaardeerd en volwaardig lid van de samenleving kan zijn.

Wel is het essentieel dat iedereen kan deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Behersing van de Nederlandse taal is hiertoe de sleutel.

16.1 Vluchtelingen

Mensen vluchten niet zomaar. Oorlog en armoede liggen hieraan ten grondslag. Zolang er geen goede en adequate opvang in de eigen regio bestaat en het Westen niet in voldoende mate bereid is daaraan bij te dragen, zal geaccepteerd moeten worden dat mensen zichzelf en hun kinderen in veiligheid willen brengen. Dit geldt ook voor economische vluchtelingen: zolang er geen betere verdeling is van de natuurlijke rijkdommen die de aarde kent en er geen eerlijkere verdeling komt van materiële zaken, zullen mensen blijven zoeken naar mogelijkheden om zichzelf en hun gezin in leven te houden. Het past een geciviliseerd land als Nederland niet dat het op de vingers getikt moet worden door diverse mensenrechtenorganisaties wegens het asielbeleid.

In het kleine Nederland kan echter niet iedereen worden opvangen. Daar wordt niemand gelukkig van. Partij voor Mens en Spirit wil actief een bijdrage gaan leveren aan de discussie over de oorzaken van vluchtelingenstromen, met als doel het bewust maken van Nederlandse overheden en het bestrijden van deze oorzaken. Zo dienen de overheden alleen nog producten te kopen die een *fair trade* of een vergelijkbaar keurmerk hebben⁷⁹ Door andere economieën te helpen verminderen vluchtelingenstromen vanzelf.

16.2 Humane opvang

Artikel 3 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zegt dat ieder mens recht heeft op leven en werk. Mensen die in Nederland aankomen dienen op een humane wijze opgevangen te worden. Partij voor Mens en Spirit vindt dat er een aankomstcentrum moeten komen dat voorziet in de eerste behoeften van de nieuwkomer. Hieraan zijn traumadeskundigen, artsen, juristen en scholing gekoppeld. De nieuwelingen worden ten minste 3 maanden lang behandeld, juridisch bijgestaan en ontvangen scholing, die tot doel heeft, naast het leren van de Nederlandse taal, ook bekend te worden met de Nederlandse cultuur, normen en waarden. De instelling heeft 3 maanden de tijd om te onderzoeken wat het vervoltraject zal zijn. Een Iraanse arts wordt bijvoorbeeld gekoppeld aan een Nederlandse arts, waardoor er informatie-uitwisseling ontstaat.⁸⁰ Deze arts, die nu niet mag bijscholen en werken omdat hij wellicht op een dag, als het veilig is, terug kan, hoeft op deze manier niet 'gegijzeld' te worden (tot soms wel 10 jaar) in 'niemandsland'. De aankomst- en wooncentra kunnen dit nieuwe beleid gaan uitvoeren. De uitzetcentra in de huidige vorm moeten verdwijnen: mensen in nood horen niet in een gevangenis en dwang werkt veelal averechts. Daarnaast kunnen veel vluchtelingen niet terug omdat hun land hen niet meer accepteert. Deze mensen worden vaak grof en harteloos behandeld en gevangen gezet. Hier moet zo spoedig mogelijk een einde aan komen.

16.3 Wonen, scholing en werk vluchtelingen

Bij het verlaten van het aankomstcentrum wordt een tijdelijke asielstatus verstrekt die recht op scholing en werken biedt. Woonruimte wordt geregeld en kinderen gaan naar school. Deze kinderen zouden bijvoorbeeld passen in scholen die faciliteiten bieden zoals een Internationale Schakelklas. Ze hebben vaak specifieke problematiek (oorlogstrauma's bijvoorbeeld), waardoor er ook gedragsmatig nogal wat aan de hand is.

Volwassenen dienen het taalonderwijs te vervolgen, kunnen stage lopen en mogen vrijwillig of betaald werken. Iedereen is straks nodig om in deze vergrijzende samenleving een bijdrage te leveren en zolang iemand een medeburger is, wordt van hem een bijdrage verwacht. Hieraan kan geen definitieve asielstatus worden ontleend. Een ieder die elders voor een lange periode verblijft, zal daar waarschijnlijk wortelen, werkzaam of niet. Door te werken kan de uitgangspositie voor terugkeer verbeteren en de bereidwilligheid wordt op een positieve manier vergroot. Iemand met beheersing van een extra taal, scholing en werkervaring heeft meer capaciteiten om in het land van herkomst ingezet te worden en een nieuwe toekomst op te bouwen. Hierbij kunnen hulpverleningsorganisaties in dat land faciliteren en ondersteunen.⁸¹ Randvoorwaarden zijn in paragraaf 23.1 benoemd.

79 Zie 20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking – 20.2 Bevorderen duurzame handel

80 Zie 16 Multi-menselijke samenleving - 16.6 Samen leven door samen leren

81 Zie 22 Nederland, Europa en de wereld - 22.3 Duurzame voldoening

16.4 Veilig teruggaan

Het huidige uitzetbeleid is vernederend en leidt tot mensonterende situaties. Ouders worden geboeid onder de ogen van hun kinderen tot het vliegtuig is geland. Kinderen zitten naast een agent en mogen niet naast moeder of vader zitten. Vaak zijn de uitgeprocedeerden in het land van herkomst niet gewenst en moeten ze rechtsomkeert maken. Terug in Nederland worden ze op straat gezet en bestempeld als onwillig en uitgeprocedeed, met andere woorden illegaal en crimineel. Het falen van de overheden en de diplomatie wordt zo op onmachtigen afgewenteld.

Partij voor Mens en Spirit stelt een ander beleid voor. Niemand mag worden gedropt op een vliegveld elders in de wereld zonder dat veiligheid en een traject aangaande wonen en werk zijn geregeld. Het gebeurt te vaak dat de dood volgt na terugkeer indien het land niet echt veilig is.⁸² Landen zijn niet veilig als NGO's en hulpverlenende instanties niet actief kunnen zijn of negatief adviseren. Een ieder die om individuele zwaarwegende redenen onveilig is in het land van herkomst mag ook niet worden uitgezet. Partij voor Mens en Spirit werkt aan een goed fundament onder het toekomstperspectief op weg naar individuele vrijheid en een vol- en menswaardig bestaan, uitgaande van het principe hoe een ieder zou willen worden opgevangen en wat een ieder nodig zou achten om te slagen in een dergelijke situatie.

16.5 Cultuurverschillen waarderen

Partij voor Mens en Spirit merkt op dat er een diepe kloof is ontstaan tussen verschillende culturen. Wederzijdse angst en wantrouwen spelen hierbij een belangrijke rol. Openbare gesprekken en bijeenkomsten tussen mensen uit verschillende culturen lopen vaak uit op algemene uitspraken die mensen niet dichterbij elkaar brengen.

Het huidige integratie- en inburgeringsbeleid is in de ogen van de partij niet effectief omdat het mensen wil omvormen naar een westers 'superieur' model met een bijbehorend gedrag en uiterlijk.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat het niet werkt als Westerse normen en waarden worden opgedrongen. Ook Nederlanders willen immers geaccepteerd worden in hun eigenheid en merkwaardigheden.

Partij voor Mens en Spirit denkt dat mensen elkaar nader komen als zij open staan voor kwaliteiten, normen en waarden die vanuit een andere cultuur naar voren komen. Door te leren zichzelf veilig te voelen bij elkaar, ondanks elkaars anders zijn, wordt meer bereikt en kunnen de positieve kanten van ieders cultuur wederzijds inspireren.

Het respecteren van de grondwet en de mensenrechten zijn daarbij vanzelfsprekende en levende uitgangspunten.

16.6 Samen leven door samen leren

Partij voor Mens en Spirit wil projecten opstarten om de vraag te beantwoorden hoe verschillend mensen willen leven en werken en hoe dat gezamenlijk kan worden gerealiseerd. Door open gesprekken te voeren kunnen politiekcorrecte discussies worden overstegen. Op basis van gelijkwaardigheid met elkaar in gesprek komen vanuit een anders zijn en elkaar een spiegel laten zien, is belangrijk. Wat kan er van elkaar worden geleerd? Het bijvoorbeeld gezamenlijk opzetten van een permacultuurtuin⁸³ in stadsbuurten met bewoners uit verschillende culturen is een prima manier om samen te werken aan een gezamenlijk doel, waar uiteindelijk alle bewoners baat bij hebben. Wanneer wordt samenwerkt aan een concreet project, blijken de overeenkomsten vaak groter dan gedacht en blijkt er heel veel van elkaar te kunnen worden geleerd.

16.7 Meer mogelijkheden voor lokale kunstuitingen

---

82 <http://frontpage.fok.nl/nieuws/177789/1/1/50/uitgezette-asielzoekers-vermoord>
http://www.spitsnieuws.nl/archives/binnenland/2011/02/uitgezette_afghaan_vermoord.html
http://www.vrijheidvanbeweging.nl/dood_door_beleid/lijsl_slachtoffers.html

83 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.9 Ruimte voor permacultuur

De beleving van kunst, zoals drama, dans, orkest- en koormuziek bevordert de creativiteit en inspiratie. Deze kunstvormen creëren de vrijheid om eigenheid en talenten te ontplooiën. Cultuurverschillen, zoals taal en afkomst, vormen geen barrière voor toneelspel of een concert- of dansuitvoering om elkaar te vermaken en te inspireren. Deze eenheid in verscheidenheid versterkt het begrip en de tolerantie voor de verschillen en bevordert daardoor de (sociale) veiligheid en de integratie van minderheden.

Op scholen zijn drama en muzikale vorming belangrijke vakken voor de sociale en intuïtieve ontwikkeling. Brede aandacht hiervoor in het onderwijs kan 'onhandelbare pubers' veranderen in artistieke talenten en het sociale klimaat op scholen sterk verbeteren. Er moet worden geleerd van de bewezen successen op dit gebied, zowel op scholen als in de gemeenschap. Partij voor Mens en Spirit wil drama, dans en muziek⁸⁴ daarom stimuleren, door hiervoor kansen te creëren binnen het onderwijs en in de lokale gemeenschap.

17. Het nieuwe wonen, leven en werken

Wonen is steeds anoniemer geworden doordat bijna iedereen werkt en vaak ook verder van huis. Vernieuwende vormen van wonen, leven en werken worden noodzakelijk door maatschappelijke processen, zoals de groeiende files en de vereenzaming van velen in een geïndividualiseerde maatschappij zonder vanzelfsprekende contacten.

Partij voor Mens en Spirit wil wonen, werken en recreëren dichterbij elkaar brengen. Veel mensen voelen zich het beste thuis in een leefomgeving met rust en natuur, waar de bouwwijzen en omgevingsinrichting aanleiding geven tot verbondenheid en contact.

17.1 Groen uitbreiden in de stad: bescherming oude bomen en aanleg parken

In plaats van inbreiding, ofwel de opvulling van lege stukken grond en groen vervangen door bebouwing, wil Partij voor Mens en Spirit het groen uitbreiden in de steden. Geïntegreerd in de dagelijkse leefomgeving draagt deze natuur bij aan de ontspanning en rust die nodig is voor herstel van werk en inspanning.

Het bouwen als gemeenschap met pleintjes en gemeenschapsruimten wordt, als het aan Partij voor Mens en Spirit ligt, gestimuleerd. Het dorp wordt naar de stad gebracht door bankjes, openbare binnenplaatsen en (permacultuur-)tuinen.

Partij voor Mens en Spirit stimuleert openbare kruiden-, groente- en fruitparken, waar vrij geoogst kan worden. Deze parken worden gezamenlijk door bewoners beheerd. Dit verbetert de sociale samenhang, verhoogt het besef onderdeel uit te maken van de natuur en draagt bij aan educatie over gezond voedsel.⁸⁵

17.2 Een stadsinrichting voor en door bewoners

Wijken en woningen worden nu veelal gebouwd door gemeenten en projectontwikkelaars, zonder raadpleging en invloed van toekomstige bewoners of geïnteresseerde burgers. Een optimale winst voor de projectontwikkelaar lijkt vaak belangrijker dan de werkelijke woonwensen en het publieke belang. Vroegtijdige participatie van bewoners bij het maken van keuzes over de inrichting van hun wijken en woningen vergroot hun betrokkenheid bij hun buurt en de veiligheid op straat. Wanneer mensen trots zijn op hun wijk, kan de criminaliteit dalen.⁸⁶

17.3 Betere voorzieningen waardoor jongeren en ouderen samenleven

---

84 Zie 11. Gezondheid en zorg – 11.14 Bescherming van het gehoor

85 Zie 11. Gezondheid en zorg – 11.3 Gezond, lokaal voedsel betaalbaar voor iedereen en handhaving natuurlijke gewasbeschermers en 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.8 Stadslandbouw en 18.9 Ruimte voor permacultuur

86 Zie 15. Veiligheid en privacy

De samenleving vergrijst snel en vergrijzing leidt vaak tot vereenzaming. Partij voor Mens en Spirit vindt dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig moeten kunnen wonen, maar vaak is de prijs daarvan hoog, zeker bij alleenstaande ouderen. Experimenten met andere woon- en leefvormen, met bijvoorbeeld gemeenschappelijke ruimten en voorzieningen om samen te koken, dienen te worden gestimuleerd.

In elke jeugdrijke buurt dient voldoende fysieke en sociale ruimte voor de jeugd te zijn. Zeker de oudere jeugd krijgt weinig ruimte, wat vaak tot overlast leidt. Het moet vanzelfsprekend zijn dat de 12+ jeugd kan skaten en voetballen. Scholen en wijkcentra kunnen ruimte aanbieden voor jeugdhuis kamers waardoor jongeren met werkende ouders toch een stukje gezelligheid ervaren.

Sportvelden worden openbaar toegankelijk en er komen meer vrije, duurzame speelruimtes, waaronder speelbossen en creatieve speelaanleidingen voor alle leeftijden. Sport maakt plaats voor spel.⁸⁷ Voorbeelden zijn klimrekken en -bruggen (die wellicht zelfs stroom zouden kunnen opwekken uit bewegingsenergie), naast bijvoorbeeld reuzenschaakborden voor ouderen. Dergelijke ideeën kunnen zowel in de stad als in een park of bosrand worden gerealiseerd. De voorzieningen om hier te voet of per (elektrische) fiets te komen, worden sterk uitgebreid.⁸⁸

Wonen voor ouderen wordt anders aangepakt. Er moet meer onderzoek worden verricht naar wat ouderen zelf willen en nodig hebben. Een ouderencoach of contactpersoon die bij ouderen op bezoek komt kan een duidelijk aanspreekpunt zijn om de zorg en papierwinkel te regelen en vereenzaming te voorkomen.

17.4 Aandacht voor ontvolking

Regio's in Nederland die met leegloop kampen, nemen nu te weinig maatregelen om de gevolgen daarvan op te vangen. De leegloop dwingt de regio's tot 'vergrijzingsproof' beleid. Gemeenten hebben zich steeds vrij eenzijdig op groei gericht. Enerzijds vanwege de bevolkingstoename en anderzijds door grond te verkopen, maar ze dienen zich nu in een aantal gevallen steeds meer op welzijn en kwaliteit te richten om voor hun inwoners aantrekkelijk te blijven. Er ontstaat door de leegloop in een aantal regio's steeds meer ruimte en rust, waardoor (ecologische) leefgemeenschappen en bezinningscentra de ruimte zouden kunnen krijgen en grond kunnen aankopen tegen een gunstige prijs. Ten slotte besparen leefgemeenschappen de samenleving veel kosten door onderlinge zorg en samenhang. Creatieve oplossingen dienen gevonden te worden voor gemeenschapsvoorzieningen, die mogelijk vaak aangejaagd kunnen worden door de woongemeenschappen. Gemeenten zullen ook moeten leren leven met minder budget, gezien het wegvallen van inkomsten uit de grondverkoop en minder belasting door bevolkingsafname in een aantal gevallen.

17.5 Ambachten en kleinschalige maakindustrie in Nederland houden en ondersteunen

Strengere regelgeving maakt het voor Nederlandse bedrijven die iets fabriceren, steeds moeilijker om in Nederland de productie draaiende te houden. Steeds meer maakindustrie verdwijnt hierdoor naar het buitenland, zoals China, waar producten goedkoper kunnen worden geproduceerd. Vervolgens komen deze producten, met extra transportkosten, vanuit China weer naar Nederland. Dit zorgt niet alleen voor extra milieuvervuiling, maar hierdoor wordt Nederland bovendien afhankelijk van het buitenland voor producten die hier regelmatig worden gebruikt. Het gaat hierbij ook om relatief eenvoudige producten, bijvoorbeeld de productie van chocoladerepen.

Deze productie zomaar uit Nederland laten vertrekken is 'the easy way', die uiteindelijk voor nieuwe problemen zorgt. De gemeenschapsdienst heeft juist de taak om duurzaamheid, mensenrechten en de maakindustrie lokaal te verenigen.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat de kleine en middelgrote maakindustrie in Nederland moet worden beschermd.

Wonen, werken en recreëren kunnen alleen dicht bij elkaar worden gebracht als voorkomen wordt dat de (kleinschaligere) maakindustrie en ambachten uit Nederland verdwijnen. Juist dit werk zorgt voor banen die er nu te weinig zijn. In het buitenland voegt het 'hand-made Holland'-label waarde toe. Groen en schoon produceren wordt gestimuleerd door een flink belastingvoordeel voor milieuvriendelijk geproduceerde producten.

---

87 Zie 11. Gezondheid en zorg – 11.4 Meer ruimte voor fysieke uitdaging: spel voor jong en oud
88 Zie 19. Verkeer en vervoer – 19.4 Uitbreiding voorzieningen voor fietsers en wandelaars

17.6 Iedereen zijn eigen, lokale energiebron

De energievoorziening is een essentiële basisvoorziening voor het moderne wonen, leven en werken. De fossiele energiebronnen zijn eindig. De verbranding van olie, kolen en gas zorgt voor vervuiling en tast de gezondheid aan. Daarnaast zijn fossiele brandstoffen veelal afkomstig uit politiek onstabiele landen, wat Nederland in een moeilijke positie plaatst. Juist door de algemene grote afhankelijkheid van energie vindt Partij voor Mens en Spirit het onaanvaardbaar dat deze zaken in private handen zijn. Gezien de ontwikkeling van nieuwe technologieën, zijn andere oplossingen mogelijk.

Vanwege de schaarste van de fossiele bronnen en de ongezonde uitstoot, zoals fijnstof, NO_x en SO₂, wil Partij voor Mens en Spirit een nieuw energiebeleid voeren. De omschakeling naar duurzame energie in korte tijd is noodzakelijk. Het opwekken van energie uit lokale bronnen bevordert de autonomie op energiegebied en maakt Nederland onafhankelijk van multinationals, grote energiemaatschappijen en energiebronnen in het buitenland.

Een onafhankelijke, zekere energielevering op basis van lokale bronnen waarborgt daarnaast maatschappelijke stabiliteit en voorkomt crisissituaties en daarmee samenhangende kosten en problemen, die niet te overzien zijn.

Burgers worden nu overgeleverd aan commerciële bedrijven, die misleidende informatie geven. Hier willen wij zo snel mogelijk vanaf, zowel met betrekking tot energielevering als voor andere diensten.

17.7 Investeren in duurzame energie en stoppen investeren in vervuilende energie

Jaarlijks investeert Nederland zo'n €7,5 miljard aan vuile energie: de productie van kolen, olie en gas.⁸⁹ Dit gebeurt vaak via *off-budget* regelingen zodat het niet duidelijk zichtbaar is in de begroting. Hiermee wordt de werkgelegenheid in een vervuilende industrie in stand gehouden. Subsidiering van fossiele energie en kernenergie is onaanvaardbaar, indien Nederland zijn eigen duurzaamheidsambities serieus wil nemen. De overheid heeft zelf belang bij het gebruik van olie en gas vanwege de hoge belastinginkomsten en de samenwerking met en grote invloed van multinationals. Dit soort belangen kunnen een echte vernieuwing in de weg staan.

Partij voor Mens en Spirit wil per direct stoppen met het investeren in vervuilende energie. Een principiële keuze dient te worden gemaakt om de overgang in te zetten naar een geheel andere energievoorziening, waarbij energieonafhankelijkheid van de burger voorop staat. Er wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van energiesystemen op basis van oneindige bronnen die in Nederland volop voor handen zijn: zonne- en windenergie, aardewarmte en getijden- en golfslagenergie. Een nieuwe kerncentrale in Borssele wijst Partij voor Mens en Spirit uiteraard af en oude kerncentrales moeten zo snel mogelijk worden gesloten en worden ontmanteld. Ook schaliegas is geen duurzame optie en Partij voor Mens en Spirit wil geen proefboringen toestaan.⁹⁰

Het is van belang dat Nederland kennis blijft ontwikkelen op het gebied van duurzame energiesystemen en dat deze systemen hier ook geproduceerd gaan worden, zodat Nederland voor zijn duurzame energiesystemen straks niet afhankelijk is van landen die milieuwetgeving en mensenrechten aan hun laars lappen. Zonnepanelen uit China lijken misschien goedkoop, maar worden duur betaald door vervuiling rondom de fabrieken en slechte arbeidsvoorwaarden, zonder inachtneming van mensenrechten. De fabricage van duurzame energiesystemen, zoals innovatieve, dunne zonnefolie, kan ook coöperatief worden georganiseerd. Een duurzame energiesector in Nederland zorgt voor duizenden nieuwe banen. Hierdoor wordt ongesubsidieerd energieneutraal bouwen mogelijk. Subsidies op zonnepanelen vergroten, door hun eindigheid, enkel de ongelijkheid tussen mensen en de onvrede van velen die achter het net vissen. Partij voor Mens en Spirit wil daarom ongesubsidieerde duurzaamheid en fiscale vergroening, al kan de overheid innovatie wel subsidiëren. De energiebelasting op vervuilende stroom door grootverbruikers wordt verhoogd.

Partij voor Mens en Spirit ziet geen heil in het op andere wijze centraal regelen van energie, bijvoorbeeld via zonnepanelen in Afrika. De samenleving dient, waar mogelijk, zelfvoorzienend te

89 C. van Beers, TU Delft 2009 in Leefbare wereld, http://www.leefbarewereld.nl/energie/miljarden_subsidie_voor_fossiele_energie, 2012

90 Schaliegas is aardgas, dat is opgeslagen in steenlagen (schalie). Het kan worden gewonnen door horizontaal te boren in deze steenlagen en er vervolgens onder hoge druk een mengsel van water en chemicaliën in te spuiten (fracking). Hierdoor wordt het gesteente poreus en komt het opgeslagen methaan (aardgas) naar boven. De winning van schaliegas brengt risico's op het gebied bodem- en grondwaterverontreiniging, aantasting van het landschap en veiligheid met zich mee.

worden ingericht en afhankelijkheid van multinationals dient vermeden te worden. De nieuwe energievoorzieningen behelzen eenvoudige techniek en zijn veilig, schaalbaar en efficiënt.

17.8 Bevorderen energiebesparing en rechtvaardige verdeling

Volgens het 'Living Planet Report 2008' van het Wereld Natuur Fonds gebruikt de mensheid jaarlijks dertig procent méér dan dat de aarde aan hulpbronnen aanvult. Tegelijkertijd blijven zowel de wereldbevolking als de consumptie per hoofd van de bevolking groeien: een letterlijk onhoudbare situatie. Behalve dat het deel van de koek die met zijn allen wordt opgemaakt veel te groot is, is dit ook nog eens extreem slecht verdeeld. De kloof tussen straatarm en steenrijk is de laatste decennia groter in plaats van kleiner geworden. Inmiddels leeft volgens cijfers van de VN meer dan twee miljard van alle aardbewoners onder onmenselijke omstandigheden. De spanningen die dat oproept, leiden op veel plaatsen tot steeds meer oorlog en geweld. *'Business as usual'* ofwel doorgaan op de ingeslagen weg, zal zorgen voor nóg meer conflicten en een op veel plaatsen onleefbaar klimaat naast nieuwe migratiestromen.⁹¹

Een voorwaarde voor duurzame energieopwekking is een drastische daling van het energieverbruik. Wonen, leven en werken dichterbij elkaar brengen en het bevorderen van biologische, seizoensgebonden en streekproducten ondersteunen dit. De energielabels en andere eisen aan energiezuinigheid van huizen, machines, apparatuur en auto's worden fors aangescherpt. Door alle elektrische apparaten 's nachts en bij afwezigheid uit te zetten kan enorm veel energie worden bespaard. Dit is ook terug te zien op de energierekening. De partij wil stimuleren dat op energielabels en etiketten wordt aangegeven hoeveel stroom en hoeveel geld wordt bespaard met een energiezuinig product. Milieuvriendelijke producten moeten daarnaast goedkoper worden door aanpassing van het belastingstelsel.⁹²

17.9 Geen energielasting op schone energie

Mensen die zelf energie leveren door middel van zonnepanelen kunnen het teveel aan opgewekte stroom aan het net leveren. Via vereffening door de energiemaatschappij krijgen zij geld terug voor de duurzaam opgewekte stroom die zij aan het net leveren. Momenteel geldt deze vrijstelling van energielasting alleen voor duurzame energie die wordt opgewerkt 'achter de meter', dat wil zeggen zonnepanelen op het eigen dak. De overheid werpt drempels op zodra er geen eigen dak is en de zonnepanelen op het dak van een ander gebouw zijn geplaatst. Er moet dan energielasting worden betaald over deze duurzaam opgewekte energie, waardoor de vergoeding voor het leveren van energie aan het net veel lager is. Ongesubsidieerde duurzaamheid wordt mogelijk als de belemmerende regelgeving wordt vervangen door ondersteunende. Partij voor Mens en Spirit wil dat het verbruik van stroom die duurzaam is opgewekt 'voor de meter' wordt vrijgesteld van energielasting.⁹³ Mensen mogen dan duurzame stroom importeren en exporteren naar elkaar, zonder hier belasting over te hoeven betalen. Hierdoor zullen ook duurzame, lokale energiecoöperaties meer leden krijgen. De kosten voor deelname gaan immers omlaag, want mensen krijgen een eerlijke prijs voor de stroom die hun windmolens of zonnepanelen opwekken.

17.10 Zelfvoorzienend bouwen en renoveren

Partij voor Mens en Spirit wil woningbouwverenigingen en projectontwikkelaars stimuleren om zoveel mogelijk zelfvoorzienend te bouwen en bij stadsrenovatieprojecten bestaande woonwijken zoveel mogelijk zelfvoorzienend te maken. Dit is mogelijk als de grondprijzen bij zelfvoorzienend bouwen sterk worden verlaagd. Nieuwbouw wordt standaard energieleverend gebouwd en zo mogelijk *cradle-to-cradle* gebouwd, met hoge eisen aan het gebruik van gerecyclede en natuurlijke, duurzame materialen. Toepassing van duurzame houtskelet- en leembouw heeft een milieuvoordeel ten opzichte van bouwen met beton door de grote energiebesparing. Gemeenten kunnen duurzaamheids-

91 Uit: Een Fair & Green Deal voor een duurzame en solidaire weg uit de crisis

92 Zie 7. Nieuw belastingstelsel

93 Met het nieuwe Lente-akkoord lijkt hiertoe een eerste aanzet te zijn gemaakt, daar een (beperkt) bedrag beschikbaar wordt gesteld voor fiscale vergroening en saldering bij zelflevering. Op duurzaam opgewekte energie mag volgens Partij voor Mens en Spirit noot belasting worden geheven.

voorwaarden stellen bij de gunning van bouwprojecten via openbare prijsvragen. Meer ruimte wordt vrijgemaakt voor lokale waterzuivering en voor permacultuur.⁹⁴ Er komt een verbod op de toepassing van uitlogende metalen in de bouw. Regelgeving die een belemmering vormt op de ontwikkeling van duurzame bouwprojecten⁹⁵ wordt hierop aangepast. Investerings in energieleverende systemen worden gedurende de exploitatie terugverdiend.

Het aantal lege (kantoor-)panden neemt toe. Leegstaande gebouwen worden nu al door stichtingen en hulporganisaties in samenwerking met gemeenten gebruikt om daklozen, zwervers en mensen met mentale problemen op te vangen. Deze samenwerking zou er ook kunnen komen voor mensen die huisloos worden. Kraken is hierdoor niet meer nodig.

17.11 Geen opslag van CO₂

Onderzoek naar de effecten van CO₂ geeft onvoldoende duidelijkheid over of de aarde nu wel of niet warmer wordt en welke maatregelen er al dan niet nodig zijn. Broeikasgassen worden veroorzaakt door bijvoorbeeld de landbouw en de industrie, waar niets tegen wordt gedaan. Partij voor Mens en Spirit wil een écht effectief milieubeleid en geen 'windowdressing'. Zij wil daarom stoppen met onnodig CO₂-reductiebeleid, processen in de atmosfeer structureel blijven onderzoeken en doelmatig investeren in lange termijn-oplossingen.

CO₂-opslag onder de grond brengt aanzienlijke energiekosten en investeringen met zich mee. Bovendien is dit een maatregel die niets oplost, maar zich richt op de gevolgen van de niet-duurzame energievoorziening. Het menselijk aandeel⁹⁶ in de CO₂-productie is beperkt. We kunnen ons beter richten op het uitbreiden van bossen. Bossen slaan CO₂ op en zorgen voor luchtzuivering, zuurstofproductie, waterberging, verbetering van de bodemfunctie, recreatie- en ontspanningsmogelijkheden en voor de grondstof hout.

18. Milieu, natuur en voedselvoorziening

De aarde vormt een levend systeem van met elkaar verbonden ecosystemen. De mens is hier een onlosmakelijk onderdeel van. Door het kapitalistische systeem, met zijn onophoudelijk streven naar economische groei, worden de natuurlijke hulpbronnen waaronder bossen en oceanen uitgeput, wat resulteert in vervuiling en onomkeerbaar verlies aan soortenrijkdom.⁹⁷ Deze aantasting en verarming van de natuurlijke omgeving veroorzaakt directe welzijnsschade voor mens en dier.

Investerings in duurzaamheidsmaatregelen en milieuvriendelijke technieken dienen altijd te worden bekeken over de lange termijn. Door als overheid of gemeenschapdienst kansen te bieden om het leven duurzaam in te richten, hoeven geen verborgen kosten meer te worden afgewenteld op het milieu of op de maatschappij. Dit levert besparingen op m.b.t. het opruimen van milieuvervuiling en lagere zorgkosten door bijvoorbeeld minder luchtvervuiling.

---

94 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.9 Ruimte voor permacultuur

95 Gemeenten mogen nu bijvoorbeeld geen hogere eisen stellen aan milieu en energiezuinigheid in bouwprojecten, dan de minimumeisen op het gebied van duurzaam bouwen in het Bouwbesluit.

96 Uit antwoorden van vragen betreffende CO₂ en CSS (Carbon Capture en Storage ofwel CO₂-opslag) van het ministerie van VROM in een emailwisseling van 2010 blijkt het volgende: het menselijk aandeel in de CO₂-productie per jaar is maximaal 2% ten opzichte van de totale atmosferische concentratie CO₂ (2794 Gton atm.-49Gton CO₂ equivalenten = 49/2794*100 = 1,75% menselijk aandeel). De helft van de CO₂ lost op in de oceanen, waardoor netto het menselijk aandeel CO₂ max. 1% per jaar is. Indien mensen vanaf nu geen CO₂ meer zouden produceren dan zou de CO₂-concentratie met slechts 40 ppm gedaald zijn in 2100. De stralingsforcering van CO₂ neemt af bij hogere concentraties maar deze afname is nihil. Meer CO₂ houdt niet veel meer warmte vast bij hogere concentraties. 40 ppm daling in 2100 heeft nauwelijks een effect op het klimaat. Geconcludeerd kan worden gesteld dat het toepassen van CSS op grond van de data van het IPCC niet nodig is. Deze conclusie wordt versterkt door het feit dat een hogere CO₂-concentratie een positief effect heeft op de landbouw, waardoor de extra CO₂ wordt vastgezet in biomassa, zoals voedsel. CSS kost ongeveer 25% meer energie bij gelijkblijvende energieproductie. Grote hoeveelheden energie zouden worden verspild aan CO₂-opslag in plaats van aan de essentiële energietransitie.

97 Aarde nadert kantelpunt - Vermindering biodiversiteit bedreiging voor mens. De aarde stevent af op een kantelpunt van grote ecologische verschuivingen, die enorme implicaties kunnen hebben voor de mens. Dat is de alarmerende conclusie van 22 vooraanstaande wetenschappers in het tijdschrift Nature. 'Het zou biologisch gezien echt een nieuwe wereld zijn', zegt Anthony Barnosky, hoogleraar integratieve biologie aan de Universiteit van Berkeley en hoofdauteur van de studie. 'De gegevens wijzen erop dat er een vermindering in de biodiversiteit komt en er een ernstige impact is voor veel zaken waar we van afhankelijk zijn voor ons levensonderhoud, inclusief de visserij, landbouw, bos en zuiver water.'

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2664/Nieuws/article/detail/3267516/2012/06/07/Aarde-nadert-kantelpunt.dhtml>

18.1 Natuurbescherming en waardering van ecosysteemdiensten

De natuur⁹⁸ zorgt onder andere voor het behoud van geluidarme gebieden, zuivert het milieu, biedt als een 'groene spons' buffering tegen extreme weersomstandigheden zoals droogte en overstromingen, zorgt voor ontspanningsmogelijkheden en biedt kansen voor biologische plaagbestrijding. Deze en andere ecosysteemdiensten hebben een hoge waarde voor de mens. Omdat de natuur een grote betekenis heeft, moet deze ook goed worden beschermd. Dit kan door het uitbreiden van groen in de stad,⁹⁹ door het verbinden van natuurgebieden en door actieve inbreng van Nederland in internationale bijeenkomsten over natuurbeschermingsverdragen.

De partij verzet zich tegen het manipuleren van het klimaat via geo-engineering met onbekende, mogelijk schadelijke, gevolgen.

18.2 Blijven verbinden van natuurgebieden

De natuur in Nederland verdient blijvende bescherming. Door de drastische veranderingen in het landgebruik die de afgelopen decennia in Nederland en Europa hebben plaatsgevonden, is het verbinden van natuurgebieden noodzakelijk geworden voor het in standhouden van gezonde populaties van dieren en planten. Wilde dieren (en planten) moeten de mogelijkheid hebben om met hun verschuivende leefgebieden, als gevolg van klimaatverandering, mee te trekken. Dierenwelzijn speelt ook mee, want als wilde dieren een kans krijgen om verder te trekken, worden overbevolking en sterfte door voedselgebrek voorkomen. Dit maakt een snelle realisering van de Ecologische HoofdStructuur (EHS)¹⁰⁰ nog belangrijker. De plannen voor de realisering van dit netwerk van natuurgebieden, met elkaar verbonden door ecologische zones, die in het verleden zijn gemaakt en waar al veel in is geïnvesteerd, moeten niet worden afgekapt, zoals nu gebeurt, maar worden doorgezet. Natuurgebieden dienen bovendien waar mogelijk toegankelijk te zijn, zodat mensen de natuur kunnen beleven. Biologische landbouwbedrijven ondersteunen de biodiversiteit en kunnen zich vestigen in ecologische corridors en in de zones rondom natuurgebieden.

18.3 Actieve inzet voor bescherming van de natuur wereldwijd

Om diensten van het ecosysteem blijvend te kunnen leveren, moeten verstoorde natuurlijke hulpbronnen de kans te krijgen zich te herstellen. Nederland moet zich sterk maken voor de bescherming van bossen en oceanen wereldwijd. Het instellen van beschermde (zee)reservaten is een essentieel onderdeel van duurzaam oceaانبेहेer. De oceanen worden steeds meer vervuild door grote hoeveelheden plastics in het water.¹⁰¹ Nederland moet actief meedenken over oplossingen en moet hieraan een bijdrage leveren. Visnetten gemaakt van natuurlijk materiaal die verteren als ze achterblijven in de zee, zou een mooie start zijn. Nederland zou actiever moeten communiceren over zijn bijdrage aan internationale bijeenkomsten van natuurbeschermingsverdragen, zoals het Biodiversiteitsverdrag. Nederland moet zich helder uitspreken tegen de walvis- en dolfijnjacht.

Door deel te nemen aan duurzame internationale handel kan Nederland een belangrijke bijdrage leveren aan een duurzame wereld.¹⁰² De naleving van het handelsverbod op beschermde wilde dieren en planten in het kader van het CITES-verdrag moet worden verbeterd: samenwerking tussen alle betrokken partijen is niet alleen van belang bij het opstellen van regels, waaronder quota, maar ook bij de uitvoering ervan.

18.4 Spaarzaam, optimaal (her-)gebruik van materialen

De aarde is geen oneindig vat van hulpbronnen waaruit de mens oneindig kan putten. Wat weggegooid wordt, is niet echt weg: het verhuist naar een plaats waar het (hopelijk) geen last

---

98 Natuur en milieu zijn nauw met elkaar verbonden. Of planten en dieren ergens voorkomen, hangt af van het milieu. 'Alles is overal, maar het milieu selecteert' is een citaat van de microbioloog Martinus W. Beijerinck, 1913. Deze uitspraak betekent dat bij gunstige omstandigheden, planten, dieren en andere organismen overal zijn te verwachten.

99 Zie 17. Het nieuwe wonen, leven en werken

100 De Ecologische HoofdStructuur (EHS) maakt onderdeel uit van het Europese netwerk Natura 2000

101 Lees bijvoorbeeld Erasmus Bulletin 66 - een zee van plastic, Club of Rome, 2011, <http://www.clubofrome.nl/upload/Bulletin%2066%20een%20zee%20van%20plastic.pdf>

102 Zie 20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking – 20.2 Bevorderen duurzame handel

veroorzaakt. Er zijn grenzen aan het gebruik en weggooien van materialen. De toenemende schaarste van grondstoffen is op te lossen door 1) spaarzaam gebruik en 2) uit te gaan van het 'cradle-to-cradle'-principe. Elk product moet volledig kunnen worden hergebruikt. Zo ontstaat een gesloten kringloop van materialen in productieprocessen. Dit vraagt om een herziening van de afvalwetgeving: wanneer afval tevens een nieuwe grondstof is, dan moet hier geen afvalbelasting over worden betaald. Op dit moment bemoeilijkt de afvalwetgeving de duurzame bedrijven die afval recycleren en verwerken tot nieuwe producten. Het is dus van belang dat de definitie van 'afval' opnieuw worden bepaald. Producten, zoals auto's moeten ook langer meegaan.

18.5 Centraal afgestoken vuurwerk

Het afsteken van vuurwerk verdient een debat. De hoeveelheid zware metalen die door vuurwerk de lucht wordt ingeblazen is ongelooflijk. De stankoverlast, de rommel op straat, de geluidsoverlast en het gevaar voor betrokkenen en omstanders zijn genoeg redenen om het af te schaffen. Twee derde van de Nederlanders is voor een verbod op consumentenvuurwerk,¹⁰³ maar anderen genieten er enorm van. Als tussenoplossing kan per stad op een centraal punt vuurwerk worden afgestoken door professionals. Financiële dekking hiervoor komt uit de kosten die de gemeente normaal zou uitgeven aan schoonmaak en vervanging van vernielde vuilnisbakken. Dit bedrag kan dan worden besteed aan fatsoenlijk vuurwerk, dat minder vervuילend is.

18.6 Gebruik van natuurlijke materialen

De conventionele katoenteelt is buitengewoon milieubelastend en dient stevig te worden hervormd. Op termijn wordt de verkoop van producten van katoen die niet volgens strikt biologische teelt tot stand zijn gekomen, aan banden gelegd. Het gebruik van synthetische materialen in kleding kan worden afgebouwd naarmate kleding van natuurlijke materialen zich in kwantiteit, kwaliteit en diversiteit heeft bewezen. Dit levert grote voordelen op voor het wereldwijde milieu en Nederland moet hier een leidende positie innemen.

Partij voor Mens en Spirit wil de teelt en het gebruik van natuurlijke materialen, zoals hennep, bamboe en brandnetels, stimuleren. Deze planten kunnen als grondstof worden gebruikt voor kleding, papier en andere producten.

Veel producten die dagelijks worden gebruikt zijn gemaakt van aardolie. Deze bron is op de korte termijn niet vervangbaar. Op de langere termijn moet de ontwikkeling en het gebruik van nieuwe, duurzame materialen worden gestimuleerd.¹⁰⁴

18.7 Bescherming van insecten en vogels tegen giften

Honingbijen zijn verreweg de belangrijkste bestuivers van bloemen, maar ook van fruit- en groentesoorten. Ze zijn onvervangbaar. Wereldwijd is de laatste jaren sprake van massale bijensterfte. Diverse factoren spelen daarin een rol: afname van de biodiversiteit en daarmee stuifmeel (eiwit) om de winter goed mee door te komen (met als gevolg een eenzijdig bijen-dieet), de varroamijt, toegenomen elektromagnetische velden en het gebruik van grote hoeveelheden gif (herbiciden en insecticiden) in de landbouw en onkruidbestrijdingsmiddelen op verhardingen. Vermoedelijk speelt ook gentechologie een rol.

In Nederland wordt het slecht afbreekbare insecticide *imidacloprid* gebruikt. Extreme concentraties van *imidacloprid* zijn in het oppervlaktewater gevonden en vormen een dodelijke bedreiging voor insecten. Zo onttrekt *imidacloprid* vogels één van hun belangrijkste voedselbronnen. Partij voor Mens en Spirit wil direct een moratorium op het gebruik van imidacloprid instellen en wil de normen voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen aanscherpen. Het is onaanvaardbaar dat normoverschrijdingen van enorme grootte worden gedoogd. De handhaving moet sterk worden verbeterd.

Glyfosaat is een ander giftig middel dat volop wordt gebruikt als actief bestanddeel van het onkruidbestrijdingsmiddel Roundup. *Glyfosaat* is een bewezen veroorzaker van geboortefwijkingen bij kleine dieren¹⁰⁵ en wordt nu ook in verband gebracht met de ziekte van Parkinson.¹⁰⁶ Een verbod

103 Nederlanders voor verbod vuurwerk, 08-01-2012, <http://www.nu.nl/politiek/2710270/nederlanders-verbod-vuurwerk.html>

104 Zie 18. Milieu, natuur en voedselvoorziening

105 Roundup and birth defects – is the public being kept in the dark? Pesticides news 92, june 2011

op de toepassing van *glyfosaat* in de openbare ruimte is reeds aangekondigd. Partij voor Mens en Spirit wil dat dit verbod wordt ingesteld voor zowel professionals als voor particulieren. Veel mensen gebruiken in hun tuin deze giften om bijvoorbeeld aanslag op het terras of onkruid te verwijderen. Door misleidende advertering en etikettering denken zij een onschadelijk product te kopen. Er zijn genoeg milieuvriendelijke en voor de gebruiker minder gevaarlijke methoden en producten om dit soort problemen op te lossen. Een verbod voor alleen professionals werkt misbruik in de hand. Op alle schadelijke methoden en producten dient per direct een verbod te worden ingesteld.

Tevens zijn omwonenden van agrarische bedrijven die intensief gebruik maken van bestrijdingsmiddelen extra in gevaar. Zij worden nog meer blootgesteld aan de giftige stoffen dan de medewerkers die op het land werken. De uitvoerders vertrekken immers na hun werktijd weer. De omwonenden verkeren 24 uur per dag in de overwaaiende dampen van giftige stoffen. Dit pleit voor nog veel lagere normen. Dit behoeft nader onderzoek. Natuur- en milieuvriendelijk oever- en bermbeheer, dus zonder gebruik van chemicaliën, is binnen korte tijd overal in Nederland te realiseren. Uit recent onderzoek blijkt dat in komkommers, tomaten en sla ruim dertig residuen van bestrijdingsmiddelen zitten. Dat kan onmogelijk zonder schadelijke gevolgen blijven.

18.8 Stadslandbouw

Mensen keren het globalistische gedachtengoed steeds meer de rug toe en zoeken naar mogelijkheden om in de eigen omgeving kleinschalig landbouw te bedrijven. Stads(rand)landbouw is een relatief nieuw en snel groeiend fenomeen en kan deels voorzien in de stedelijke vraag naar goed voedsel en diensten (recreatie, zorg, landschapsbeheer, educatie en sociale cohesie). Provincie en gemeenten willen stadslandbouw veelal faciliteren en diverse initiatieven en ondernemers willen er iets mee, maar regelgeving en bestaande praktijk vormen vaak obstakels.

Partij voor Mens en Spirit vindt dat deze wettelijke barrières dienen te verdwijnen. Zij vindt dat gemeenten de burgers en de ondernemers dienen te faciliteren door een kaart op te stellen die definitieve of tijdelijke locaties voor stadslandbouw aangeeft en burgers stimuleert om hierin actie te ondernemen. Hierbij valt te denken aan braakliggende terreinen van projectontwikkelaars.

18.9 Ruimte voor permacultuur

Permacultuur is een ontwerpmethodologie voor de leefomgeving die is geïnspireerd door de natuur. Centraal staan stabiliteit en veerkracht van het natuurlijke ecosysteem, waardoor dit op de lange termijn kan overleven en zelfs floreren. De benadering wordt vooral toegepast op tuinen en agrarische systemen, maar kan ook worden toegepast op de energievoorziening, huisvesting en sociale systemen. Permacultuur is een antwoord op problemen die spelen in monoculturen. Het gaat uit van een circulair in plaats van lineair landbouwsysteem. Permacultuur is gebaseerd op een holistische, allesomvattende benadering: er wordt niet gekeken naar één gewas, maar altijd naar het hele systeem, dat verschillende variabelen kent, zoals bodemtype, hoeveelheid zon, hoeveelheid wind, beschikbaarheid van water en andere soorten planten. Een permacultuursysteem is daarom altijd locatiespecifiek.

Een eetbare tuin of eetbaar bos, dat wordt aangelegd volgens de principes van permacultuur, maakt gebruik van soorten die elkaar ondersteunen. Alles wordt afgekeken van de natuur; plantenfamilies die in de natuur naast elkaar groeien, vormen ook de families in de permacultuurtuin. Een gezonde bodem is de basis. Permacultuur maakt gebruik van natuurlijke technieken om de grond gezond te maken en biedt daarmee een oplossing voor gronduitputting, een groot probleem in de reguliere landbouw en de reden dat er zoveel kunstmest nodig is, met daarin fosfor¹⁰⁷ en kalium, eindige hulpbronnen. Permacultuur bestrijdt en voorkomt plagen op een natuurlijke manier. De huidige vervuilende landbouw, die gebaseerd is op fossiele brandstoffen en kunstmest, kan de wereld niet van

106 Dit stellen Chinese onderzoekers. Onderzoekers van de Shanghai Jiao Tong University publiceerden in het tijdschrift *Neurotoxicology & Teratology* (May–June 2012) over de relatie tussen glyfosaat en het menselijk zenuwstelsel. De stof zou tot degeneratie van het zenuwstelsel kunnen leiden. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0892036212000438>

107 Fosfor wordt uit mijnen gewonnen in de vorm van fosfaaterts en dit is een eindige grondstof. Rekening houdend met de groeiende wereldbevolking, toenemende eiwitrijke diëten en de aanwending van biomassa voor biobrandstoffen zijn de huidige winbare reserves genoeg voor ongeveer 100 jaar. Bovendien hebben we de hoogwaardige rots verbruikt en daalt de kwaliteit. Hierdoor bevatten fosforhoudende kunstmeststoffen steeds meer vervuiling (zoals cadmium en radioactieve stoffen) en kost het opwaarderen van deze vervuilde rots steeds meer energie. De prijzen van fosforhoudende kunstmeststoffen stijgen hierdoor, wat invloed heeft op de voedselprijzen. A. Röell en R. van Haren, *Cradle to Cradle minerale nutriënten - business cases uit de praktijk*, Rijksuniversiteit Groningen, http://www.agentschapnl.nl/sites/default/files/bijlagen/Het_sluit_van_minerale_nutrientenkringlopen_voor_planten_Samen_vatting.pdf

voldoende voedsel voorzien. Permacultuur vormt daar deels een antwoord op. Het aantal hectares dat nodig is om van permacultuur te kunnen leven, hangt af van de ecologische voetafdruk van de bevolking.¹⁰⁸ Het voordeel van permacultuur is dat het optimaal gebruik maakt van de ruimte. De grond is het hele jaar door bedekt en er wordt gewerkt met verschillende lagen. Hierdoor kan bij intensieve permacultuur veel worden geoogst op kleine oppervlakten. Het kan dan ook prima worden toegepast op kleine oppervlakten in stadstuinen.

Partij voor Mens en Spirit gaat wetenschappelijke instellingen stimuleren om permacultuur serieus te nemen. Universiteiten zouden zich moeten afvragen of zij hun onderzoek niet veel te veel laten leiden door financiers zoals grote multinationals, die gebruik maken van monocultuur en gentechnologie.¹⁰⁹ Universiteiten moeten actief onderzoek gaan opzetten om data te verzamelen over permacultuur, waaronder financiële gegevens.

Op steeds meer plekken in de wereld, waaronder Nederland, zijn groepen mensen bezig met permacultuur. Partij voor Mens en Spirit wil dat deze initiatieven door de overheid ofwel gemeenschapsdienst worden gesteund. Er moet voldoende (openbare) ruimte beschikbaar worden gesteld voor dit soort initiatieven. Voordelen zijn voedselzekerheid, gezond eten op lokaal niveau, minder energiegebruik (zowel voor opslag als transport) en minder verpakkingsmateriaal.

Permacultuurprojecten komen pas echt van de grond als mensen op lokaal niveau gaan samenwerken. Het opstarten van een permacultuurtuin is ook een ideale manier om de buurtbewoners te leren kennen, juist ook wanneer er bewoners zijn van verschillende culturen.¹¹⁰ Iedereen mag meedoen, onder deskundige leiding, en er mag geoogst worden wat nodig is, zonder de hele tuin leeg te plukken. Dit sluit aan bij de ethische principes van permacultuur: zorg voor de aarde, zorg voor de mens en eerlijk delen.

18.10 Bevorderen biologische landbouw

Biologische landbouw maakt geen gebruik van kunstmest, chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen en gentechnologie en heeft daardoor een positief effect op de gezondheid en de biodiversiteit. Biologische plaagbestrijding werkt goed en heeft lage ontwikkelingskosten.¹¹¹ Tevens blijken in de biologische landbouw dieren minder vaak ziek te zijn, door de dieren en hun behoeften als uitgangspunt te nemen in plaats van ze te forceren in een voor hen niet passende omgeving. Daarnaast blijken natuurgeneeskundige maatregelen effectiever te werken in de biologische veehouderij.

De productie en consumptie van voedsel wordt zo veel mogelijk regionaal op elkaar afgestemd en de consumptie van seizoensgebonden en streekproducten wordt ondersteund.

De biologische landbouw moet worden bevorderd door een daarop toegesneden belastingsysteem.¹¹² De prijzen van biologisch geteelde groenten en fruit zullen hierdoor dalen.

18.11 Gentechnologie aan banden

Steeds vaker maken inheemse landbouwgewassen plaats voor nieuwe variëteiten ten behoeve van meer intensieve landbouw. Door middel van gentechnologie, het veranderen van erfelijke eigenschappen, worden nieuwe, transgene soorten gecreëerd die resistent zouden zijn tegen bestrijdingsmiddelen of andere onnatuurlijke eigenschappen hebben.

De gentechnologie kent mogelijk rampzalige nadelen en risico's die volgens Partij voor Mens en Spirit zwaarder wegen dan de potentieel 'gunstige' effecten. Ten eerste leidt landbouw op basis van

---

108 De ecologische voetafdruk wordt gedefinieerd als 'het areaal productief land and watersystemen, dat benodigd is om de hulpbronnen te produceren die door de bevolking worden geconsumeerd en om het afval te verwerken dat de bevolking produceert, waar ook ter wereld dit land en water zich bevinden' (Wackernagel, Mathis and W. Rees. *Our Ecological Footprint*. Gabriola Island, BC: New Society Publishers, 1996). Deze ecologische voetafdruk kan omlaag worden gebracht door bijvoorbeeld vegetarisch te eten of door minder of geen verpakkingsmateriaal te gebruiken. John Jeavons (1995, *How to grow more vegetables, Ten Speed Press*) berekende dat het in Californië mogelijk is om een compleet dieet te produceren voor 1 persoon, met de daarbij benodigde gewassen voor bodemverbetering, op 370m² ofwel 0,037 hectare, door toepassing van hoog intensieve permacultuurtechnieken. Dit zou inhouden dat men op 1 hectare voldoende fruit en groenten kan laten groeien voor 20 tot 25 personen.

109 Zie 11. Gezondheid en zorg – 11.6 Ontvlechting onderzoek/onderwijs en commercie

110 Zie 16. Samen leven, de multi-menselijke samenleving

111 Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (2010) kost het 'praktijkrijp maken' van een nieuwe natuurlijke vijand zo'n € 2 miljoen. Het ontwikkelen van een nieuwe pesticide kost gemiddeld € 150 miljoen. Daar komt bij dat zich vroeger of later resistentie opbouwt en een nieuw middel moet worden ontwikkeld.

112 Zie 7 Nieuw belastingsysteem – 7.4 Duurzaam belastingsysteem

genetisch gemodificeerde soorten tot een enorme macht van agro-biochemische multinationals. Momenteel beheersen slechts enkele bedrijven meer dan 50 procent van de zaden- en bestrijdingsmiddelenmarkt. Ten tweede kunnen deze gewassen zich gaan verspreiden in de omliggende natuur en zo onuitroeibaar worden. Ten derde is het niet ondenkbaar dat transgene gewassen tot allergieën, kanker, immunologische problemen, onvruchtbaarheid en andere gezondheidsproblemen bij mens en dier kunnen leiden. Ten vierde zijn genetisch gemodificeerde producten smakelozer dan de natuurlijke variant, waardoor ze vaak als veevoeder worden gebruikt voor de intensieve veeteelt, een vervuilende en dieronvriendelijke sector, die moet worden afgebouwd. Ten vijfde leidt de intensieve landbouw op basis van transgene monoculturen, door de gedwongen combinatie met gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen, tot een grote afname van de biodiversiteit en kan deze leiden tot het ontstaan van 'superonkruiden'. Ook de concentraties van bestrijdingsmiddelen in voedsel kunnen toenemen.

De internationale wetgeving en controle zijn veel te soepel. Consumenten weten al decennialang niet of zij producten kopen met transgene ingrediënten. Deze ontwikkelingen vindt de partij zorgelijk en onacceptabel. Het publiek is zeer ongerust over de veiligheid van genetisch gemodificeerde voedingsgewassen en uit Europees onderzoek blijkt ook dat ze deze gewassen ongewenst vinden. Consumenten hebben het recht te weten wat ze eten en daarin keuzevrijheid te behouden. De partij wil alle transgene gewassen, zaden en voedingsmiddelen Nederland uit hebben!

18.12 Dier- en milieuvriendelijk dieren houden

Respect voor mens, natuur en dier leidt tot het afbouwen van de bio-industrie. Preventief antibioticagebruik wordt verboden, gezien de grote risico's voor de volks- en diergezondheid. Partij voor Mens en Spirit wil boeren en brancheorganisaties steunen in het vinden van methoden die het dierenwelzijn duurzaam verbeteren.

Biologische, hormoon- en antibioticavrije veeteelt wordt de nationale norm. Megastallen passen niet in een diervriendelijke veeteelt. De huidige grootschalige varkens- en kippenhouderij leidt tot onnodig leed en gezondheidsexcessen. Ook ontstaan er overschotten van vlees en afgeleide producten op de internationale markten. Gezien de vele burgerinitiatieven die over bovenstaande zijn ingediend, willen veel mensen graag verandering. Dieren moeten zoveel mogelijk buiten kunnen rondlopen. Dit zorgt voor een hogere weerstand van het vee, leidt tot smaakvoller en gezonder vlees en helpt de uitbraak van ziektes en daarmee veel leed voorkomen, ook voor dierenhouders.

18.13 Dierenwelzijn en vegetarisme

Respect voor dieren moet gestimuleerd worden. Dierenwelzijn moet onderwezen worden op de basisschool. Er moet ruimte komen voor kinderboerderijen in wijken. Het welzijn van wilde dieren wordt verbeterd door het verbinden van natuurgebieden.¹¹³

Vegetarisch eten leidt tot directe vermindering van dierenleed en tot minder dierentransporten. Dierentransporten over lange afstanden moeten sterk worden ontmoedigd. Vegetarisme geeft daarnaast grote milieuwinst, want minder vleesproductie betekent veel energiebesparing en dus minder uitstoot van gassen. Door grootschalige actie wil Partij voor Mens en Spirit mensen informeren over de rol van vegetarisch eten bij het verkleinen van de ecologische voetafdruk en hen ertoe aanzetten minimaal een dag per week vegetarisch te eten.

Partij voor Mens en Spirit is uiteraard voor het voorgestelde Europese verbod op dierenproeven voor cosmetica.

19. Verkeer en vervoer

Wegen en vervoer vormen het zenuwstelsel van elk land. Op dit moment is dit zenuwstelsel in Nederland overbelast. Het fileprobleem is in belangrijke mate het gevolg van het stedenbouwbeleid dat er de afgelopen 40 jaar is gevoerd. Bij de huidige manier van stedenbouw, zoals met de bouw van Vinex-wijken, wordt wonen gescheiden van grote gecentraliseerde werk-, winkel-, onderwijs- en

113 Zie 18 Milieu, natuur en voedselvoorziening – 18.2 Blijven verbinden van natuurgebieden

gezondheidscentra. Dit houdt de behoefte aan vervoer en gebruik van energie voor de auto in stand. Het fileprobleem is onoplosbaar zolang mensen ver van waar ze wonen gaan werken of naar een winkel, school of gezondheidscentrum moeten gaan.

19.1 Beperking van vervoer door decentralisatie

Het huidige vervoersbeleid is gericht op symptoombestrijding. Wegen worden bijgebouwd zonder dat het mobiliteitsprobleem bij de bron wordt aangepakt. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat decentralisatie en de menselijke maat de norm moeten vormen. Door te stoppen met de verdere uitbreiding van het weggennet en met de aanleg van extra snelwegen worden het milieu ontzien en miljoenen euro's bespaard.

Zelfvoorzienend bouwen dient sterk te worden gestimuleerd.¹¹⁴ Hierdoor komen belangrijke voorzieningen die binnen een lokale gemeenschap nodig zijn, grotendeels in de woonwijk zelf beschikbaar. Als deze nieuwe lijn voldoende voortvarend wordt opgepakt, zal de noodzaak tot vervoer verkleinen.

Daarnaast is er veel vrachtverkeer omdat producten omwille van goedkopere productie of bewerking veelvuldig heen en weer door Europa of andere delen van de wereld worden vervoerd. Door kleinschalige maakindustrie en ambachten in Nederland te houden en te ondersteunen¹¹⁵ kunnen tientallen procenten minder vrachtverkeer worden gerealiseerd.

Als er dan toch gebruik gemaakt wordt van de snelwegen, wil Partij voor Mens en Spirit de maximum snelheden van 80 en 90 km/u handhaven om de gezondheid van kwetsbare mensen die daar leven, werken of naar school gaan, te sparen. Het demissionaire kabinet wil deze snelheden nu nog verhogen, maar dit zal het doorstromingsprobleem, door vorming van files, niet oplossen. Het offer, de achteruitgang en zelfs vervroegde sterfte van een groot deel van de bevolking, door zowel toegenomen concentraties fijnstof¹¹⁶ als door gevaarlijkere situaties, staat hiermee niet in verhouding.

19.2 Goedkoop, gratis en veiliger openbaar vervoer door nationalisering

De dienstverlening van NS en Prorail is ver onder de maat en kent te hoge kosten. In Zwitserland is een en ander veel beter geregeld en op elkaar afgestemd. Het serviceniveau voor de reiziger is er plezierig hoog. Partij voor Mens en Spirit wil een volledige adoptie van het Zwitserse spoorwegen- en bussysteem.

Door het terugdraaien van de privatisering van het openbaar vervoer wil Partij voor Mens en Spirit ervoor zorgen dat openbaar vervoer in grootstedelijke gebieden veel goedkoper of zelfs gratis wordt, zoals in een aantal Belgische steden het geval is. Dit wordt mogelijk omdat veel kosten die verband houden met de administratie van betalingen en abonnementenservice, transacties, onderhoud van kaartjes- en chipmachines en -poortjes en Europese aanbestedingen grotendeels verdwijnen. Bovendien wordt de privacy beter beschermd en verbetert de veiligheid doordat mensen niet hoeven te worden ingezet als controleurs en handhavers, maar als bewakers van rust en veiligheid op perrons en in treinen.¹¹⁷ Door de invoering van een toeslag van 5 cent per liter benzine kan goedkoop dan wel gratis openbaar vervoer worden betaald.

19.3 Ontwikkeling van innovatieve vervoermiddelen

De ontwikkeling van nieuwe innovatieve vervoermiddelen, zoals de *skytrain* of *People Transporter-systemen*¹¹⁸ wil Partij voor Mens en Spirit stimuleren. Bevoorrading dient zoveel mogelijk plaats te

114 Zie 17. Het nieuwe wonen, werken en leven – 17.10 Zelfvoorzienend bouwen en renoveren

115 Zie 17. Het nieuwe wonen, werken en leven – 17.5 Ambachten en kleinschalige maakindustrie in Nederland houden en ondersteunen

116 Er is al veel geschreven, en nog meer gespeculeerd, over de gevolgen van het verhogen van de maximumsnelheid van 120 naar 130 kilometer per uur. Het bureau Goudappel Coffeng, het grootste verkeersadviesbureau van Nederland, heeft die effecten nu in kaart gebracht. Uit eigen beweging. Een opdracht lag er niet, ook niet van het kabinet, dat de maatregel wel al aankondigde in zijn regeerakkoord. De gevolgen zijn duidelijk: als op alle 120-snelwegen tien kilometer harder mag worden gereden, dan leidt dat tot 15 doden en tweehonderd extra gewonden per jaar. De uitstoot van CO2 neemt met 2,5 procent toe, en de norm voor stikstof wordt op nog meer plekken overschreden dan nu al het geval is.

http://www.trouw.nl/opinie/commentaar/article3278420.ece/Niemand_kan_om_schadelijke_gevolgen_harder_rijden_heen_

117 Zie 15. Veiligheid en privacy

118 People TRansporter (PTR-)systemen en skytrain zijn een soort kruising tussen auto en openbaar vervoer. Voorbeelden zijn te zien op <http://www.youtube.com/watch?v=ERdF0FK-2io>

vinden via het spoor of zou kunnen plaatsvinden via een speciaal hiervoor te bouwen goederen-transportbuizensysteem. Dit is het meest efficiënt en voorkomt zwaar vrachtverkeer, fileproblemen en extra luchtvervuiling. Dit zou bijvoorbeeld gerealiseerd kunnen worden bij nieuwe winkelcentra. Het gebruik van (elektrische) deelauto's of andere gedeelde innovatieve vervoermiddelen wordt gestimuleerd.

19.4 Uitbreiding voorzieningen voor fietsers en wandelaars

Voorzieningen voor fietsers en wandelaars kunnen worden verbeterd. Fietspaden en fietssnelwegen dienen drastisch te worden uitgebreid en niet dicht langs autowegen te worden aangelegd, om het inademen van uitlaatgassen tegen te gaan. Juist nu elektrisch fietsen zo'n succes blijkt, met name voor ouderen, is het goed om een grote verbetering te maken. Bij die voorzieningen horen ook meer bankjes in de natuur en langs fietsroutes.

19.5 Autovrije gebieden

Auto's dienen zoveel mogelijk te worden geweerd uit de stadscentra. Dit is van groot belang ter preventie van gezondheidsschade aan de luchtwegen van jonge kinderen en oude mensen (astma). Goede voorbeelden hiervan zijn de steden Bern in Zwitserland en Curitiba in Brazilië. Dit zijn voorbeelden die Partij voor Mens en Spirit graag ook in Nederland ziet. Meer autovrije zondagen zijn een goed begin.

20. Vrede en ontwikkelingssamenwerking

Met wapens, geweld en andere vormen van afdwingen van bepaald gedrag wordt in het 'gunstigste' geval kortstondig een wapenstilstand bereikt of bij grotere fysieke krachten een patstelling. Beide zijn gebaseerd op het toedienen van angst en kunnen daarom onmogelijk leiden tot duurzame en liefdevolle samenlevingen. Wanneer de dreiging wegvalt, wordt direct weer teruggevallen op oude patronen. Ondanks de enorme bedragen die nu over de hele wereld aan defensie worden besteed, is er over de hele wereld nog steeds een groot aantal brandhaarden.

20.1 Ontwikkelingshulp die tot autonomie leidt

Ontwikkelingssamenwerking dient ertoe te leiden dat landen en individuen autonoom kunnen gaan functioneren. Het bieden van ondersteuning werkt vooral goed als dit binnen kleine gemeenschappen gebeurt, op een wijze die past bij de leefwijze en mentaliteit van de inwoners. Het is belangrijk dat zij onafhankelijk blijven of worden van machtige commerciële organisaties. Dit kan bijvoorbeeld door de bescherming en ondersteuning van lokale economische systemen, bijvoorbeeld door te investeren in kleine banken die microkredieten verschaffen aan armen.

Ontwikkelingssamenwerking en educatie kunnen pas slagen als deze aansluiten bij de eigen cultuur, waarbij het uitdrukkelijk niet de bedoeling is om landen te verwestersen of het neoliberale, kapitalistische model dwingend als enig juiste te presenteren, zoals nu wordt gedaan door de Wereldbank.

20.2 Bevorderen duurzame handel

De overheid gaat alleen nog duurzame producten en diensten inkopen die voldoen aan de millenniumdoelstellingen. Partij voor Mens en Spirit noemt iets alleen groen en duurzaam wanneer er daadwerkelijk geen belasting van het milieu is en er geen mensenrechten worden geschonden. Duurzame handel kan sterk worden bevorderd door duurzame certificering te verbeteren. Door effectievere samenwerking en verhoogde transparantie kunnen eisen aan certificering worden aangescherpt, zonder dat de kosten voor handhaving toenemen. Dit kan onder andere door beter

gebruik te maken van de kennis die er binnen lokale gemeenschappen is en te zorgen voor betere informatie-uitwisseling.

Alle producten die Nederland importeert, moeten voldoen aan de voorwaarden voor eerlijke handel met goede arbeidsomstandigheden. Zolang dit nog niet het geval is worden financiële prikkels gebruikt om de situatie zo snel mogelijk om te vormen. Zo kunnen *fair trade*-producten en dergelijke worden vrijgesteld van BTW om later de voordelen te genieten van het nieuwe belastingsysteem.¹¹⁹ Nederlandse producenten betalen mee aan de verbetering van de omstandigheden in het leverende land.

20.3 Scheefheid rechtekken

De economische crisis die het Westen nu kent, is slechts een luxeprobleem, afgezet tegen de omstandigheden waarin een groot deel van de mensheid moet leven. Om deze reden wil Partij voor Mens en Spirit in de bezuinigingsronden het budget voor ontwikkelingssamenwerking zoveel mogelijk ontzien, al wenst zij deze steun wel te hervormen.

Er is sprake van scheve verhoudingen: Met betaling van rente en aflossing op schulden die in het verleden door corrupte regeringen zijn gemaakt, betalen ontwikkelingslanden nu meer aan Nederland dan Nederland hen aan ontwikkelingshulp geeft. Dat moet anders!

20.4 Effectieve hulp met zichtbare resultaten

Om hulp effectiever te maken wil Partij voor Mens en Spirit oplossingen die ook op de lange termijn resultaten blijven geven. Zij wil ervoor zorgen dat mensen in lokale gemeenschappen zichzelf beter kunnen helpen. Uit de praktijk blijkt dat het verstrekken van microkredieten per bestede euro veruit het beste effect heeft op bestrijding van armoede. Ook wil de partij bijdragen aan projecten van de Verenigde Naties om alle kinderen naar school te laten gaan, zodat zij niet in een vicieuze cirkel van armoede blijven hangen en ondersteuning bieden aan projecten voor gezinsplanning. Door het bestrijden van armoede krijgen gezinnen minder kinderen, waardoor meer welvaart mogelijk wordt. Ten slotte is het onaanvaardbaar dat grote bedragen, die worden gecollecteerd voor ontwikkelingshulp, aan de strijkstok in de vorm van de salarissen van directeuren of een vorm van corruptie blijven hangen. Heldere rapportage blijft van belang om eerlijk te kunnen zijn naar gevers en ontvangers.¹²⁰

21. Defensie

21.1 Herkaderen werkgebied defensie

Defensie betekent het verdedigen tegen aanvallen. Dit begrip is sterk opgerekt, waardoor er bijvoorbeeld 'vredesmissies' worden uitgevoerd in het buitenland. Inmiddels is duidelijk dat dit in de meeste gevallen gewoonweg deelname aan de strijd betekent. Een strijd die vooral de belangen van het Westen vertegenwoordigt en lang niet altijd honoreert wat de lokale bevolking wenst. Daarom is de Partij voor Mens en Spirit van mening dat in principe geen enkel land in de wereld in een ander land een militaire basis mag hebben en dat slechts mag worden ingegrepen in een ander land door een externe partij, indien de steun van de bevolking daarvoor duidelijk is. Het ondersteunen van corrupte regimes is uit den boze, evenals het steunen van regimes die de mensenrechten schaden.

De rol van defensie moet worden beperkt tot het beschermen van het eigen land tegen aanvallen van buitenaf, tot het assisteren bij de verstrekking van noodhulp en het bestrijden van rampen en om burgeroorlogen en terrorisme aan te pakken. Dit dient echter altijd te gebeuren vanuit respect en wijsheid.

---

119 Zie 7. Het nieuwe belastingsysteem

120 Grote organisaties hebben een CBF-keurmerk en hebben daarom een volledig transparante boekhouding, geaccrdeerd door een onafhankelijke accountant. Alle verzamelde kosten (inclusief salarissen) mogen een bepaalde grens niet overschrijden. De marktwerking veroorzaakt helaas de noodzaak tot hoge salarissen van directeuren die anders elders aan de slag gaan.

21.2 Vredesconcepten uitwerken

De Nederlandse rol in Irak en Afghanistan steunt Partij voor Mens en Spirit niet. Deze projecten zijn inhoudelijk vernietigend in plaats van opbouwend en dragen niet bij tot een betere en vreedzamere wereld. Daarom moet er worden gestopt met deelname aan de oorlogen in Afghanistan en Irak. Ook deelname aan het JSF-project moet op de helling. Nederland moet niet langer militair in de wereldtop mee draaien. In plaats daarvan wil zij zich richten op vredesconcepten en de oorlogsindustrie en wapenhandel afbouwen. Nederland verdient enorm veel aan wapenhandel. Dat vinden wij schadelijk en schandelijk.

In Nederland liggen Amerikaanse nucleaire wapens opgeslagen. Er wordt mee geoefend en ze worden vervoerd. Partij voor Mens en Spirit wil deze kernraketten zo spoedig mogelijk aan de rechtmatige eigenaar retourneren.

Aan defensie wordt in 2012 ruim € 7 miljard besteed. Het liefst zou de partij vanuit haar hart zien dat de noodzaak voor defensie komt te vervallen. Helaas is de wereld niet zo vredelievend als Partij voor Mens en Spirit zou willen. Vanuit dit oogpunt ligt meer voor de hand om een beleid te voeren dat erop is gericht dat alle landen hun besteding aan defensie beperken tot 1% van hun nationaal inkomen. Voor Nederland betekent dit dat er ongeveer € 1 miljard op defensie kan worden bezuinigd. Om te beginnen kan op 'vredesmissies' worden bezuinigd. Daarnaast wordt gestopt met deelname aan het JSF-project. Dit levert eenmalig een besparing van ongeveer € 6 miljard op. Volgens voorstanders van het JSF-project levert deelname aan dit project werk op en zou daarom deelname belangrijk zijn. Volgens onderzoek van TNO levert deelname aan dit project voor Nederland geen extra werk op. Als dit wel het geval zou zijn, dan valt dit extra werk in de categorie 'economie om de economie' en niet in de categorie 'economie om te voorzien in reële behoefte, die bijdraagt aan het geluk.

22. Nederland, Europa en de wereld

De mensheid komt steeds meer terug van aansturing door instituties als kerk en staat. Zowel volkeren als individuen worden zich steeds meer bewust van hun eigen identiteit en eigenheid. De mens komt het beste tot zijn recht als er ruimte is voor de eigen leefstijl en eigen initiatief. Wetgeving op nationaal, Europees en mondiaal niveau dient daarom bescheiden te zijn en alleen het belang en welzijn te willen dienen van allen. Vrijheid, authenticiteit en eigenheid, zowel van individu als van volk, zijn voor Partij voor Mens en Spirit de uitgangspunten voor het vormgeven van een internationale gemeenschap.

22.1 Samenwerken in vrijheid

Partij voor Mens en Spirit houdt van mede-Europeanen, maar niet van opgedrongen en ontransparante instituties die de Nederlandse soevereiniteit steeds meer opsouperen. Vanuit haar uitgangspunten is Partij voor Mens en Spirit tegen het beleid dat onderlinge concurrentie stimuleert, zoals nu gebruikelijk is. Het moet gaan om samenwerking. De partij kan de uitgangspunten van het fiscaal verdrag en het stabiliteits- en groeipact dan ook niet onderschrijven, want... het leven is meer dan werken, winst maken en geld verdienen.

Er dient op een fundamenteel niveau gekeken te worden naar de inrichting van de samenleving. Er wordt te veel gepraat in financiële termen als staatschuld van 60% en een jaarlijks begrotingstekort van ten hoogste 3% per jaar. Politiek moet meer gaan over mensen, mensen in relatie tot elkaar en hun omgeving, en minder over cijfers. Dit besef klinkt niet erg door in het huidige politieke discours.

De wens tot Europese of mondiale eenwording is een proces dat alleen uit vrije wil kan groeien in individuen en volkeren. Volkeren die autonoom willen zijn of worden, krijgen hier alle ruimte en steun voor. De partij wil zich vooral inzetten voor verbinding en bewustzijn van verbondenheid, maar wel vanuit de eigen vrijheid en authenticiteit. Een verbonden Europa is essentieel, maar zonder elkaar van alles op te leggen. Een Europees presidentschap acht de partij dan ook onwenselijk. Zij kiest voor wereldwijd broeder- en zusterschap ten opzichte van alle andere landen, ook indien zij sociaal en cultureel anders zijn en anders handelen.

22.2 Verbetering Europese democratie

Europa staat voor grote uitdagingen. Griekenland is de facto failliet. Spanje staat op omvallen. De soevereiniteit van lidstaten staat op het spel. Europa staat voor de keuze: of naar een federaal Europa of naar een vrijwillige samenwerking van staten. Velen voelen zich vervreemd hiervan omdat ze het gevoel hebben dat er over hun hoofden heen wordt beslist. De stem van de burger wordt nauwelijks gehoord. De legitimiteit van Europa raakt steeds meer op de achtergrond. De onzekerheid lijkt als maar toe te nemen. De aversie tegen andere Europeanen neemt toe, mede door politici en de media. Partij voor Mens en Spirit is van mening dat deze tendens een halt dient te worden toegeroepen. Er dient geen centralistische macht te komen. Europa moet blijven bestaan uit soevereine staten. De politieke structuren in Europa dienen dusdanig aangepast te worden dat de bevolking een grotere zeggenschap krijgt in de koers van Europa. Dit kan bereikt worden door het Europees parlement meer zeggenschap te geven.

Bij bilaterale meningsverschillen tussen landen dient de bevolking van deze landen het laatste woord te hebben en niet de Europese commissie of hun volksvertegenwoordigers in het parlement. Volksraadplegingen zijn essentieel om de burger serieus te nemen.

Verbetering van de Europese democratie is nu van het hoogste belang. Partij voor Mens en Spirit kiest voor een Europees parlement als wetgevend, kaderstellend en controlerend gekozen orgaan met een duidelijke meesturende rol van de burger als partner. Inwoners van Europa worden pas echt serieus genomen als zij directe invloed uit kunnen oefenen op beleid en wetgeving, bijvoorbeeld door burgercomités, burgerfora, referenda en burgerinitiatieven. Om dit proces te stimuleren wil

Partij voor Mens en Spirit een departement instellen met de taak om de Europese democratie en transparantie te vergroten en te behoeden. Om de stem van elk land te kunnen blijven horen is het hebben van een eigen eurocommissaris voor elk land essentieel. Deze commissaris dient gekozen te gaan worden door de bevolking van het betreffende land.

De Europese Unie is momenteel een ondemocratische organisatie. De belangrijkste EU-functionarissen worden niet democratisch gekozen en werken ver buiten het gezichtsveld van het grote publiek. Dit is de ideale omstandigheid voor het lobbycircuit waarmee met name multinationals hun belangen door kunnen drukken.

Een referendum onder de bevolking moet het ondemocratische gehalte tegen gaan. De Europese Unie is immers geen multinational, maar een gemeenschap van mensen. Er moet draagvlak zijn worden voor te nemen maatregelen.

Europa kan niet alle economische vluchtelingen herbergen, hoe legitiem hun redenen ook zijn. Daarom dient Europa te investeren in een eerlijke economie door handelsmuren neer te halen en vanuit *fair trade*-principes met andere landen handel te drijven. Hierdoor kunnen meer mensen een menswaardig bestaan in eigen land opbouwen.

22.3 Duurzame voldoening

Partij voor Mens en Spirit vindt dat Europa alles op alles moet zetten opdat mensen elders in de wereld niet hoeven te vluchten om militaire of economische redenen. Om dit te bereiken moeten ze niet worden beperkt door wurgende leningen, gesubsidieerde export en eisen aan het openstellen van hun binnenlandse markt. Europa moet ervoor waken dat alle overproductie niet elders naar de wereld wordt geëxporteerd, waardoor daar de interne markt verstoord wordt.

Het Europese beleid is momenteel teveel gericht op liberalisme, concurrentie en economisch voordeel. Het gaat er echter om 'duurzame voldoening' wereldwijd te bereiken voor elk mens. Nederland dient geen internationale politiek meer te volgen die zich eenzijdig richt op marktdenken en concurrentie. Nederland dient in een aantal gevallen bewuste keuzes te maken om een eigen intern beleid vorm te geven, ook als dit indruist tegen internationale normen. De partij wil ook op Europees niveau werken vanuit andere principes dan economische groei. Gezonde, evenwichtige groei dient de belangen van mensen, dieren en de natuur volledig mee te wegen en winst dient vooral kwaliteitsgroei te zijn. Deze groei omvat een duurzame omgang met de natuurlijke hulpbronnen zoals fossiele grondstoffen en andere grondstoffen naast biodiversiteit. Europa kan een belangrijke taak vervullen in de wereld nu machtsverhoudingen aan het veranderen zijn. Samen moet wereldwijd gewerkt worden aan duurzame voldoening, waarbij voorstellen en acties worden aangestuurd door *all-win*-principes in plaats van door eenzijdige economische of politieke belangen.

22.4 Eigen koers op het gebied van duurzame vrede

Nederland moet meer een eigen koers gaan volgen, los van Europa en de Verenigde Staten. Militaire operaties en ingrepen blijken niet tot duurzame vrede of andere goede resultaten te leiden. Vrede groeit pas duurzaam als inwendige vrede bereikt wordt en collectieve en individuele pijnen erkend worden en een plek krijgen. Veranderingen binnen landen en culturen kunnen slechts van binnenuit groeien. Het opleggen van Westerse normen en vormen van democratie is niet wenselijk. Het Westerse gedachtegoed past niet standaard op elk land en bij elke cultuur. Daarnaast moet erkend worden dat de Westerse systemen ook imperfecties bevatten in hun systeem en in hun uitvoering en vaak geleid hebben tot desintegratie van andere culturen indien dit opgedrongen werd.

Een belangrijke vraag voor Nederland en Europa is hoe ervoor te zorgen dat alle mensen zoveel mogelijk gelijke toegang krijgen en houden tot informatie, markten, kapitaal, onderwijs, opleidingen, kunst, cultuur en technologie op zowel lokaal, nationaal en supranationaal niveau. Mensgerichte strategieën dienen te worden ontwikkeld om ervoor te zorgen dat gemarginaliseerden de kans krijgen deel te nemen aan de maatschappij en kunnen voorzien in hun levensonderhoud. De Europese Unie dient te werken aan vertrouwen, bijvoorbeeld door aan ieder werelddeel en land 'Wij delen de wereld/*We share the world*'-samenwerkingsverdragen aan te bieden. De noodzaak tot duurzaamheid verbindt een ieder.

22.5 Verbeterde transparantie

Neoliberalisme en vrije markt hebben niet geleid tot een beter leven voor de gemiddelde bewoner van deze wereld. Er blijkt een almaar krachtiger nationaal en internationaal systeem van monopolisering en controle te zijn ontstaan. De private levenssfeer van mensen wordt hierdoor bedreigd. Een omslag in het denken en voelen is noodzakelijk. Nederland kan een voortrekker zijn door vertrouwen in inwoners uit te stralen en door met een volledig transparant en open beleid te laten zien dat vertrouwen in de overheid terecht is.

Enkel vanuit een diepe wens tot dienend leidinggeven kan beleid tot stand worden gebracht dat het belang van de hele Europese Unie dient. Macht is in dit geval omgebogen naar invloed hebben. Deze invloed wordt met graagte gedeeld vanuit het bewustzijn te willen werken aan het welzijn van allen. Partij voor Mens en Spirit wil topsalarissen voor politieke en leidinggevende openbare functies sterk verlagen.

22.6 Bezuinigen op Europese Unie

Het grootste deel van de begroting van de Europese Unie is in tegenspraak met het subsidiariteitsbeginsel. Dit beginsel houdt in dat alles in eerste instantie lokaal wordt gedaan, tenzij dit niet mogelijk is of veel efficiënter op een centraal, hoger gelegen niveau kan worden gedaan. Daarnaast heeft de Europese Unie, omdat haar boekhouding niet op orde was, nog nooit een goedkeurende accountantsverklaring gehad. Het democratische gehalte en de transparantie moeten beter! Totdat maatregelen worden genomen voor een democratischer en transparanter Europa, wil de partij zoveel mogelijk bezuinigen op bijdragen aan de Europese Unie. Als met deelname aan de EU wordt gestopt, hoeft niet langer € 7 miljard per jaar aan de EU te worden betaald. Als Nederland aan de EU deel blijft deelnemen en rekening wordt gehouden met de politieke krachtsverhoudingen kan hier vermoedelijk niet meer dan € 1 miljard per jaar op worden bezuinigd.

23. Partij voor Mens en Spirit in twaalf gedachten

Partij voor Mens en Spirit kent vier basiswaarden die zich vertalen in twaalf gedachten. De basiswaarden zijn:

- **liefde**
- **bewustwording**
- **authenticiteit**

- **holisme**

Deze vier basiswaarden vertalen zich in onderstaande twaalf gedachten:

1. **Mens:** De mens is een geestelijk, energetisch wezen met een fysiek lichaam. De directe wisselwerking tussen lichaam, geest en omgeving bepaalt gezondheid en welzijn. Daarom legt de partij zich toe op het investeren in een harmonieuze, schone en gifvrije leefomgeving en voeding als basis voor gezondheid.
2. **Liefde:** Het uitgangspunt van beleid en handelen moet liggen in liefde en respect voor alles wat er is. In de praktijk betekent dit het toewerken naar oplossingen die een win-winsituatie betekenen. De partij stimuleert het natuurlijke, menselijke talent voor liefde, verantwoordelijkheid, zorg en verbondenheid in de samenleving.
3. **Bewustwording:** Persoonlijke en collectieve bewustzijns groei is essentieel om tot vrede in zichzelf en in de wereld te komen. De partij kiest voor onderwijs en educatie met intensieve aandacht voor zelfkennis en sociaal functioneren.
4. **Authenticiteit:** Partij voor Mens en Spirit legt het accent op het helpen ontwikkelen van een uniek mens die zich los weet te maken van de invloeden van opgedrongen ideaalbeelden, reclame en machtsstructuren.
5. **Partnerschap:** De overheid vormt zich om tot gemeenschapsdienst en heeft als hoogste taak als partner haar burgers te ondersteunen op de wijze zoals deze burgers dat wensen. De gemeenschapsdienst gaat de dienstverlenende nuts-, onderwijs- en zorgsectoren deprivatiseren. Dit geldt ook voor de financiële dienstverlening en het OV. De overheid neemt deze collectieve taken weer op zich om haar burgers te dienen en hen onafhankelijker te maken van commercie.
6. **Vertrouwen:** Voor de moderne burger wordt het meer mogelijk volwassen, autonoom en (zelf)zorgend te zijn door deregulering maar ook door het afbouwen van beleid dat eenzijdig gericht is op controle op en wantrouwen jegens de burger. De overheid laat zien dat zij zelf te vertrouwen is, waardoor een andere wisselwerking ontstaat tussen overheid en burger.
7. **Gezondheid:** Elke burger heeft het recht een vrije keuze te maken voor een eigen levensstijl en -beschouwing, zoals voor het type gezondheidszorg. (Alternatief, regulier, soorten therapie, enz.). Die vrije keuze moet mogelijk gemaakt worden binnen het normale vergoedingensysteem. De overheid ondersteunt professionalisering en (bij)scholing van het alternatieve veld en respecteert het zelfbeschikkingsrecht en de lichamelijke integriteit van elke burger.
8. **Welzijn:** Economie is de voedende bloedstroom van een samenleving om te voorzien in onze basisbehoeften. Aanhoudende economische groei zoals dat nu wordt nagestreefd, is ongezond, gaat ten koste van kwetsbaren en dient niet meer de bepalende factor te zijn voor overheidskeuzen. Winst staat ten dienste van het welzijn, zowel lichamelijk als geestelijk, en van mens en natuur binnen de samenleving. Geld is een middel en geen doel.
9. **Duurzame voldoening:** Partij voor Mens en Spirit gaat voor keuzen die burgers de mogelijkheden bieden voor elkaar te zorgen en ruimte voor zichzelf te creëren, ook op de lange termijn. De partij legt het accent op duurzame voldoening in plaats van op een eenzijdige materieel gerichte consumptiedrang. Die drang gaat ten koste van de balans in het ecosysteem en de persoonlijke speelruimte. Mensen mogen meer leven vanuit hun passie en talenten.
10. **Ontwikkeling:** De mens heeft intuïtieve, creatieve, praktische, filosofische en geestelijke vermogens en behoeften die nu weinig aangesproken en gevoed worden. Samenleving en onderwijs mogen zich meer gaan richten op het ondersteunen en helpen ontwikkelen van de menselijke mogelijkheden op méér gebieden dan eenzijdige kennisverwerving en rationele ontwikkeling.
11. **Vrijheid:** Kinderen en volwassenen worden binnen de huidige samenleving steeds meer gemeten en naar een bepaald, wenselijk model gevormd. Mensen krijgen te gemakkelijk een diagnose en medicatie omdat zij afwijken van de norm. Partij voor Mens en Spirit vraagt ruimte voor elk uniek individu.
12. **Milieu Bewust Zijn:** De leefomgeving is de basis van de mensen en daar nemen ze de verantwoordelijkheid voor: burgers en bedrijven betalen belasting voor milieuonvriendelijk produceren en consumeren.

Holisme is niet te vertalen in een bepaalde gedachte maar is de onderliggende basis van alle twaalf gedachten. Onder holisme verstaat de partij verbondenheid in verscheidenheid vanuit de wetenschap dat alles is verbonden met elkaar op energetische, emotionele en fysieke wijze. Hieruit vloeit voort dat men zorgt voor elkaar en voor het geheel. Alles is immers een.

Holisme en spirit hangen voor de partij met elkaar samen. Spirit kan zich laten vertalen in geest, licht, bron en bewustzijn. De mens kan zijn diepere wijsheid aanspreken door zich te wenden tot spirit, dat voor de een diens innerlijke, hogere zelf is en voor de ander de bron.

24. Het wereldbeeld van Partij voor Mens en Spirit

De mens is een geestelijk wezen in een fysiek lichaam. Dit lichaam is een tempel met een intrinsieke waardigheid. De geest, intuïtie en materie naast het gevoel en verstand vinden waardevol hun plaats, waardoor zij zich verbinden met elkaar en het geheel. Alle mensen, wezens en krachten vormen een geheel dat voortkomt uit dezelfde bron.

Vanuit dit holistische besef erkent de partij dat alles met elkaar verbonden is en dat mensen verantwoordelijk zijn voor elkaar. Daarnaast is elk mens verantwoordelijk voor zichzelf. Een ieder draagt bij aan de gezondheid, levendigheid en ontwikkeling van het geheel.

De mens is steeds bezig om een positieve bijdrage aan de wereld te leveren. Deze wereld begint in eerste instantie bij het individu zelf. In de loop der tijd heelt en zuivert de mens zichzelf omdat hij zich steeds bewuster wordt van zijn licht- en schaduwkanten. Zo voegt hij licht toe aan zichzelf en de wereld.

Hoe angstiger, gekwetster en bozer de mens is, hoe meer machtspatronen en ego duisternis kunnen veroorzaken. Hoe bewuster de mens wordt, hoe sterker de mogelijkheid wordt om te leven vanuit licht en liefde. Dat laatste pad wil de partij gaan, met als doel dat alle wezens in vrede en authenticiteit kunnen leven met een zodanig ontwikkeld bewustzijn dat duurzame voldoening en vertrouwen steeds meer de plaats kunnen gaan innemen van dwang en regelgeving.

De mensheid zit in een bijzonder ontwikkelingsmoment. De mensheid bevindt zich in een versnellende dynamische beweging. Het vertrouwen in de politiek is laag. Crisis volgt op crisis en nieuwe oplossingen zijn daarom nodig. Partij voor Mens en Spirit introduceert een nieuwe, spirituele, politieke dimensie die berust op de genoemde vier basiswaarden (zie hoofdstuk 2).

Meer zelfkennis en bewustzijn van een ieders ware wezen betekenen meer innerlijke rijkdom, harmonie en begrip. Meer bewustzijn leidt tot menselijkheid en compassie en tot emancipatie. Uit bewustzijns groei vloeit een vanzelfsprekende verantwoordelijkheid voort.

Begrippenlijst

Alternatieve geneeswijzen:

Dit begrip stamt uit de jaren '60 en scheidt nogal eens verwarring. Het woord alternatief suggereert immers een volledige vervanging van de reguliere geneeskunde. Dit is niet perse de bedoeling van alternatieve geneeswijzen. Daarom kwamen de definities complementaire geneeskunde (compleet makend) en additieve geneeskunde (toevoegen aan) later in gebruik. Deze begrippen dekken de lading beter, maar de term *alternatieve geneeswijzen* is desondanks in gebruik gebleven. Wegens de herkenbaarheid kiest Partij voor Mens en Spirit ervoor deze term te blijven gebruiken.

Duurzaamheid:

Duurzaam handelen zorgt ervoor dat zowel de toekomstige generaties als de mensen elders op deze planeet ook de mogelijkheid krijgen om een welvaartsniveau na te streven dat bij hen past. Het begrip "duurzame ontwikkeling" is in 1987 in het Brundtland-rapport gedefinieerd als een ontwikkeling waarbij de huidige generatie in haar noden voorziet, zonder de mogelijkheden daartoe voor de volgende generatie te beperken.

Duurzame voldoening:

Duurzame voldoening stelt de mensheid in staat materieel, emotioneel en spiritueel te groeien en te bloeien, zonder grondstoffen die noodzakelijk zijn voor de toekomst te verkwisten. Een synoniem zou

kunnen zijn: verstandige groei. Het is karakteristiek voor een gemeenschap, land of wereldsysteem dat verstandige groei mensen de gelegenheid geeft uiting te geven aan hun hoogste creatieve roeping, zonder de vooruitzichten in te perken voor komende generaties om te genieten van dezelfde of een betere manier van leven. Het gaat erom dat de materiële behoeften zodanig kunnen worden vervuld dat het grote potentieel van de mensheid kan worden benut.

Duurzame voldoening pakt zaken aan die variëren van bittere armoede in de Derde Wereld tot de kilheid van vervallen gemeenschappen in geïndustrialiseerde gebieden, van ecologische afbraak tot het onbenut laten van de mogelijkheden van een kind door gebrek aan scholing. Duurzame voldoening gaat níet over iets afpakken van mensen die iets hebben om het te geven aan mensen die niets hebben. Integendeel, het gaat erom dat iedereen een eerlijke kans krijgt om mee te doen van deze stille maar zeer belangrijke evolutie.

Externe kosten:

Dit zijn gemaakte kosten, die niet in de prijs van een product of de dienst meeberekend worden maar die worden afgewenteld op natuur, milieu en/of samenleving. Voorbeelden zijn niet gecompenseerde milieuschade of schending van mensenrechten, als gevolg van de vervaardiging van een product.

Coöperatieve gemeenschapsbank:

Een niet-commerciële bank, in handen van de gemeenschap.

Gemeenschapsbijdrage:

Belasting die geheven wordt omwille van het belang van de gemeenschap.

Gemeenschapsdienst:

Een zich vernieuwende overheid, die zich opstelt volgens de faciliterende en samenwerkende bestuursstijl.

Holisme:

Leer waarbij de onderlinge samenhang en samenwerking van delen en processen van het leven op de eerste plaats staat. Ofwel: alles is één. De term is afkomstig is van het Griekse “holos”, dat “geheel” betekent.

Informele economie:

Een economie, waar geen gebruik wordt gemaakt van geld. De informele economie bestaat uit productie van sportieve, culturele en verzorgende diensten, die voor een goede kwaliteit van het leven nodig zijn, maar waarbij het niet efficiënt is om hier gebruik van geld te willen maken (zoals vrijwilligerswerk wat we nu doen).

Multi-menselijke samenleving:

Cultuur is ‘slechts’ een jas waarmee de mens zich heeft omhuld. Wij zoeken naar de menselijke essentie en willen achter culturen kijken en de menselijke overeenkomsten vinden. Het gaat om leven met elkaar vanuit respect en eigenheid.

Welvaartsvast geld:

Inflatievrij geldsysteem, waarbij mensen in nominale termen gemiddeld geen loonsverhoging meer krijgen. En waar als de productiviteit stijgt de prijzen dalen. Via dalen van de prijzen krijgen mensen in reële koopkrachttermen wel loonsverhoging.